

Psychologie zdraví

Biologické, psychosociální, digitální a spirituální aspekty

Leona Jochmanová,
Tereza Kimplová a kolektiv

 progresguru

Souhrn

Editovaná odborná monografie přináší aktuální témata a poznatky fokusované primárně k psychologickému a celostnímu pojetí zdraví. Základní osou jsou biologické, psychosociální, a spirituální aspekty zdraví, včetně reflexe současných vlivů digitálních technologií. Texty jsou nabízeny perspektivou multidisciplinárního týmu. Kniha shrnuje témata zdraví napříč psychosociálními obory a obsahuje empirii praxe i výzkumu.

Z historického hlediska navazuje zejména na práce profesora Křivohlavého a zároveň členění textu i jednotlivých částí koresponduje s koncepcí současných zahraničních trendů. Kniha je rozdělena do šesti logicky na sebe navazujících částí, které odpovídají tradičnímu bio-psycho-sociálně-spirituálnímu pojetí zdraví.

První část je zaměřena na základní modely zdraví, stresu a nemoci. Obsahuje kapitoly vymezující klíčové aspekty a definice zdraví jako stavu fyzické, mentální a sociální pohody. Zdůrazňuje význam komplexního a multifaktorového pojetí modelů zdraví, včetně zdraví duševního. Shrnuje poznatky vycházející z pozitivní psychologie, zabývá se moderními pojmy, mezi které patří kupř. *well-being*. S duševním zdravím úzce souvisí resilience a odolnost vůči zátěžovým situacím, a to jak z perspektivy jedince, tak i z perspektivy sociální skupiny – např. rodiny.

Kapitola věnovaná stresu a jeho vlivu na zdraví člověka přináší ucelený pohled na každodenní působení stresorů. Klade důraz na péči orientovanou na pacienta. Podkapitoly obsahují základní neurobiologii stresu, jeho základní teorie, popisují vliv stresorů na lidský organismus, na tělesné i duševní systémy. Oblast psychosomatiky zahrnuje základní pojmy a vymezení oboru a rovněž vztahy mezi vlivem biomedicínských a psychosociálních aspektů života na vznik, rozvoj či udržování nemocí. Nabízí přehled klasifikačních systémů souvisejících diagnostických kategorií, včetně medicínsky nevysvětlitelných chorob. Součástí stresové reakce jsou i dopady působení traumatických událostí. Mezi následky pak patří posttraumatická stresová porucha či komplexní posttraumatická stresová porucha. Významnou roli hrají jak epigenetické faktory, stejně tak jako adaptační schopnosti organismu v podobě posttraumatického růstu člověka.

Kapitola věnovaná veřejnému zdraví perspektivou mobility a dopravy nabízí různé aspekty volby dopravního módu a dopady na oblast veřejného zdraví. V kontextu mobility a dopravy jsou uvedeny hlavní pozitivní a negativní důsledky jednotlivých módů dopravy, s přihlédnutím na skupiny obyvatel, které jsou na tyto konsekvence nejvíce citlivé, tj. zranitelné účastníky dopravy. Mezi módy dopravy,

jež mají nejméně negativních a nejvíce pozitivních dopadů, jsou řazeny aktivní módy transportu, zejména chůze a jízda na kole.

Kapitola s názvem Syndrom vyhoření se zabývá aktuální a často zkoumanou problematikou syndromu vyhoření (*burnout* syndromu) a jeho vlivu na fyzické a duševní zdraví člověka. Jsou podány různé náhledy na problematiku vyhoření a charakterizovány nejvíce ohrožené skupiny lidí, kterými jsou pracovníci v tzv. pomáhajících profesích. Je popsán také rozvoj, příznaky a taktéž příčiny tohoto syndromu. Vedle příkladů z praxe a výzkumných šetření v oblasti syndromu vyhoření, se v textu také seznámíme s klíčovým aspektem včasné prevence a možnou diferenciální diagnostikou tohoto syndromu.

Kapitola reflektující téma chronických onemocnění nabízí fakta o stoupajícím trendu chronických nemocí v posledních desetiletích, což souvisí s celkovou změnou životního stylu i stárnutím populace. Chronické nemoci významně přispívají k mortalitě a zatížení finančních rozpočtů v jednotlivých zemích. Výrazný vliv na výskyt chronických onemocnění mají rizikové faktory spojené primárně s vědomým chováním člověka (např. špatná životospráva). Na úrovni jedince vyvolává chronická nemoc zpočátku řadu negativních emocionálních stavů (např. deprese, úzkost či vina). Přirozeně se tak člověk snaží na nemoc adaptovat za pomoci různých copingových strategií, kdy je jejich výběr ovlivněn faktory spojenými s nemocí a osobnostními charakteristikami. Adaptace je však vždy proces značně individuální a variabilní. Dopady nemoci zasahují sebepojetí člověka a zároveň ovlivňují jeho vztahy k ostatním lidem. I blízcí pacienta však mohou prožívat podobné negativní reakce. Nemoc také může přinést i pozitivní změny v životě pacienta (např. přehodnocení životních hodnot). Z hlediska léčby je u pacientů nezbytné dodržování léčebných opatření po celý svůj život, což je ale jedna z nejproblematictějších oblastí léčby. V léčebném procesu dochází i k proměně komunikace ve vztahu pacient–lékař. Specifika chronických onemocnění přispěla ke vzniku podpůrných patientských skupin i speciálních psychologických intervencí.

První část uzavírá kapitola nabízející specifické problémy dětského pacienta a celého rodinného kontextu nemoci a zdraví. Psychické a somatické stavy u dítěte tvoří velmi propojený celek. Mnohem významněji nežli u dospělého člověka, dochází k somatizacím emocí a psychiky. Výrazným pozitivem této celistvosti je vysoká plasticita funkcí, např. při dílčím poškození mozku jiná area převezme funkci té „nemocné“, dále také vyšší schopnost regenerace u „mladého“ organismu, dítěte. Mezi významné psychosociální (psychosomatické) faktory patří obvykle vlivy sociální. Za nemoc nejsou považovány u dětí pouze zvláštní tělesné příznaky, může jít i o projevy zatěžujícího chování – často to bývá zvýšená aktivita dítěte, paradoxně je jako norma někdy vnímáno klidné chování. Chronickou

nemocí popisujeme stav nezdraví trvající delší dobu nebo celý život (případně jeho významnou většinu). Onemocnění jsou částečně léčitelná v dlouhém časovém intervalu, případně nejsou vyléčitelná vůbec. V souvislosti s onemocněním dítěte hrají významnou roli postoje rodičů, zda a jakým způsobem přijali diagnózu dítěte. Mezi důležité faktory interagující do léčby nemocného dítěte patří i postoje a přístup zdravotníků. Podstatná je rovněž informovanost rodiny a dítěte o nemoci, prognóze a možné léčbě, zde hraje velkou roli způsob a okolnosti prvního sdělení diagnózy. Specifickou oblastí, kterou je nutné zmínit v souvislosti s chronicky nemocnými dětmi, jsou symptomy následků traumatu.

Druhá část obsahuje významné vývojové aspekty v kontextu zdraví.

První kapitola této části vymezuje nejnovější poznatky týkající se emočního vývoje v dospívání z hlediska neurobiologie a jeho vlivu na duševní zdraví. S nástupem puberty a zráním struktury a fungování mozku se rozvíjí abstraktní myšlení, metakognice, prožívání komplexních emocí a dospívající jedinec se také učí ovládat chování přinášející odměnu. Přechodné období během dospívání je charakterizováno zvyšující se autonomií a orientací na individuaci. Přesto rodiče i nadále zůstávají první volbou v případě potřeby podpory a pomáhají adolescentovi s emoční regulací a usměrňováním chování. Na druhou stranu adolescenti prostřednictvím vrstevnických vztahů rozvíjejí svou schopnost řešení problémů, empatii, pocit sounáležitosti a sociální identitu. Kapitola se zaměřuje především na roli biologických procesů, procesy v rodině a vliv vrstevnických vztahů na emocionální prožívání adolescentů.

Mezi další významné vývojové mezníky spojené s otázkou ženského zdraví i zdraví dítěte je téma porodu. Cílem kapitoly Psychologické aspekty porodu je zaměření se na kontext porodu zejména z psychologického hlediska, jelikož perinatální a perinatální psychologie stále více na základě empirie a výzkumů klade důraz na dopad tohoto období na psychický vývoj dítěte. V těchto souvislostech jsou popsány možnosti volby u porodu, počínaje uvědomělým výběrem porodnice, eventualitou vypracování porodních plánů, průběhem vstupního vyšetření a také dalších zákroků a procedur během něj. Pozornost je věnována doprovodu u porodu, císařskému řezu či rizikovým faktorům obecně. Smyslem tedy je nahlédnout na bio-psycho-sociálně-spirituální souvislosti tohoto význačného okamžiku u ženy (a muže) a nabídnout inspiraci k prožití tohoto času v souladu s potřebami těla, emocemi a kognitivními procesy ženy.

Téma významných otázek ženského zdraví následně rozpracovává kapitola věnovaná zdraví ženy z pohledu psychofyziologie a fyzioterapie. Nabízí informace o významu péče o fyzickou stránku ženy, v úzkém propojení se stránkou psycho-

logickou. Vzhledem k profesním zkušenostem autorky se text zaměřuje na témata spojená s mateřstvím, především pak na období před otěhotněním, během těhotenství a v šestinedělí. Praxe fyzioterapeutky je zde vyjádřena několika kazuistikami. Připomenutím metody Ludmily Mojžíšové, jako jednoho z hlavních léčebných přístupů ve fyzioterapii žen, se lze dozvědět o přínosech pro tělo i psychiku, ale také o limitech metody. Text dále upozorňuje na nedostatečnou informovanost o traumatu v kontextu ženských tělesných témat. Všímá si komplexní náročnosti tělesných procesů během různých metod asistované reprodukce. Rovněž jsou brány v úvahu a definovány možné rizikové faktory při vzniku tělesných symptomů a poporodní deprese. Autorka se zamýšlí nad možností rozvoje oboru fyzioterapie rozšířením o znalosti z oboru psychologie.

Třetí část monografie podrobně rozpracovává problematiku nutkavého chování a závislostí. Mezi stále častější obtíže v této souvislosti patří i psychologické aspekty problémů spojených s příjmem potravy. Vztah k jídlu a jeho příjem je v dnešní době ovlivňován nejen fyziologickou potřebou jídla, ale také stravovacím prostředím (dostupnost, nabídka a složení jídla), množstvím stravovacích doporučení a směrů, psychickým rozpořádáním jedince, vztahem k sobě a k ostatním, včetně neurobiologických faktorů. V souvislosti se stravováním je nutné zdůraznit rovněž problematiku obezity a patologických projevů ve vztahu k jídlu, jakými jsou záchvatovité přejídání, případně závislosti na jídle. Kapitola přináší ilustrativní příklady a doporučení ve vztahu ke zdravému stravování. Problematika závislostí je rozdělena do dvou na sebe navazujících kapitol. První z nich definuje a charakterizuje závislé chování a snaží se upozornit na význam problematiky adiktologie. Závislost se týká jedince, rodiny, celé společnosti, ve které žijeme. Nejsou zde vymezeny jen tradiční oblasti zneužívání alkoholu a nezákonných drog, ale pozornost je věnována i tabáku, lékům a nelátkovým závislostem, zejména hraní. Jádrem tématu je bio-psycho-sociálně-spirituální model závislosti a léčby, který je stále aktuální a využívaný. Neodmyslitelnou součástí je i komorbidita duševních poruch u uživatelů alkoholu a jiných psychoaktivních látek. Psychická nemoc je na jedné straně rizikovým faktorem pro vznik závislosti a stejně tak užívání látky může ovlivnit vznik a rozvoj duševní poruchy. Jsou zde zmíněny nejčastější poruchy, které se v praxi objevují. Bezesporu důležitou oblastí je i rodina závislých. Samotná skutečnost existence závislosti v rodině je mnohdy zátěžovou situací, na kterou rodina reaguje různě. Text popisuje fáze způsobu vyrovnání se s danou situací. Posledním bodem je systém odborné péče, který lze v kontextu této tematiky prakticky využívat.

Navazující kapitola orientovaná na problematiku hraní digitálních her představuje čtenářům základní údaje týkající se oblasti hraní neboli *gamingu*. Zaměřuje se nejen na základní související pojmosloví, ale i na vybraná specifika, která s sebou hraní digitálních her nese. Aktuální významnou a diskutovanou oblastí z hlediska psychologie zdraví, která s hraním digitálních her souvisí, je patologická forma této aktivity. Kapitola blíže představuje aktuálně dvě vymezené poruchy, které s k patologickému hraní digitálních her vztahují – porucha hraní internetových her dle DSM-5 (APA, 2015) a porucha hraní digitálních her dle MKN-11 (WHO, 2020). S hraním digitálních her souvisí i samotná doba, která je touto aktivitou trávena, a na tento aspekt a jeho odborné pojetí v kontextu celé problematiky je rovněž zaměřena pozornost. Dále jsou v kapitole uvedena data vycházející z národní studie, která byla v českém prostředí se zaměřením na hraní digitálních her realizována. V závěru jsou představeny preventivní přístupy a doporučení. Zejména prevence je významným aspektem, aby tato aktivita – hraní digitálních her, stejně tak jako hra v pravém slova smyslu – naplňovala svůj primární cíl, kterým je obohacení, odpočinek, zábava a zůstala tak zdravou volnočasovou aktivitou bez destruktivních dopadů na život jejich hráčů.

Čtvrtá část knihy nabízí přehledné představení metod a technik podporující zdraví. V kapitole zaměřené na péči o zdraví a základní salutoprotektivní faktory jsou shrnuty dosavadní poznatky o významu těchto faktorů v kontextu psychického zdraví člověka. Obsahuje jejich vymezení a definování vlivu na zlepšení kvality života. Zahrnuje teoretické poznatky v oblasti lidských potřeb, kde rozšiřuje obecně platný pohled o koncept vnitřních a vnějších zdrojů a zdůrazňuje především protektivní vliv systému sociálních vazeb. Dále se věnuje pozitivnímu významu pohybových aktivit a klidových stavů, jako jsou práce s dechem, hudbou, všímavostí a relaxací v širším pojetí psychické pohody a duševního zdraví.

Navazující kapitola rozšiřuje podrobněji psychofyziologické aspekty zdraví a pohybové aktivity. Je zaměřena na vymezení základních psychofyziologických pojmů a dále uvedení do individuálního stresového a relaxačního profilu představující aplikované možnosti psychofyziologické diagnostiky stresové reakce a její zvládání pomocí relaxačních technik. V psychofyziologických aspektech zdraví se také odráží pohybová aktivita, u které se vykazují významně prokazatelné vlivy na duševní a fyzické zdraví.

Mezi specifické postupy podporující zdraví patří metoda *focusing*. Kapitola věnovaná tomuto postupu si klade za cíl vysvětlit, s jakým pojetím duševního zdraví pracuje tento psychoterapeutický přístup. Nejprve shrnuje základní principy terapeutického přístupu zaměřeného na člověka a pojetí zdraví, které z nich

vyplývá. Dále přibližuje vznik focusingu z empirického výzkumu psychoterapie a vymezuje klíčový pojem „pocíťovaný smysl“, včetně událostí v duševním životě, které s ním souvisí. Následně jsou představeny svépomocná praxe focusingu i takto zaměřená terapie. V neposlední řadě kapitola upozorňuje na odlišnosti teoretického pozadí focusingu od přístupu zaměřeného na člověka a shrnuje focusingové pojetí duševního zdraví.

Zařazením kapitoly o využití digitálních technologií v psychologii nabízíme reflexi narůstajícího významu a dopadu těchto technologií na společnost. Kromě nesporných a oprávněných otázek vlivu digitálních technologií na další generace, je nutné reflektovat rovněž fakt, že v oblasti medicíny i psychologie mohou patřit mezi důležité faktory, které jsou nápomocné při podpoře lidského zdraví nebo v situaci nemoci. Pandemie COVID-19 v roce 2020 ukázala potřebu zavádění digitálních on-line technologií téměř ve všech sférách lidské činnosti. Zejména se tak stalo v oblasti zdravotnictví. Na rozdíl od Spojených států, Austrálie či Skandinávie, země střední Evropy nikdy předtím neměly takovou potřebu zavádění telemedicíny. Z tohoto důvodu je celá řada řešení přinášena překotným způsobem. Tento úvod do problematiky je určen zejména profesionálům z oblasti psychologie. Kapitola obsahuje stručnou historii telemedicíny, základní charakteristiku a rozdělení jednotlivých oblastí, řadu příkladů ze zahraniční praxe telepsychologie a také základní úvod do problematiky soukromí a kyberbezpečnosti, které bývají největší výzvou v úspěšném zavádění a využívání telepsychologie.

Pátá část rozpracovává v rámci tradičních komplexních modelů zdraví aspekty, mezi které patří specifické a psychospirituální přístupy podporující zdraví.

Kapitola věnovaná religionizitě, spiritualitě a jejich vlivu na fyzické i duševní zdraví, nabízí informace zaměřené na vztah mezi náboženským vyznáním a zdravím. Existuje řada různých náboženství a jejich větví, které se výrazně liší svou naukou i náboženskou praxí. Kromě toho působení náboženských hnutí či spirituálních přesvědčení ovlivňují rovněž sociokulturní faktory, stejně jako rozdíly mezi jednotlivými lidmi. Téma interakcí mezi náboženstvím a zdravím lze rozdělit do více oblastí. Patří mezi ně strategie zvládání zátěžových situací (*religious coping*) či různé náboženské a spirituální přístupy k interpretaci a léčení nemocí. Lidské chování v oblasti přijímání potravy, užívání psychotropních látek či sexuálního života bývá rovněž silně ovlivněno náboženskými tradicemi. Náboženské společenství je velmi často také zdrojem pozitivní či negativní sociální opory.

Současné zahraniční trendy teoretických konceptů psychologie zdraví považují za nedílnou součást péče o zdraví také alternativní přístupy. Vzhledem ke stoupajícímu zájmu laické i odborné veřejnosti o stavy rozšiřující vědomí, rituální

léčení a neošamanismus, byly do této části zařazeny i kapitoly, které na vědecké úrovni reflektují tyto alternativní přístupy. Konkrétně témata léčebného využití halucinogenních rostlin a pobyty ve tmě.

Kapitola zaměřená na pojetí zdraví a nemoci optikou tradiční amazonské medicíny (TAM) se liší od pohledu medicíny západní. Na první pohled se může zdát, že se jedná o velmi exotický a alternativní přístup. V textu jsou uvedeny souvislosti mezi TAM a západním stylem léčby, čtenáře možná překvapí, v kolika ohledech jsou si podobny a jak se mohou navzájem obohatit. TAM je nejprve představena obecněji a následně jsou popsány konkrétní léčebné nástroje, se zaměřením na léčitele, zpěvy ikaros a rituální užití rostlin. Samostatná podkapitola je věnována psychedelickému nápoji ayahuasca, který je z TAM nejznámější a je hojně užíván celosvětově. Čtenáři se v kapitole také dozví o rostlinných dietách, které nejsou mezi výzkumníky ani širokou veřejností tak známy, avšak můžeme sledovat postupný nárůst zájmu o tento proces. Spojení mezi TAM a západním stylem léčby není žádnou novinkou. Například terapeutické centrum Takiwasi toto propojení využívá při léčbě závislostí již více než 28 let. Z mnohých výzkumných studií, např. Berlowitz et al. (2019), vyplývá, že je tento typ léčby velmi efektivní. Výzkumy tohoto tématu, včetně autorčiny vlastní studie, jsou poslední částí kapitoly.

Následující kapitola pojednávající o technice omezené zevní stimulace (*Restricted environmental stimulation technique* – REST) přibližuje její základní varianty realizace, tedy *floating* a *chamber REST* – terapie tmou. V kapitole je diskutováno možné využití omezené zevní stimulace na zdraví člověka v kontextu primární a terciární prevence. Zmíněna jsou rovněž nebezpečí a nevhodné indikace této procedury. Všechna východiska jsou podpořena výzkumnými zjištěními. Autor se zamýšlí nad procesovými fenomény a konkrétně uvádí i možné efekty, které omezení zevní stimulace může přinést.

Laická veřejnost stále častěji hledá možnosti pro zlepšení svého duševního i fyzického zdraví a nevyužívá k tomu vždy pouze oficiální medicínu či psychologii. Šestá část knihy rozšiřuje předchozí texty o problematiku praktických efektů specifických seberozvojových a encounterových skupin. Uzavírá monografii prakticky koncipovaným textem, který nabízí pohled na život člověka v kontextu vývojových fází jazykem psychoterapeutického přístupu, jenž kombinuje vývojové aspekty spolu s archetypální metaforou životní cesty. Připomíná tím význam pohledu na lidské zdraví v rámci celého kontextu životního příběhu a logických vývojových krizí. Autor textu formou krátkých případových studií nabízí koncept pohledu na mužský vývoj vycházející z dlouhodobé zkušenosti mužských seberozvojových skupin. Koncept Cesty Hrdiny obsahuje rozličné vhledy na transkulturní dobro-

družství v individuálním vývoji, které začíná a končí ve vztazích a komunitách. Cesta Hrdiny prochází různými stupni, kde mužský „hrdina“ musí splnit určité úkoly, najít vlastní zdroje, osvědčit se a zvládnout návrat do své komunity tak, aby následně vyřešil to, co ho v minulosti ohrožovalo. Tato kapitola obsahuje krátké popisy jednotlivých kroků, kazuistiky a konkrétní cvičení podporující tento proces.

Seznam použitých zkratek

2C-B – 4-brom-2,5-dimethoxyfenylethylamin

5-HTTLPR – polymorfní oblast spojená s transportérem serotoninu (*serotonin-transporter-linked polymorphic region*)

ACE studie – Studie negativních zážitků z dětství (*The Adverse Childhood Experiences Study*)

ACOG – Americká společnost gynekologů a porodníků (*The American College of Obstetricians and Gynecologist*)

ACTH – adrenokortikotropní hormon

ADH – antidiuretický hormon

ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder*)

AIS – Americký institut stresu (*The American Institute of Stress*)

AMA – Americká lékařská asociace (*The American Medical Association*)

ANS – autonomní nervový systém (*autonomous nervous system*)

APA – Americká psychiatrická asociace (*American Psychiatric Association*)

APA – Americká psychologická asociace (*American Psychological Association*)

AT – alkohol-toxikomanie

AT – autogenní trénink

BankID – bankovní identita

BED – záchvatovité přejídání (*Binge Eating Disorder*)

BMI – index tělesné hmotnosti (*Body Mass Index*)

BPSS – bio-psycho-sociálně-spirituální přístup

BDNF – mozkový neurotrofický faktor (*Brain-Derived Neurothropic Factor*)

CEITEC – Central European Institute of Technology

CHF – chronické srdeční selhání (*Chronic Heart Failure*)

CNS – centrální nervová soustava

CO₂ – oxid uhličitý

COVID-19 – koronavirové onemocnění 2019 (*Coronavirus Disease*)

COSMOS studie – studie zaměřená na komorbiditu nejzávažnějších neurologických a psychiatrických diagnóz (*COMorbiditieS in MOst Severe Neurology and Psychiatric Indications in the Czech Republic*)

C-PTSD – komplexní posttraumatická stresová porucha (*Complex Post-Traumatic Stress Disorder*)

CTQ – *Childhood Trauma Questionnaire*

DALY – ztracené roky zdravého života (*Disability-Adjusted Life Year*)

dB – decibel

DB – Německé dráhy (*Deutsche Bahn*)

DCAPS – detekce a výpočetní analýza psychologických signálů (*Detection and Computational Analysis of Psychological Signals*)

DC: 0-5™ – Diagnostický manuál raného věku Zero to Three (*Diagnostic Classification of Mental Health and Developmental Disorders of Infancy and Early Childhood, Zero to Three*)

DIAL trial – *The Randomized Trial of Telephone Intervention in Chronic Heart Failure*

DP – depersonalizace

DP – duševní poruchy

DMO – dětská mozková obrna

DMT – dimethyltryptamin

DNA – deoxyribonukleová kyselina

DOB – 2,5-dimethoxy-bromamfetamin

DOM – 2,5-dimethoxy-4-metylamfetamin

DSM-5 – Diagnostický a statistický manuál duševních poruch Americké psychiatrické asociace, verze 5 (*The Diagnostic and Statistical Manual of Mental disorders, 5th edition*)

ECT – zážitková kognitivní terapie (*Experiential Cognitive Therapy*)

EE – emocionální vyčerpání (*Emotional Exhaustion*)

EEG – elektroencefalografie, metoda záznamu funkční aktivity mozku

EFPA – Evropská federace psychologických asociací (*European Federation of Psychologists' Associations*)

EKG – elektrokardiografie

EMCDDA – Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti

ENCA – European Network of Childbirth Associations

ESPAD – Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (*The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*)

EULAR – Evropská liga proti revmatismu (*European League Against Rheumatism*)

FSH – folikuly stimulující hormon, folitropin

GAD – generalizovaná úzkostná porucha (*Generalized Anxiety Disorder*)

GAS – obecný adaptační syndrom (*General Adaptation Syndrom*)

GDPR – Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (*General Data Protection Regulation*)

GI – glykemický index

GnRH – gonadotropin uvolňující hormon, gonadoliberin (*gonadotropin releasing hormone*)

GPS – globální polohový systém (*Global Positioning System*)
GR – glukokortikoidní receptor (*glucocorticoid receptor*)
GR-1F – glukokortikoidní receptor oblast 1F (*glucocorticoid receptor 1F region*)
HBM – model přesvědčení o zdraví (*Health Belief Model*)
HBSC studie – studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků (*Health Behaviour in School-aged Children*)
CHSS – chronické srdeční selhání
HDL cholesterol – cholesterol vysokodenzitních lipoproteinů (*high density lipoprotein*)
HEALTH21 – program Zdraví pro všechny (*Healt for all in the 21 century*)
HHN osa – hypotalamo-hypofýzálně-nadledvinová osa
HIV – virus imunitní nedostatečnosti (*Human Immunodeficiency Virus*)
HIT – intervalový trénink vysoké intenzity (*High Intensity Training*)
HLI laboratoř – laboratoř pro výzkum interakce člověka a světla (*Human Light Interaction Laboratory*)
HPA osa – hypotalamo-hypofýzálně-nadledvinová osa (*hypothalamic-pituitary-adrenal axis*)
HPG osa – hypotalamo-hypofýzo-gonadální osa (*hypothalamic-pituitary-gonadal axis*)
hSOC – iniciativa pro koordinaci kybernetické bezpečnosti resortu zdravotnictví (*Hospital Security Operation Center*)
ICD-11 – Mezinárodní klasifikace nemocí, 11. revize (*International Classification of Diseases, 11th revision*)
ICT – informační a komunikační technologie (*Information and Communication Technologies*)
IDRR – informační a datové resortní rozhraní
IGD – porucha hraní internetových her (*internet gaming disorder*)
IVF – *in vitro* fertilizace
JIP – jednotka intenzivní péče
K2 – syntetický kanabinoid
KBT – kognitivně-behaviorální terapie
KET – kryoembryotransfer
LDL cholesterol – cholesterol nízkodenzitních lipoproteinů (*low density lipoprotein*)
LH – luteinizační hormon, lutropin
LIRTAPS – Institut rodinné terapie a psychosomatické medicíny v Liberci
LSD – diethylamid kyseliny lysergové
MAO – monoamin oxidáza

MAOA – monoamin oxidáza A (*monoamine oxidase A*)
MBSR – klinický program „Snižování stresu pomocí všímavosti“ (*Mindfulness-Based Stress Reduction*)
MDD – depresivní porucha (*major depressive disorder*)
MDMA – 3,4-methylenedioxyamfetamin, účinná látka v extázi
NEDS – syndrom nočního příjmu potravy a pití (*Nocturnal Eating / Drinking Syndrome*)
NES – syndrom nočního přejídání (*Night Eating Syndrome*)
MBI – *Maslach Burnout Inventory*
MKN-10 – Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize
MLM – metoda Ludmily Mojžíšové
MMSE – krátký test kognitivních funkcí (*Mini-Mental State Examination*)
MRI – magnetická rezonance (*magnetic resonance imaging*)
MUS – medicínsky nevysvětlitelné choroby (*medically unexplained syndroms*)
NICE – National Institute for Health and Care Excellence
NCD – chronické nepřenosné onemocnění (*non-communicable disease*)
NIA – národní identitní autorita
NK buňky – buňky imunitního systému (*natural killers*)
NNO – nestátní nezisková organizace
NO – dusík
NP – nespecifické projevy
NP – neuropatická bolest (*neuropathic pain*)
NPI ČR – Národní pedagogický institut České republiky
NTMC – Národní telemedicínské centrum
NÚDZ – Národní ústav duševního zdraví
NÚKIB – Národní ústav kybernetické a informační bezpečnosti
NYHA – New York Heart Association
OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)
ORL – otorhinolaryngologie
OUSHI – Institut sociálního zdraví v Olomouci
PA – osobní úspěch (*personal accomplishment*)
PC Game – počítačová hra (*Personal Computer Game*)
PCP – fencyklidin (disociativní anestetikum)
PD – pánevní dno
PEGI rating – Evropský ratingový systém počítačových her (*Pan European Game Information*)

PERMA – pět aspektů duševní pohody (*positive emotions, engagement, relationships, meaningfulness, accomplishment*)

PHR – osobní zdravotní záznam (*personal health record*)

PM10 – polévatý prach, částice menší než 10 µm (*particulate matter*)

POP – procesorientovaná psychologie

PPP – poruchy příjmu potravy

PTSD – posttraumatická stresová porucha (*post-traumatic stress disorder*)

PSP – posttraumatická stresová porucha

RCOPE – škála náboženského copingu (*Religious Coping Scale*)

REST – technika omezené zevní stimulace (*Restricted Environmental Stimulation Technique*)

RTG – rentgenové záření, rentgen

SARS-CoV-2 – koronavirus, který způsobuje onemocnění COVID-19 (*severe acute respiratory syndrome-related coronavirus*)

SCH – schizofrenie

SDT – sebedeterminační teorie (*self-determination theory*)

SI klouby – sacroiliakální (křížokyčelní) klouby

SIGPAH – australská mezivládní strategie pro fyzickou aktivitu a zdraví (*Strategic Inter-Governmental forum on Physical Activity and Health*)

TAM – tradiční amazonská medicína

TEN-HMS – *The Trans-European Network-Home-Care Management System*

THC – tetrahydrokanabinol, hlavní psychoaktivní látka v konopí

TM – telemedicína

TM – tradiční medicína

TMA-2 – 2,4,5-trimethoxyamfetamin

UDV – União do Vegetal

UOOÚ – Úřad pro ochranu osobních údajů

UNIPA – Unie porodních asistentek

UTZ – ultrazvuk

ÚZIS – Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR

VCO – Rakouský dopravní klub (Verkehrsclub Österreich)

VLT – výherní loterijní terminál

VR – virtuální realita

VRE terapie – virtuální expoziční terapie (*virtual reality exposure therapy*)

WHO – Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)

ZKB – zákon o kybernetické bezpečnosti

Seznam tabulek

Kapitola 1

Tab. 1 Příklady základních faktorů ovlivňujících zdraví

Biologické a fyzikální aspekty	Psychologické a osobnostní aspekty	Sociální aspekty, životní styl	Psychospirituální aspekty, smysl života
genetické vlivy, somatopsychické vlivy, neurovývojové aspekty, životní a pracovní prostředí	osobnostní charakteristiky, copingové strategie, odolnost vůči zátěži, hodnotový systém	rodinné vlivy, socializace, sociálně-ekonomické faktory, behaviorální faktory	spiritualita, religionizita, víra, smysl života, filozofická a existenciální témata, přechodové rituály

Tab. 2 Srovnání teorie opravdového štěstí a teorie duševní pohody (Seligman, 2014, s. 24)

	Teorie opravdového štěstí	Teorie duševní pohody
Ústřední téma	štěstí	osobní pohoda
Měří se	životní spokojenost	pozitivní emoce, zaujetí, smysluplnost, pozitivní vztahy, úspěšný výkon
Cíl	zvýšit spokojenost se životem	zvýšit míru optimálního prospívání prostřednictvím zvýšení pozitivních emocí, angažovaného zaujetí, smysluplnosti, pozitivních vztahů a úspěšného výkonu

Tab. 3 Model rodinné resilience podle Walschové (Walsh, 2015, s. 21) – zjednodušeno

Hodnotový systém	Organizační procesy	Komunikace a řešení problémů
hledání významu dané situace	flexibilita	jasnost
pozitivní náhled	soudržnost	otevřené sdílení emocí
transcendence a spiritualita	mobilizace sociálních a ekonomických zdrojů	společné řešení problémů

Kapitola 2

Tab. 4 Klasifikace podle MKN-10 (WHO, 1992), DSM-5 (APA, 2013) a ICD -11 (WHO, 2018)

MKN-10 (WHO, 1992)	DSM-5 (APA, 2015)	ICD-11 (WHO, 2018)
Somatoformní poruchy (F45)	Poruchy se somatickými příznaky a související poruchy (300.82)	Disorders of bodily distress or bodily experience
Somatizační porucha (F45.0)	Porucha se somatickými příznaky	Bodily distress disorder (6C20)
Proměnlivé příznaky, trvající nejméně dva roky: bolesti břicha, nauzea, plynatost, průjemy, dušnost, bolesti na hrudníku, časté močení, vaginální výtok, blednutí pokožky, bolesti končetin, kloubů, necitlivost, brnění.	Pozitivní symptomy (přítomnost subjektivně prožívaných obtíží) a převážně negativní emoce (úzkost, strach, napětí) či chování (hledání informací o nemoci). Fyzické symptomy nemusí být přítomny opakovaně, ale objevují se po dobu šesti měsíců.	Tělesné symptomy vyvolávají stres a napětí u pacienta. Ten na ně excesivně zaměřuje svou pozornost a opakovaně vyhledává lékařskou pomoc. Často bez organického podkladu. Pokud jej mají, nebývají natolik vážné, jak se pacient domnívá. Tělesné symptomy se objevují opakovaně většinu dní po dobu několika měsíců. Typicky se objevují symptomy nelokalizované na jednu oblast či orgán.
Somatoformní vegetativní dysfunkce (F45.3)		
Příznaky připomínající inervaci vegetativního nervového systému: obtíže se srdcem, s kardiovaskulárním systémem, gastrointestinálním traktem, respiračním, urogenitálním systémem. Mezi další vegetativní příznaky patří: palpitace, pocení, sucho v ústech, červenání, dyspnoe, hyperventilace, pohyby střev, nadměrná únava a další.		
Přetrvávající somatoformní bolestivá porucha (F45.4)		
Přetrvávající bolest bez zjevných příčin, ve spojení s emočním konfliktem nebo psychosociálními problémy, bez organického podkladu.		

Tab. 5 Interagující vlivy v souvislosti s traumatickými okolnostmi (Berens et al., 2017; Jochmannová, 2019, 2021)

Raný věk Vlivy prostředí	Biologické změny	Vývoj	Dospělost
Deprivace a stres Stresující vlivy pečovatelů	Genetické variace a další neurobiologické charakteristiky dítěte	Vývojové vlivy	Zvýšená rizika
Pečovatelé: zneužívání, zanedbávání, psychopatologie na straně rodičů, deprivace v rámci institucionální péče, smrt blízké osoby, uvěznění.	5-HTTLPR, MAOA, BDNF; psychopatologie v souvislosti s návykovými látkami v době gravidity.	Neurobiologické vlivy: funkčnost, konektivita, neurokognitivní vlivy, HPA reaktivita sympatiku na stres (rychlá akce a dysregulace, centrální a periferní kortizolová resistence).	Somatické obtíže: kardiovaskulární obtíže, astma, nádorová onemocnění, chronická obstrukce plic.
Rodinný kontext: rodinný konflikt, domácí násilí, návykové látky.	Komplexní odlišnosti související s pohlavím, genderem, temperamentem a dalšími charakteristikami.	Chování: vlivy související se zneužíváním návykových látek, cvičením, dietami, stres managementem atp.	Psychopatologie
Okolní prostředí: násilí, kriminalita, hluk, znečištěné prostředí, špatná infrastruktura.	Epigenetické změny		Kognitivní funkce: problémy s krátkodobou pamětí a exekutivními funkcemi.
Sociální vlivy: rasismus, politické, ekonomické vyloučení.	Neurohormonální vlivy (inzulin, lipidy, imunosupresiva).		

Zdroj: Jochmannová, 2021.

Kapitola 6

Tab. 6 Psychosociální a environmentální stresy uváděné v rámci DC: 0–5™ (Zero to Three, 2016)

Stresory související s primární rodinou	narození sourozence; změna pečovatele; adopce; pěstounská péče; ústavní péče; úmrtí rodiče; domácí násilí; týrání; zneužití; duševní nemoc, fyzická nemoc rodičů nebo sourozenců; nový partner rodiče; rozvod, rozchod; návykové látky rodiče, sourozence; separace – nástup matky do zaměstnání; agrese sourozence; odebrání; zanedbání, deprivace; mladistvý rodič; nepředvídatelné chování rodiče; sociální izolace rodiny
Sociální okolí	výchova pouze jedním rodičem; diskriminace; malá sociální podpora ze strany okolí; šikana
Vzdělávací systém	více než 9 hodin mimo rodinu; časté změny pečujících osob; základní vzdělání rodičů; nedostatečné vzdělání vychovatelů; negramotnost rodičů; velké skupiny dětí; nerespektování emočních a vývojových potřeb
Bydlení a životní úroveň	zadluženost; chudoba; vystěhování; přeplněné bydlení; bezdomovectví; azylový dům; opakované stěhování; nebezpečné prostředí (okolí)
Zaměstnání rodičů	nebezpečné nebo stresující zaměstnání; zaměstnání v armádě; nezaměstnanost; obava ze ztráty zaměstnání
Zdravotní péče, zdraví dítěte	hospitalizace; chronické somatické onemocnění; nehoda, úraz; nedostupnost zdravotní péče; bolestivé a závažné lékařské zákroky; stres v těhotenství matky
Právní aspekty	opatrovnické spory o děti; uvěznění, vazba rodiče; rodič obětí trestného činu; imigrace
Jiné	únos; násilí v rodině; násilí mimo rodinu; terorismus; živelné katastrofy; válka; terorismus

Zdroj: Jochmannová, 2021

Tab. 7 Symptomy a projevy chování dětí s traumaty v anamnéze

PTSD a ADHD (TA)	PTSD (T)	ADHD, neuro-vývojové poruchy (AN)	Duševní poruchy, atypické chování (DP)	Somatické projevy (S)	Nespecifické projevy (NP)
Emoční regulace	Úzkost	Hra, kooperace	Fobie, obsese	Alergie, astma	Idealizace
Hypersenzitivita	Hypoaktivita	Nerovnoměrný kognitivní profil	Panika	Nespecifické somatizace	Předčasná vyspělost
Snížená frustrační tolerance	Disociace	Nezralost	Neurotické symptomy	Bolesti břicha	Ochrana druhých
Porucha pozornosti	Snížená tělesná citlivost	Koordinace, motorika	Deprese	Bolesti hlavy	Mstivost
Problémy s vrstevníky	Regrese	SPU	Neadekvátní projevy	Obezita, přejídání	
Impulzivita	Rigidita, perfekcionismus	Nutková hra, PC	Tiky	Záněty středouší	
Hypervigilita	Sebekontrola		Psychotické symptomy	Horečky, febrilní křeče	

Hyperaktivita	Sebevražedné myšlenky, pokusy	Gynekologické problémy
Negativismus, vzdor	Příjem potravy	Vypadávání vlasů
Agrese	Flashback	Epilepsie
Poruchy chování	Enuréza, enkopréza	
Prospěch	Sexuální problémy, masturbace	
Provokace	Sebepoškození	
Spánek	Třes	
POČET DĚTÍ		
N = 154		

Poznámka: N – počet dětí v celkovém souboru u jednotlivých kategorií traumatických symptomů; PTSD a ADHD (TA) – projevy společné pro PTSD, i pro syndrom ADHD; PTSD (T) – projevy typické pro PTSD; ADHD, neurovývojové poruchy (AN) – projevy typické pro neurovývojové poruchy u dětí; duševní poruchy, atypické chování (DP) – projevy společné pro ostatní duševní poruchy, včetně atypického chování; somatické projevy (S) – somatické obtíže; nespecifické projevy (NP) – projevy, které nelze zařadit do specifických diagnostických kategorií, pozorovatelné v rámci sociálních reakcí.

Zdroj: Jochmannová, 2019, 2021

Kapitola 8

Tab. 8 Potenciální rizikové faktory při porodu

Potenciální rizikové faktory při porodu	
Vysoké riziko při porodu	Nízké riziko při porodu
Pasivita	Aktivita
Závislost	Nezávislost
Spoléhání na druhé	Soběstačnost
Neschopnost přijímat pomoc	Schopnost přijímat pomoc
Odmítnutí ženství	Přijetí ženství
Potlačená sexualita	Zdravá sexualita
Vidění sebe samé jako sexuálního objektu	Vidění sebe samé jako sexuální bytosti
Dětinskost	Dospělost
Omezené představy o porodu	Přiměřené představy o porodu
Nepřizpůsobivost	Přizpůsobivost
Neupřímná manipulativní komunikace	Jasná, upřímná komunikace
Náboženské přesvědčení kolidující s porodem	Náboženské přesvědčení příznivé porodu
Pojetí sebe samé jako slabé ženy	Pojetí sebe samé jako silné ženy
Rozpolcení ducha a těla	Integrace ducha a těla

Konfliktní vztahy	Láskyplné vztahy
Nesoulad v přípravě na porod	Ztotožnění s přípravou na porod
Nezvládnuté obavy	Zvládnuté obavy
Sedavý způsob života	Fyzicky aktivní způsob života
Křehká stavba těla	Robustní stavba těla
Rigidita v přijímání změn a nových přístupů	Ochota přizpůsobit se změnám
Chaotický domov	Příjemný domov
Nechtěné dítě	Chtěné dítě
Vnější zásahy do života ženy	Vlastní rozhodování o životě
Odmítnutí reality porodních bolestí	Přijetí reality porodních bolestí

Zdroj: Northrup 2004, s. 440

Kapitola 9

Tab. 9 Význam cvičení MLM (Tomášková, 2018)

Fyzické přínosy	ústup bolestí, relaxace svalů, návrat vitality, zlepšení kondice, posílení oslabených svalů, protažení zkrácených svalů, zlepšení hybnosti kloubů, úprava napětí svalů, zlepšení propriocepce (vnímání), zlepšení funkce vnitřních orgánů, redukce hmotnosti
Psychické přínosy	růst sebevědomí, výstup z bezmoci a role oběti, struktura a řád díky nutnosti pravidelného cvičení, získání kontroly, spokojenost, stabilita, zlepšení nálady, nové příjemné pocity, uvědomění si tělesného prostoru

Tab. 10 Nejčastější důvody žen k návštěvě fyzioterapie po porodu (Tomášková, 2018)

Tělesné důvody	Psychologické důvody
obnova funkce, síly	touha po klidu
odstranění bolestí	sdílení
edukace	ujištění o zdravotním stavu
instruktáž cvičení PD	pochopení reakcí těla
péče o jizvu	pochopení traumatu
rozestup břišních svalů	pocity zamlženosti
obnova funkce svěřačů	prožívání „mimo tělo“
relaxace, uvolnění, odpočinek	prožívání necitlivosti
jemný dotek	nezvladatelná únava
poradenství ve výživě	překvapivé emoce
poradenství v sexualitě	

Tab. 11 Závažné události z anamnézy žen, které nemohou otěhotnět (Tomášková, 2018)

Události v dětství	Fyzické události	Jiné události	Životní styl
kleštvý porod odloučení od matky nestabilní rodinné prostředí opuštění rodičem zanedbání péče rozvod rodičů napětí, agresivita, násilí manipulace alkoholismus, drogy vystavování studu fyzické tresty	úraz, pád autonehoda operace invazivní lékařské vyšetření chronické záněty chronické bolesti	úmrtí blízké osoby zneužití znásilnění přepadení sexuální násilí tlak v sexualitě vyhýbavost v sexualitě	sedavý způsob života obezita poruchy příjmu potravy tlak na výkon neschopnost vnímat své tělo necitlivost závislost (jídlo, alkohol, drogy, práce) extrémní sport rychlost, netrpělivost nespokojenost

Tab. 12 Nejčastěji pozorované tělesné a psychické příznaky u žen, které nemohou otěhotnět (Tomášková, 2018; Prokešová, 2017)

Tělesné příznaky	Psychické příznaky
chronická bolest břicha, kostrče, pánve chronické cestující bolesti, migrény změny citlivosti, parestezie, necitlivost celých segmentů nebo částí těla zvýšený tonus svalů, především v PD neschopnost aktivace svalů PD asymetrie síly svalů PD vaginismus bolestivý pohlavní styk poruchy cyklu (<i>dysmenorhea</i> , <i>amenorhea</i>) distenze žebér blokády páteře (Lp, Thp, Cp) blokády SI kloubů dechové obtíže, astma srdeční arytmie trávicí obtíže poruchy mikce a vyměšování dysfunkce štítné žlázy poruchy spánku poruchy příjmu potravy obezita, otoky chronická únava funkční neplodnost	pocit odpojení od těla, většinou od pánve sebedestrukce deprese úzkosti strachy panika návaly vzteku plačtivost emoční labilita, prudké změny nálad absence prožívání emocí, zamrznutí vyhýbavé chování, především v sexualitě nízké sebevědomí až bezmoc vysoká subjektivní míra stresu pocity chaosu a zmatku rychlé a překotné myšlení ztráta motivace absence radosti apatie nedůvěra kontrola hyperaktivita workoholismus vyhledávání adrenalinu v extrémech vztahové problémy

Kapitola 12

Tab. 13 Symptomy poruchy hraní internetových her

Psychologická oblast	Charakteristika symptomů
Salience (významnost)	Zaujetí hraním her po internetu (jedinec myslí na předchozí hraní nebo plánuje hraní další, hraní her po internetu se stává převládající každodenní činností).
Abstinenční příznaky	Symptomy odvykacího stavu při odnětí internetových her. Tyto příznaky jsou typicky charakterizovány jako podrážděnost, úzkost nebo smutek, ale nejsou přítomny fyzické příznaky obvyklé pro farmakogenní odvykací stavy.
Tolerance	Tolerance vyznačující se potřebou trávit zvyšující se množství času hraním her po internetu.
Relaps	Neúspěšné pokusy kontrolovat svoji účast v internetových hrách.
Konflikt	Internetové hraní her vedlo ke ztrátě zájmu o jiné koníčky a formy zábavy.
Konflikt	Pokračování v excesivním hraní her po internetu navzdory patrným psychickým obtížím spojených s hraním.
Konflikt	Klamání rodičů, terapeutů a jiných osob v souvislosti s rozsahem hraní internetových her.
Změny nálady	Hraní her po internetu je prostředkem k úniku nebo úlevě od špatné nálady (např. od pocitů bezmoci, viny či úzkosti).
Konflikt	Následkem hraní internetových her došlo k ohrožení nebo ke ztrátě významného vztahu, zaměstnání, studia nebo možnosti kariérního postupu.

Zdroj: APA, 2015

Tab. 14 Symptomy poruchy hraní digitálních her

Psychologická oblast	Charakteristika symptomů
Narušení kontroly během hraní	Narušení kontroly během hraní (týkající se např. začátku, frekvence, intenzity, trvání, ukončení, kontextu).
Zvyšující se priorita přisuzovaná gamingu	Rostoucí priorita hraní až do té míry, že hraní je upřednostňováno před ostatními zájmy a denními činnostmi.
Pokračování gamingu přes zjevné negativní konsekvence	Pokračování nebo eskalace hraní navzdory výskytu negativních dopadů. Tento vzorec chování má dostatečně vážné následky (poškození) v rovině osobní, rodinné, sociální, vzdělávací, pracovní či v jiné důležité oblasti fungování.

Zdroj: WHO, 2020

Tab. 15 Zjištěná prevalence IGD u sledovaných skupin

	Jedinci bez IGD		Jedinci s IGD	
	Počet	Procentuální zastoupení	Počet	Procentuální zastoupení
Celý soubor	3 777	96,30	145	3,70
Dle pohlaví				
Chlapci	1 805	94,01	115	5,99
Dívky	1 972	98,50	30	1,50
Dle úrovně vzdělávání				
Základní (dle ISCED 2)	1 340	94,83	73	5,17
Střední (dle ISCED 3)	2 437	97,13	72	2,87
Dle typu školy				
Základní škola	828	93,24	60	6,76
Víceleté gymnázium (odpovídající úrovni ISCED 2)	512	97,52	13	2,48
Čtyřleté gymnázium (odpovídající úrovni ISCED 3)	1 043	98,12	20	1,88
Střední odborná škola s maturitou	493	95,91	21	4,09
Střední odborné učiliště (bez maturity)	901	96,67	31	3,33

Zdroj: Suchá et al., 2018; 2019a

Tab. 16 Preventivní doporučení pro děti a dospívající

Umístění herního zařízení	Herní zařízení (včetně počítače, mobilního telefonu aj.) by měla být umístěna ve společně sdílených prostorách rodiny. Nenechávat zařízení k hraní v místnosti, kde dítě/dospívající spí.
Nastavování hranic	Mít přehled o tom, kdy jedinec hraje – nastavovat hranice (např. dbát na to, aby jedinec nehrál např. v noci).
Čas hraní	Děti mladší 2 let by neměly trávit vůbec žádný čas před zobrazovacími zařízeními. Celkový limit pro trávení volného času pro zábavu prostřednictvím digitálních technologií a online prostředí u starších dětí a dospívajících by měl odpovídat maximálnímu rozsahu 1–2 hodiny denně (Americká akademie pediatriů, 2013). Mít stanovená pravidla pro dobu hraní.
Doporučený věk	Ověřovat, zda minimální věkové doporučení pro hru (např. dle ratingu PEGI) odpovídá věku dítěte či adolescenta. Dbát na to, aby děti a dospívající nehráli hry pro dospělé (obsahující neadekvátní agresivní či sexuální prvky apod.).
Alternativy	Přirozeně rozvíjet silné stránky dětí/dospívajících. Podporovat jiné zájmy než pouze hraní digitálních her, nechat jedince vyniknout i v něčem jiném, než je hraní her, a podporovat ho v tom. Motivovat dítě či adolescenta, ať má koníčky, které ho baví, nabídnout další možné alternativní aktivity.
Informovat se o hrách	Zajímat se o to, jaké hry děti a dospívající hrají. Nechat si sdělit informace o oblíbené hře a vysvětlit, proč je tato hra obzvláště oblíbená. Nechat dítě či adolescenta, aby nás s hrou seznámil a vysvětlil smysl hry.
Vlastní příklad	U rodičů a vychovatelů je podstatné, aby pamatovali na to, že jsou dětem příkladem i v trávení volného času (sebereflexe vlastního času tráveného před zobrazovacími zařízeními).
Společné a každodenní aktivity	Dbát na to, aby dítě či adolescent neupřednostňoval hraní her před společnými rodinnými aktivitami, společným jídlem apod. Zamezení hraní her během stravování (např. snídaně, oběda), při pobytu na záchodě apod. Mít společné zájmy a koníčky, hledat a rozvíjet aktivity, které mohou společně rodiče a jejich potomci dělat (může se jednat i o běžné denní aktivity, domácí práce apod.).

Zdroj: podle Krossbakken et al., 2018; pozn. doplněno, upraveno

Kapitola 13

Tab. 17 Zdroje v životě člověka

Základní potřeby	vyvážená a chutná strava, dostatek spánku (vzhledem k věku), psychosexuální potřeby, potřeba místa (osobního teritoria, vnímání vlastních hranic), pocit bezpečí, stimulace podněty, sounáležitost s kulturou, smysluplnost života, víra a přesah vlastní existence
Rodinný systém a partnerství	citové vazby a vzájemná podpora, attachmentová vazba mezi matkou a dítětem, sdílený prostor, kontinuita existence, transgenerační přesah, rodinná resilience, sociální učení, normy a hodnoty, partnerský vztah, sexualita, volný čas trávený společně s rodinou
Sociální vazby mimo rodinu	přátelské vztahy, sociální skupiny, pocit sounáležitosti s dalšími lidmi
Práce	finanční zdroje, smysluplná činnost, pocit úspěchu, seberealizace, vztahy v pracovním kolektivu
Zájmové aktivity, sport	koníčky a zájmy mimo rodinu (individuální a skupinový sport, <i>body-mind</i> cvičení, tanec, práce s tělem)
Klidové stavy	meditační praxe, mindfulness, imaginace, relaxační techniky, práce s dechem či zvukem, četba krásné literatury (beletrie a poezie), poslech harmonizující hudby, pozorování pozitivních obrazů, přírody (západ slunce, moře, pohled z vysoké hory nebo kopce)
Dovednosti	komunikační dovednosti, <i>time management</i> , práce se strukturou, plánováním, hranicemi

Tab. 18 Pozitivní vliv cvičení jógy na zdraví člověka (Sluková, 2020)

Nejčastěji zmiňované účinky	Autoři
Snížení hladiny stresového hormonu kortizolu, tedy hladiny stresu, úzkosti, únavy a deprese.	Katuri et al., 2016; Michalsen et al., 2005; Pilkington, Kirkwood, Rampes & Richardson, 2005
Zmírňování stavů úzkosti.	Katuri et al., 2016; Javnbakht, Hejazi Kenari & Ghasemi, 2009
Zmírňování chronických zánětlivých procesů v těle.	Djalilova et al., 2019; Yadav, Magan, Mehta, Sharma & Mahapatra, 2012
Pozitivní působení na kardiovaskulární systém, snížení hladiny cholesterolu a krevního tlaku.	Bharshankar, Bharshankar, Deshpande, Kaore & Gosavi, 2003
Zlepšování kvality života ve smyslu zlepšení nálady, kvality spánku a socializace, redukce pocitu únavy u seniorů.	Oken et al., 2006
Redukce nepříjemných symptomů u klientů procházejících procesem chemoterapie.	Raghavendra et al., 2007; Buffart et al., 2012
Snížení prožívání chronické bolesti.	Kolasinski et al., 2005
Zvýšení flexibility a rovnováhy, síly, vytrvalosti a svalové hmoty, snížení tělesného tuku.	Tiedemann, O'Rourke, Sesto & Sherrington, 2013; Bhutkar, Bhutkar, Taware & Surdi, 2011

Zvýšení vitální kapacity plic (maximální množství vzduchu, který jsme schopni vydechnout, když se nadechneme), což je klíčové primárně pro pacienty s onemocněním plic, astmatem a kardiovaskulárními obtížemi.	Birkel & Edgren, 2000
Redukce intenzity, frekvence a míry bolesti migrenózních bolestí hlavy.	Anheyer, Klose, Lauche, Saha & Cramer, 2020; Kisan et al., 2020
Podpora zdravých stravovacích návyků, které sekundárně napomáhají kontrolovat krevní cukr, zvýšení tělesné hmotnosti a léčbu poruch příjmu potravy.	Carei, Fyfe-Johnson, Breuner & Brown, 2010; McIver, O'Halloran & McGartland, 2009

Tab. 19 *Pozitivní vliv dechových technik na zdraví člověka (Sluková, 2020)*

Nejčastěji zmiňované účinky	Autoři
Zlepšení psychických i fyziologických stavů při stresových reakcích, schopnost zvládat stres.	Hopper, Murray, Ferrara & Singleton, 2019
Potlačení úzkostných a depresivních stavů.	Jerath, Crawford, Barnes & Harden, 2015
Podpora při navození pozitivních a příjemných emocí pomocí facilitace emoční regulace.	Zaccaro et al., 2018; Ma et al., 2017
Posílení respiračního systému v léčbě astmatu a tuberkulózy.	Saxena & Saxena, 2009; Mooventhan, Khode & Nivethitha, 2014
Posílení kardiovaskulárního systému – snižování vysokého krevního tlaku a tepové frekvence.	Brandani et al., 2017; Saoji, Raghavendra & Manjunath, 2019; Wang et al., 2010
Zlepšení kvality spánku.	Tsai, Kuo, Lee & Yang, 2015
Zlepšení kognitivních schopností a zvýšení mozkové aktivity.	Zaccaro et al., 2018; Bhaskar et al., 2020
Docílení prospěšných biochemických a metabolických změn v organismu, včetně snížení hladiny volných radikálů.	Bhattacharya, Pandey & Verma, 2002; Danucalov, Simões, Kozasa & Leite, 2008; Desai & Gharote, 1990
Zvýšení celkové kvality života, např. snížení míry únavy v průběhu některých onemocnění, jako je kupř. diabetes či rakovina.	Dhruva et al., 2012
Redukce intenzity, frekvence a míry bolesti migrenózních bolestí hlavy.	Anheyer, Klose, Lauche, Saha & Cramer, 2020; Kisan et al., 2020
Podporuje zdravé stravovací návyky, které sekundárně napomáhají kontrolovat krevní cukr, zvýšení tělesné hmotnosti a léčbu nemocí poruch příjmu potravy.	Carei, Fyfe-Johnson, Breuner & Brown, 2010; McIver, O'Halloran & McGartland, 2009

Tab. 20 Příklady využití terapeutického potenciálu hudby (Sluková, 2020)

Oblast duševního zdraví	Autoři
léčba traumatu a PTSD u válečných veteránů	Steward, 2018; Gooding & Langston, 2019
schizofrenie	Geretsegger et al., 2017
deprese	Aalbers et al., 2017
úzkostné stavy	Jasemi, Aazami & Zabihi, 2016
psychózy	Silverman, 2003
poruchy řeči u dětí	Gross, Linden & Ostermann, 2010

Tab. 21 Závěry výzkumu efektivity sebezvojových skupin (Jochmannová, 2020; Němcová & Svoboda, 2017)

Motivace účastníků před účastí na skupině	Potřeby v aktuálním životě	Subjektivně vnímaný efekt skupin	Konkrétní změny po skupině
1. sebezpoznání	sebezpoznání, práce s agresí, s emocemi, řešení osobní krize	skupinové zážitky, sdílení, bezpečí, zpětná vazba, podpora, přátelství	životní hodnoty, zásadní životní změny, jiný náhled na život
2. téma partnerství	čas na sebe	informace o tématech psychologie, motivace k psychoterapii, orientace v problémech, práce se sny	práce s osobními hranicemi, nové chování, vyjadřování pocitů, nové způsoby řešení osobních problémů
3. potřeba změny, řešení problémů	kontakt s dalšími podobně naladěnými lidmi, mužské, ženské skupiny, potřeba podpory	náhled na sebe a jiné, sebezpoznání, projevení emocí	odpoutání se od původní rodiny, pochopení minulosti v původní rodině, přijetí rodičů
4. kontakt s lidmi	techniky práce s tělem, péče o zdraví	meditační a relaxační techniky, práce s tělem	sebe přijetí, větší sebejistota
5. zažít něco zajímavého	zlepšení komunikace, partnerská témata	témata partnerství	náhled na osoby opačného pohlaví, ukončení nefunkčního vztahu, partnerství, zlepšení sexuality
6. na doporučení kamarádů	hledání životního smyslu, duchovní růst		větší tolerance k druhým, zlepšení v sociálních vztazích
7.	změny v práci		změny v zaměstnání, studium
8.	informace o výchově dětí		péče o sebe, volnočasové aktivity
9.	psychoterapie		

Kapitola 14

Tab. 22 Přehled základní psychofyziologické terminologie

Spontánní aktivita	Fyziologická odpověď organismu na neznámý stimul, tj. odpověď, se projevuje jako změna v průběhu měřené aktivity, aniž by byl znám důvod této změny.
Tonická aktivita	Základní úroveň (klidová úroveň) měřená psychofyziologickými přístroji. Klidová úroveň není optimální indikátor tonické aktivity, protože každý jedinec může mít klidovou úroveň v měřených fyziologických hodnotách odlišnou. V psychofyziologii lze tedy za tonickou aktivitu považovat aktivitu autonomní nervové soustavy či centrální nervové soustavy měřenou před určitou stimulací či danou experimentální situací.
Orientační odpověď	Také orientační reakce. Lze ji stručně vymezit jako odpověď organismu na daný stimul. Objevuje se jako reakce na něco nového, co je potřeba prozkoumat a zhodnotit, zda je to něco ohrožujícího či nikoliv.
Defenzivní odpověď	Vzniká, pokud je nový podnět interpretován jako nebezpečný či ohrožující. Následně se spustí „kaskáda“ různých odpovědí (např. stresových), které dále působí na organismus.
Stimul – specifická odpověď	Zda a jak se daný stimul (krvavá scéna, hudba, sexuální scéna) projevuje ve specifické fyziologické odpovědi.
Arousal	Určitý stav nabuzení organismu, který se může projevovat jako <i>hypoarousal</i> (snížená úroveň) či <i>hyperarousal</i> (zvýšená úroveň). Tento pojem je v psychofyziologii často diskutovaný a spíše se začíná objevovat pojem aktivace . V praxi pak také můžeme tyto pojmy nazírat tak, že aktivace se týká mozkové aktivity a <i>arousal</i> nabuzení organismu.
Habituaace	Umožňuje jedinci přestat vnímat nějaký podnět, který není pro něho klíčový.
Senzitizace	Je založena na zvyšování citlivosti k podnětům, které mohou působit bolest či být nějak ohrožující.
Individuální stresový profil	Specifická a danému člověku vlastní odpověď na stres či zátěž. Kupříkladu každý jedinec reaguje na zátěž jinak – u někoho v zátěži a při působícím stresu bolí záda, jiný má problémy se zažívacím ústrojím.
Autonomní rovnováha	Je založena na působení systému sympatiku a parasympatiku, které představují periferní nervový systém. Právě rozdíly v jejich dominanci pak představují často předmět praktického působení, např. pomocí biofeedbackových metod.

Kapitola 18

Tab. 23 Údaje o pacientech centra Takiwasi (Cervi et al., 2019)

Počet pacientů v období 1996–2018 (N = 830)			
národnost	Peruánci (66,5 %)	Francouzi (9,2 %)	Španělé (4,1 %)
návyková látka	kokain (23 %)	marihuana (21 %)	více substancí (17 %)

Tab. 24 Statistické údaje týkající se procesu diet, osoby účastnící se pouze diet (Rumlerová, 2018)

Počet účastníků diety v období 2012–2017 (N = 524)			
průměrný věk	40,5 let		
pohlaví	muži (61 %)	ženy (39 %)	
národnost	Francouzi (18 %)	Peruánci (13 %)	Argentinci (13 %)

Tab. 25a Shrnující záměr realizovat dietu

Záměr realizovat dietu (N = 7)			
sebepoznání a seberozvoj	profesní	zájem o rostliny	spirituální rozvoj

Tab. 25b Shrnující zkušenost s absolvováním diety

Zkušenost s dietou (N = 7)				
propojení se s emocemi (pozitivními i negativními)	osamocení pozitivní aspekt, důležitost snů	odpočinek, sebepřijetí a se- bepoznání	transcendent- ně-spirituální, získání energie	očistná, napoje- ní na přírodu

Tab. 25c Přehled užití rostlin v procesu

Purgativní ceremonie	Ayahuascová ceremonie	Rostliny „učitelky“	Tabák
efektivní	silné emoční prožitky	zesílení prožitek	silný
uklidňující	vize	průvodce	umožňující vnitřní vhled
	důležitost ikaros		napojení na přírodu
	transcendentní zážitek		
	regenerace		
	prožitek temné části		
	anticipace diety		

Tab. 25d Období post diety

Post dieta (N = 7)			
<i>cruzadera</i>	výkyvy nálady	dodržování dietních opatření	obtížné pracovní období

Tab. 26 Shrnující vnímané změny v rámci bio-psycho-sociálně-spirituálního modelu

Fyzická oblast	Psychická oblast	Sociální oblast	Spirituální oblast
změna stravování	vnitřní síla	v procesu změny	větší spojení
více energie	propojení se s emocemi	větší propojení	žádné změny
zvýšení citlivosti	důležitost snů	redefinice	spirituální konflikt
vyčištění pleti			

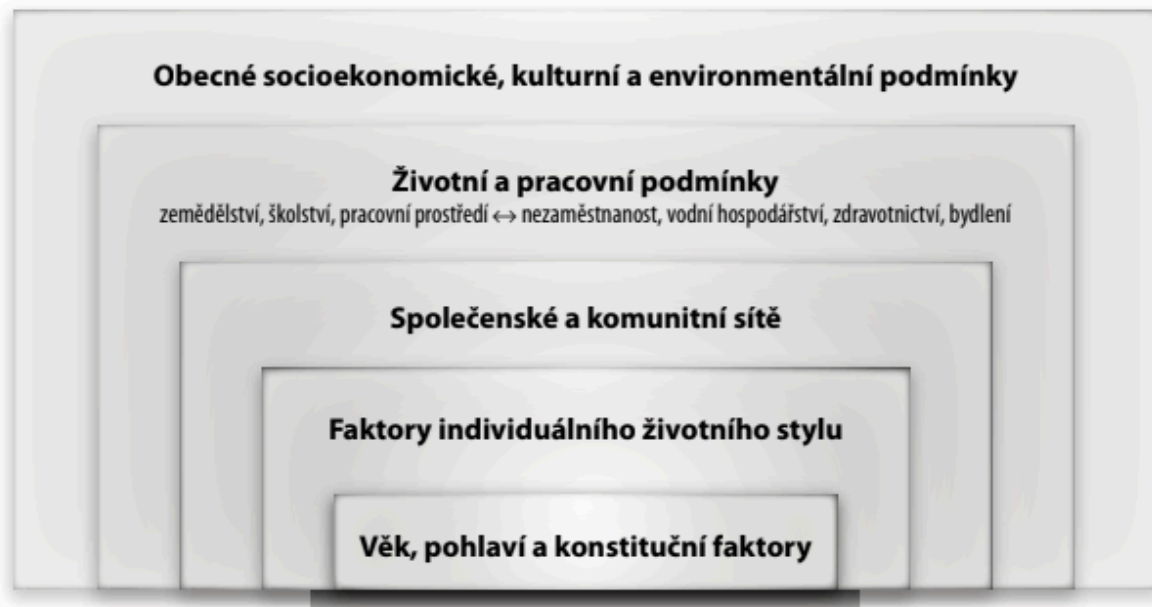
Tab. 27 Výzkumy zabývající se ayahuascou

Motivace k užití ayahuascy	Kavenská a Simonová (2014) ve svém výzkumu zjistily, že nejčastější motivací pro účast na ayahuascových ceremoniích byla touha po dobrodružství, zvědavost, sebepoznání, uzdravení psychických problémů a dalších nemocí, spirituální rozvoj a práce na emočních problémech. Z kvalitativního výzkumu Prayag et al. (2015) vyplývá, že ayahuasca je také užívána s cílem spirituálního hledání a užití umožňuje velké změny v této oblasti.
Užití v ČR	O pořádání ayahuascových ceremonií v ČR pojednává Horák (2017), identifikoval, že ceremonie jsou pořádány ve všech regionech ČR. Účastníci vnímali léčebný efekt u nemocí, jako jsou deprese, alergie, astma, kožní nemoci a také při problémech s gastrointestinálním traktem.
Léčba deprese	Osório et al. (2015) ve výzkumu realizovaném na šesti dobrovolnících zjistili, že užití ayahuascy signifikantně snížilo depresi (až o 82 %), a to v rozmezí 1,7 a po 21 dnech od jejího užití.
Léčba závislosti	Domínguez-Clavé et al. (2016) zjistili možné benefity užití ayahuascy při léčbě závislosti. Vyplývá to i z dalších výzkumů, jež se tématem zabývaly, např. Liester a Pricketta (2012) popisují její benefity při léčbě závislosti kvůli efektu biochemickému, fyziologickému, psychologickému a také transcendentálnímu. Výzkumníci Argento et al. (2019) provedli kvalitativní výzkum jedenácti dospělých z Kanady a zjistili, že po absolvování ayahuascové ceremonie u nich došlo k identifikaci negativních myšlenek a vlastních omezení, které jim bránily v léčbě závislosti. U všech došlo ke snížení bažení po návykové látce, a to hlavně díky spojení se se sebou samými a přírodou.

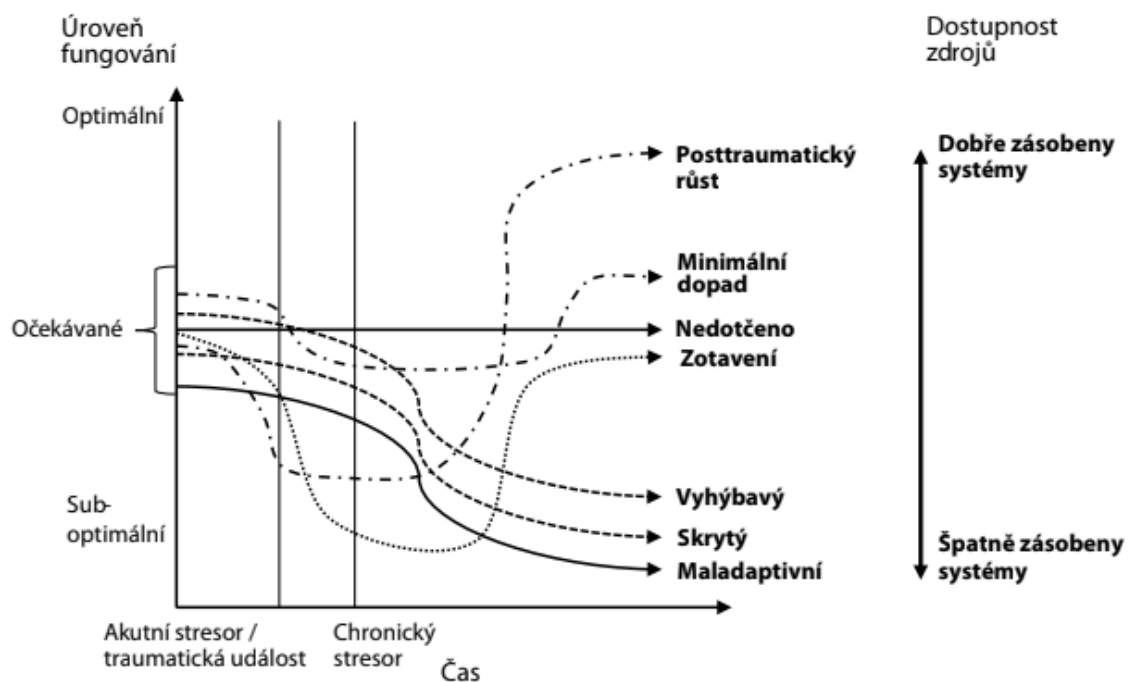
Poruchy příjmu potravy	Z výzkumu Renelli et al. (2020), provedeném na třinácti osobách s poruchami příjmu potravy (PPP), bylo zjištěno, že užití ayahuascy vedlo ke snížení myšlenek a symptomů spojených s PPP.
Emoční regulace a mindfulness	Pozitivní efekt při emoční regulaci a na zvýšení kapacity mindfulness zjistili Domínguez-Clavé et al. (2019).
Studie poukazující na nebezpečí užití	Bilhimer et al. (2018) uvádějí případovou studii muže (25 let), kterému byla před užitím ayahuascy diagnostikována schizofrenie. U tohoto muže po užití ayahuascy (v domácím prostředí, bez vedení, ayahuasca získaná přes internet) došlo k závažným komplikacím a muž musel být hospitalizován. Také Dos Santos & Strassman (2011) uvádějí případ muže (21 let), který při užití ayahuascy prožil psychotickou epizodu. Došlo k tomu, když kombinoval ayahuascu s marihuanou, následně musel užívat psychofarmaka.

Seznam obrázků

Kapitola 1

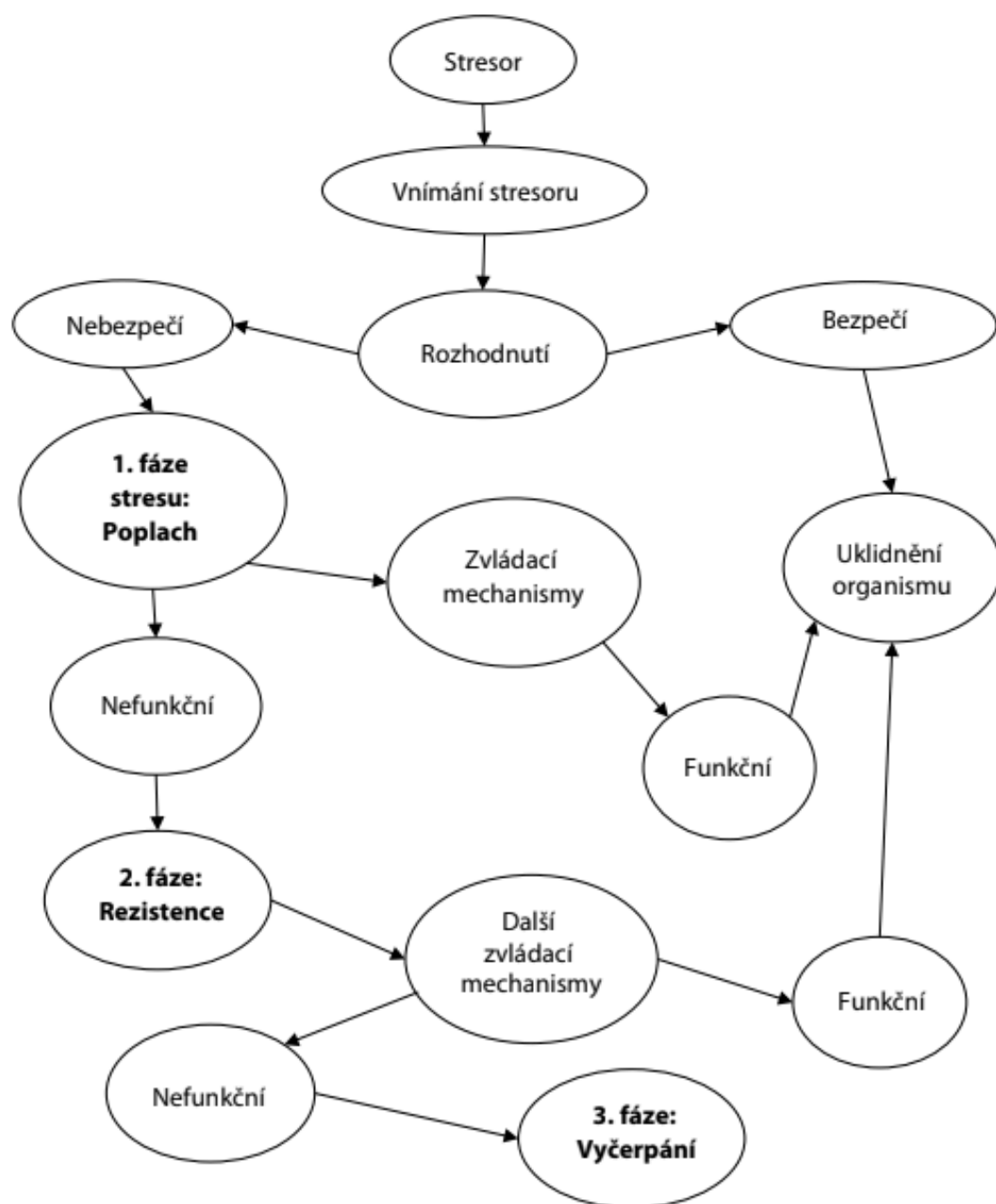

Obr. 1 Determinanty zdraví populace (Whitehead & Dahlgren, 2006)

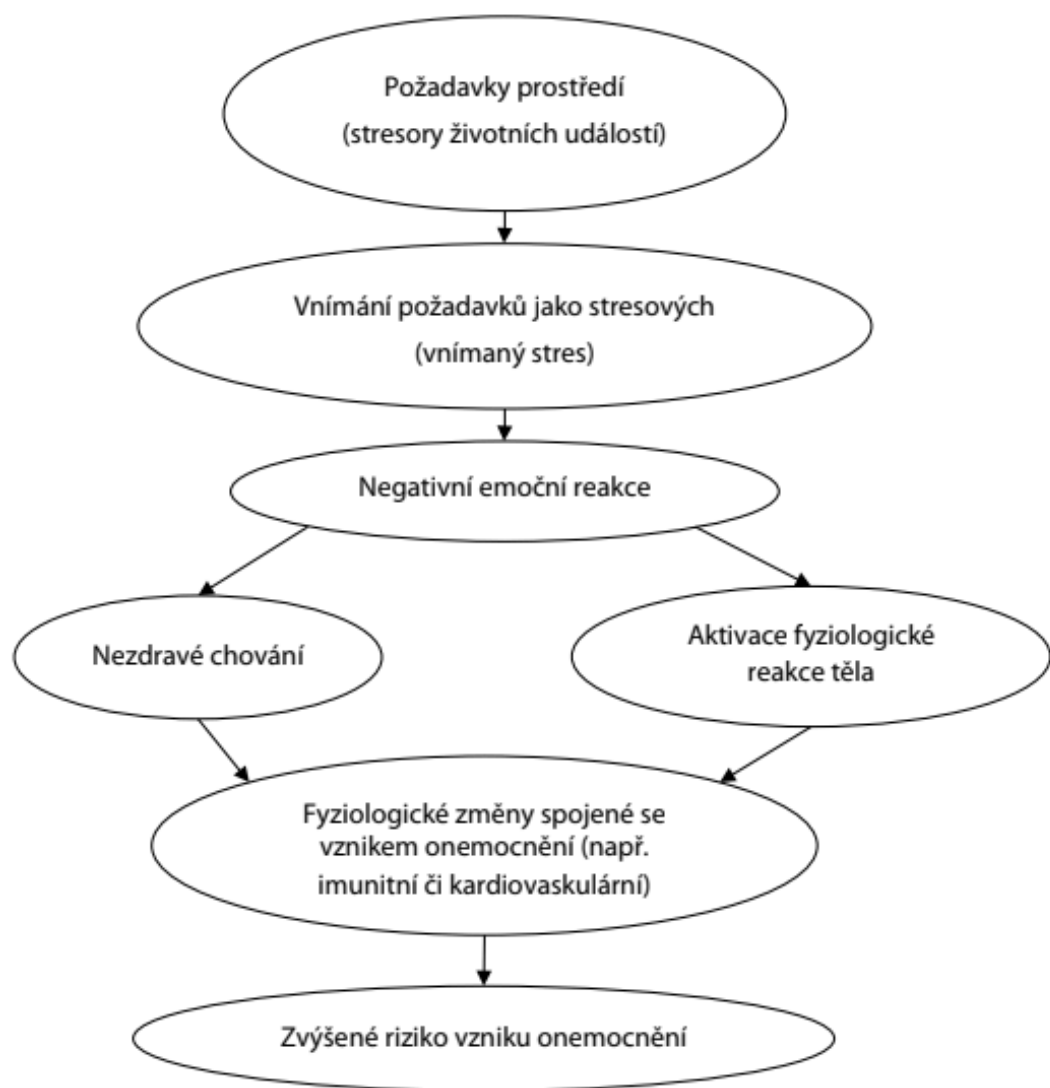

Obr. 2 Adaptační mechanismy rodiny v náročné situaci (Ungar, 2016, s. 21)

Kapitola 2

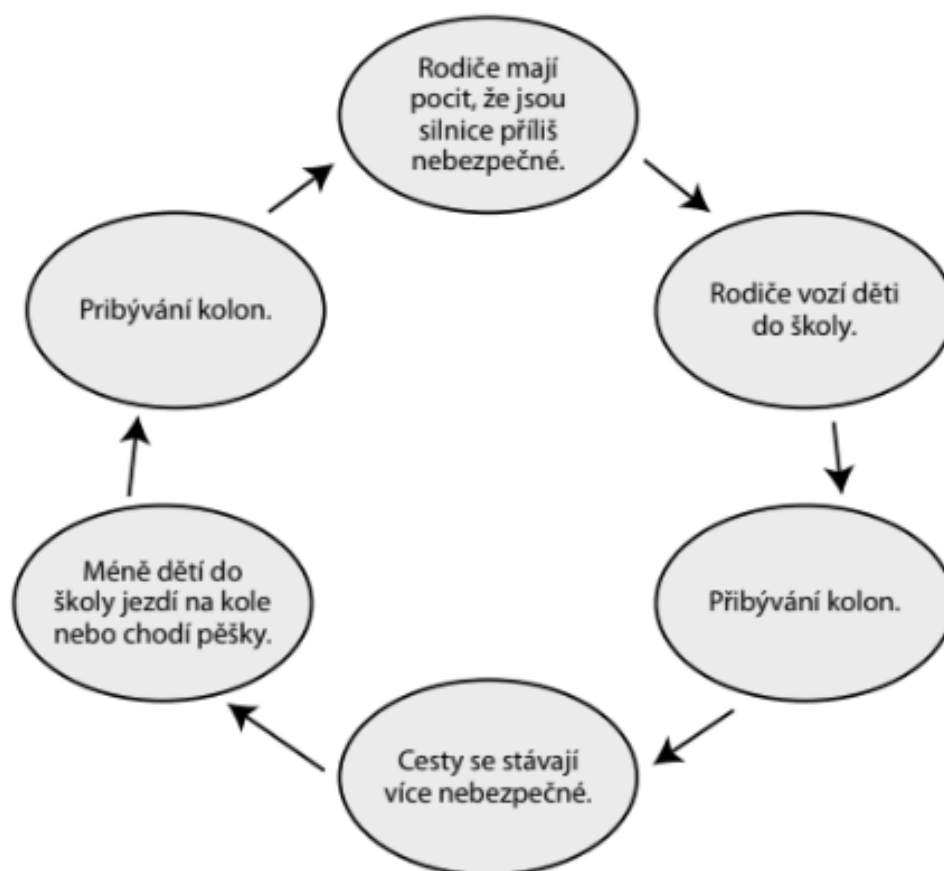
Obr. 3 Model reakce organismu na stres
Zdroj: Honzák & Chvála (2015).

Obr. 4 Mechanismus vzniku onemocnění

Zdroj: Cohen, 1995.

Kapitola 3

Obr. 5 Začarovaný kruh zvyšování hustoty dopravy při cestách dětí do školy (zdroj autor)

Kapitola 11

	psychotické poruchy	bipolární poruchy	depresivní poruchy	úzkostné poruchy	obsedantně- kompulzivní po- ruchy a podobné	spánkové poruchy	sexuální poruchy	delirium	neuroko- gnitivní poruchy	poruchy vyvo- lané užíváním látek	akutní intoxikace	odvykací stav
alkohol	I/W	I/W	I/W	I/W		I/W	I/W	I/W	I/W/P	X	X	X
kofein			I	I		I/W					X	X
kanabis			I	I		I/W				X	X	X
haluciny												
fenylidid	I	I	I	I				I		X	X	
ostnatí halucinogeny	I*	I	I	I				I		X	X	
organická rozpouštědla	I		I	I				I	I/P	X	X	
opioidy			I/W	W		I/W	I/W	I/W		X	X	X
sedativ a hypnotika nebo anxiolytika	I/W	I/W	I/W	W		I/W	I/W	I/W	I/W/P	X	X	X
stimulancia**	I	I/W	I/W	I/W	I/W	I/W	I	I		X	X	X
tabák						W				X		X
jiné (nebo neznámé) látky	I/W	I/W	I/W	I/W	I/W	I/W	I/W	I/W	I/W/P	X	X	X

X = Skupina je uvedena v DSM-5

I = Specifikátor „s nástupem při intoxikaci“ může být uveden pro danou kategorii.

W = Specifikátor „s nástupem v průběhu odvykacího stavu“ může být uveden pro danou kategorii.

I/W = Specifikátor buď „s nástupem při intoxikaci“, nebo „s nástupem při odvykacího stavu“ může být uveden pro danou kategorii.

P = Porucha je perzistentní.

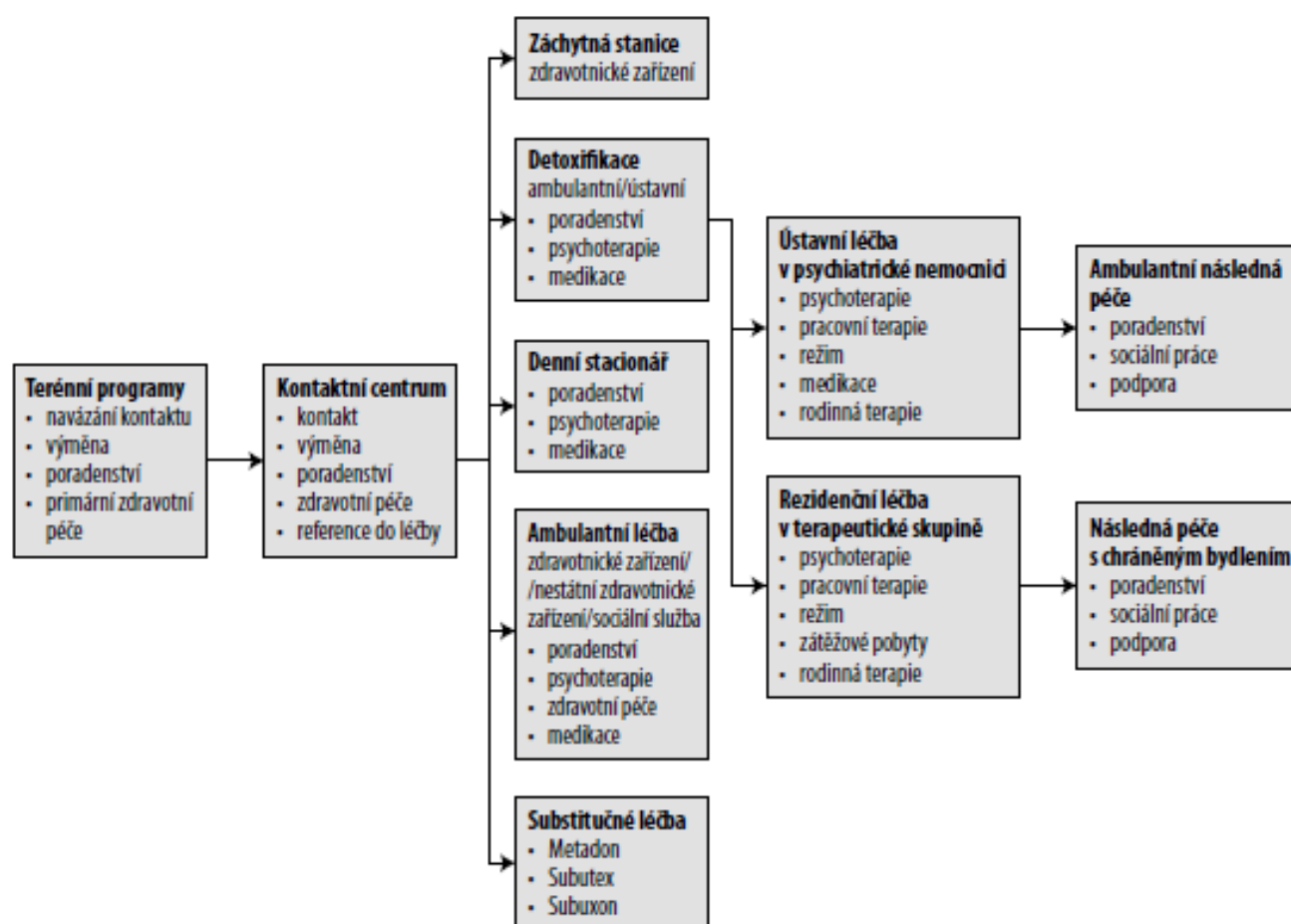
* Také přetrvávající porucha vnímání po halucinogenu (flashbacky).

** Zahrnuje amfetaminy a jejich příbuzné látky, kokain a jiná nebo nespecifikovaná stimulantů.

Obr. 6 Diagnózy spojené se skupinami látek (APA, 2015)

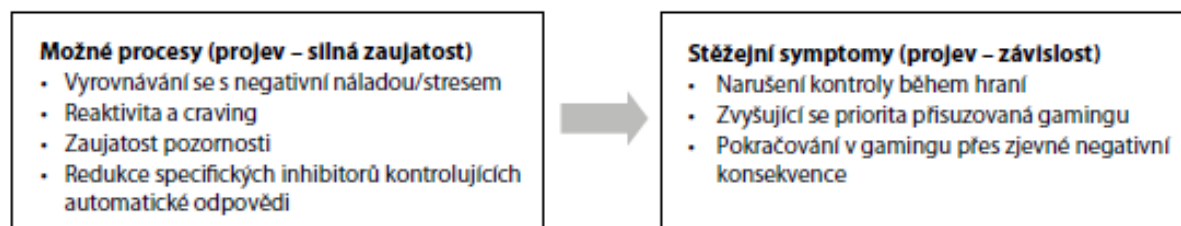
Komor- bidity	SCH (N = 744)		MDD (N = 896)		GAD (N = 626)	
	Muži (N = 446)	Ženy (N = 298)	Muži (N = 280)	Ženy (N = 616)	Muži (N = 173)	Ženy (N = 453)
F00–F09	18 (4,0)	3 (1,0)	4 (1,4)	16 (2,6)	3 (1,7)	3 (0,7)
F10	65 (14,6)	9 (3,0)	28 (10,0)	17 (2,8)	16 (9,2)	20 (4,4)
F11–F19	32 (7,2)	7 (2,3)	4 (1,4)	6 (1,0)	5 (2,6)	12 (2,6)
F32–F33	3 (0,7)	21 (7,0)	–	–	23 (13,3)	49 (10,8)
F40	15 (3,4)	0	10 (3,6)	11 (1,8)	7 (4,0)	29 (6,4)
F41	6 (1,3)	29 (9,7)	34 (12,1)	101 (16,4)	24 (13,9)	88 (19,4)
F42	2 (0,4)	3 (1,0)	5 (1,8)	10 (1,6)	0	10 (2,2)
F43	9 (2,0)	6 (2,0)	10 (3,6)	34 (5,5)	6 (3,5)	23 (5,1)
F50–F52	24 (5,4)	6 (2,0)	18 (6,4)	31 (5,0)	8 (4,6)	30 (6,6)
F60–F69	24 (5,4)	16 (5,4)	26 (9,3)	42 (6,8)	14 (8,1)	33 (7,1)
Celkem	151 (33,9)	84 (28,2)	140 (50,0)	301 (48,9)	77 (44,5)	226 (49,9)

Obr. 7 Komorbidita pacientů s diagnózou schizofrenie, depresivní poruchy, generalizované úzkostné poruchy (Kohútová et al., 2018)

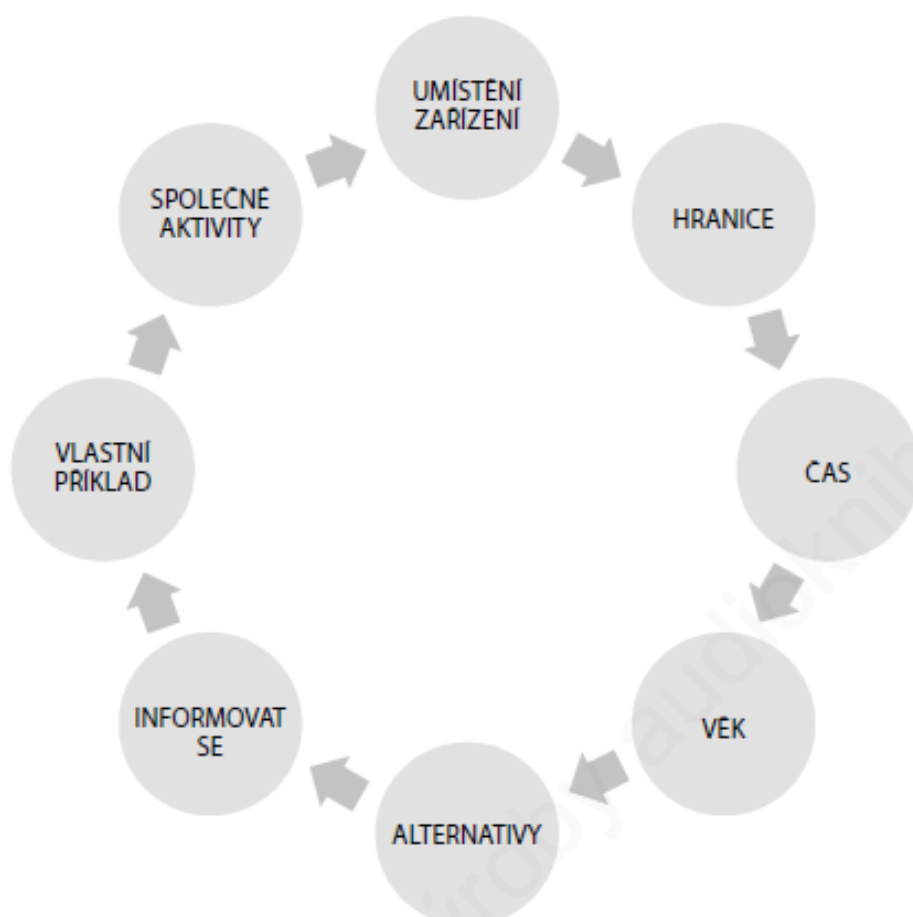

Obr. 8 Mapa systému adiktologické péče v ČR (zdroj autorka)

Kapitola 12

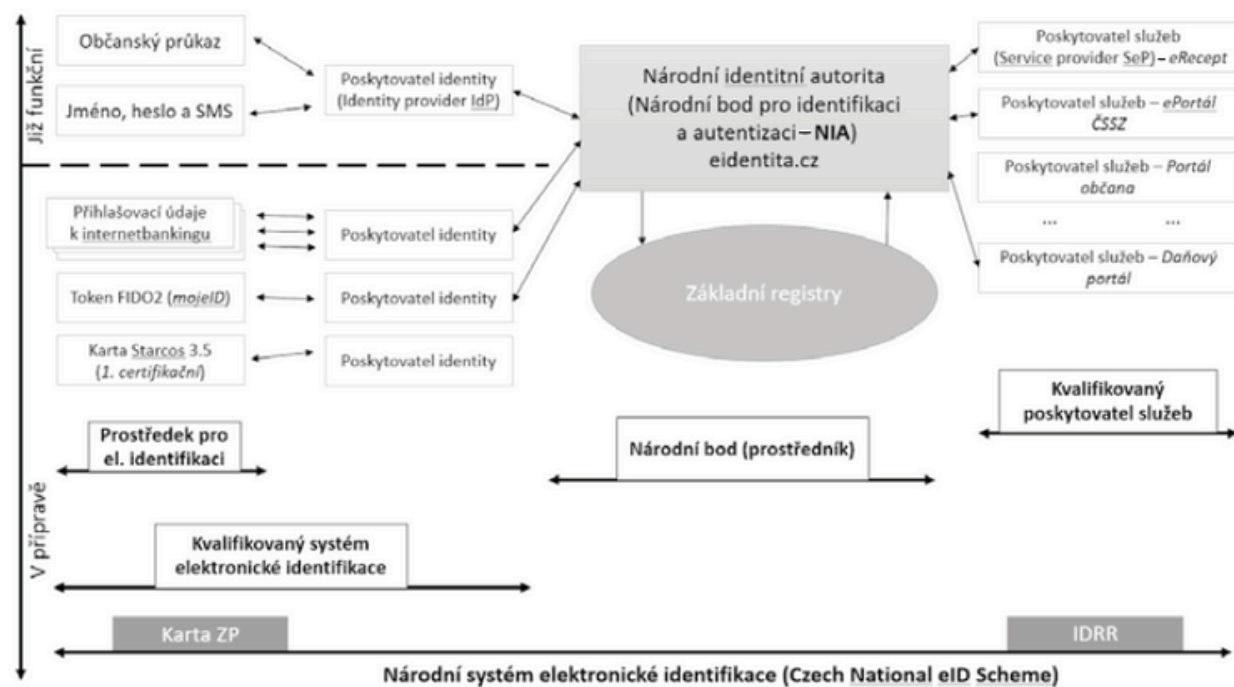

Obr. 9 Vztah mezi hlavními psychologickými procesy souvisejícími se silnou zaujatostí hraním a jádrovými symptomy poruchy hraní digitálních her podle kritérií uvedených v MKN-11 (Brand et al., 2020, s. 52)

Obr. 10 Základní aspekty související s preventivními postupy v oblasti hraní digitálních her

Kapitola 16

Obr. 11 NIA jako prostředník pro bezpečnou komunikaci se státní správou, eGovernment (schéma překresleno z Lupa, 2019)

Autoři

PhDr. Leona Jochmannová, Ph.D.

Klinická psycholožka, supervizorka a odborná asistentka katedry psychologie Univerzity Palackého v Olomouci. Mezi hlavní oblasti jejího profesního zaměření patří problematika traumatu, dětské psychologie, duševní hygieny, meditační praxe a distančních forem odborné péče v psychosociálních oborech (hlavní řešitelka grantu TAČR). V terapeutické praxi vychází z metod Somatic Experiencing®, satitapie, proces orientované psychologie a katatymně-imaginativní psychoterapie. Je odbornou garantkou programu Dětství bez násilí a členkou výboru sekce psychologie zdraví při ČMPS. Autorka a spoluautorka řady odborných publikací, mezi které patří monografie *Trauma u dětí* (2021), *Praxe dlouhodobých poradenských a sebezvojevých skupin* (2017), *Krizové situace výchovy a výuky* (2015), *Psychicky zranené dítě a možnosti intervencí* (2018) a kapitol v knize *Dítě traumatizované v blízkých vztazích* (in Matoušek, 2017).

PhDr. Tereza Kimplová, Ph.D.

Psycholožka a vysokoškolská pedagožka na pozici vedoucí katedry pedagogické a školní psychologie Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. Absolvovala řadu akreditovaných odborných kurzů a komplexní terapeutický výcvik v metodě Biosyntetická psychoterapie. Kromě dlouhodobého zaměření na vedení vzdělávacích a sebezvojevých aktivit se věnuje rovněž individuální terapeutické praxi. Dlouholetá členka výboru sekce psychologie zdraví při ČMPS. Je autorkou a spoluautorkou odborných děl, mezi která patří monografie *Jak žít s těžkým zrakovým postižením?* (2014), dále publikací s orientací na partnerskou a rodinnou psychologii či výzkumů z oblasti technického nadání a genderového přístupu k němu.

PhDr. Eva Aigelová, Ph.D.

Vystudovala jednooborovou psychologii na Univerzitě Palackého v Olomouci, získala kvalifikaci adiktolog na Klinice adiktologie Univerzity Karlovy v Praze. Je absolventkou psychoterapeutického výcviku Přístupu zaměřeného na člověka. Pracovala v neziskové organizaci, která poskytuje služby aktivním uživatelům návykových látek. V současné době pracuje jako psycholožka, adiktoložka v adiktologické ambulanci a jako odborná asistentka na Katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Mgr. Michal Bártek

Psycholog, aktuálně interní student doktorského studium klinické psychologie na katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Výzkumně se zabývá oblastí psychologie zdraví, především vlivem chronických a závažných onemocnění na psychiku pacienta, psychologickou adaptací pacienta na nemoc či psychologickými intervencemi u pacientů se somatickým onemocněním. Mimo katedru působí jako psycholog v ambulanci klinické psychologie.

prof. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

V oboru psychologie se dlouhodobě věnuje problematice zdravé a narušené osobnosti v individuálním a sociálním kontextu, otázkám komplexního vývoje, organizace a změn zdravých a patologických hodnot člověka, nevyjímaje problematiku sociální a politické psychologie či psychologie práce a organizace. V rámci výzkumného zájmu se v posledních letech věnuje komplexnímu fenoménu šikany na pracovišti (mobbingu) v kontextu individuálních, skupinových, organizačních a societárních (kulturních) proměn.

Ing. Zdeněk Gütter, CSc.

V rámci odborné profilace se zaměřuje na oblasti inovací ve zdravotnictví založených na informačních a komunikačních technologiích. Specificky se věnuje novým modelům zdraví a péče využívající digitální technologie a hodnocení inovativních služeb a jejich dopadů. Zejména se podílí na zavádění a rozšiřování digitálně podporovaných řešení péče o chronicky nemocné. Má zkušenosti z řady mezinárodních projektů Národního telemedicínského centra (NTMC) Fakultní nemocnice Olomouc (FNOL) a s koordinací členství v EIP on AHA (Evropské inovační partnerství pro aktivní a zdravé stárnutí) a Referenčního místa AHA. Od roku 2019 je také odborníkem Ministerstva zdravotnictví ČR pro telemedicínu, mHealth, umělou inteligenci a inovace podporující integrovanou péči zaměřenou na člověka v Národním centru elektronického zdravotnictví (NCEZ).

Ing. Antonín Hlavinka

Náměstek informačních technologií ve Fakultní nemocnici Olomouc (FNOL), kde je zároveň koordinátorem ICT Národního telemedicínského centra (NTMC). NTMC je od roku 2019 kompetenčním centrem Ministerstva zdravotnictví pro telemedicínu. Má na starosti kompletní zavedení eHealth systému Olomouckého kraje, včetně portálu pro pacienty a praktické lékaře. V eHealth systému se mají propojit všechna zdravotnická zařízení Olomouckého kraje, následně se propojení rozšíří na ostatní významné fakultní a krajské nemocnice. Je předsedou Výboru

pro řízení kybernetické bezpečnosti ve FNOL a jeden ze zakladatelů resortní iniciativy pro koordinaci kybernetické bezpečnosti resortu zdravotnictví „hSOC“. Dále je součástí úzké skupiny pro inovace ve zdravotnictví „zdravé IT“ sloužící jako poradní orgán ministra zdravotnictví.

Mgr. Elona Krasniqi

Je interní doktorandkou oboru klinické psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. Její výzkumná práce se zaměřuje na vývoj adolescentů, zejména na emocionální, behaviorální a sociální změny, které charakterizují dospívání, se zaměřením na ranou adolescenci. Mezi vlastní výzkumná témata patří vliv raného fyzického vývoje na emocionální a behaviorální symptomy a nedávná longitudinální výzkumná práce zkoumala vývojové změny v kvalitě vztahů rodičů a adolescentů v období puberty.

Mgr. Marcela Kvardová

Dětská klinická psycholožka v soukromé klinické praxi specializované na práci s dětmi, dospívajícími a rodiči v Ostravě. Mezi oblast profesního zaměření patří děti s vývojovými poruchami. Při Dětské psychiatrické ambulanci Fakultní nemocnice Ostrava je školitelkou v oborech klinické psychologie. Absolvovala výcvik v rodinné a systemické terapii. Podílela se na české standardizaci vývojové škály BSID II. pro děti od jednoho měsíce do třech a půl let, realizovala vývojová vyšetření ve výzkumech ve spolupráci s klinikou dětského lékařství a oddělením neonatologie FNO. Členka atestační komise pro obor klinické psychologie IPVZ a multidisciplinárního týmu pro děti a mládež pod garancí při FN Ostrava.

Mgr. Martin Kupka, Ph.D.

V současnosti pracuje na Univerzitě Palackého na Katedře psychologie jako odborný asistent. Profesně se věnuje také problematice prevence v oblasti školství (Pedagogicko-psychologická poradna Jeseník). Má dokončený akreditovaný psychoterapeutický výcvik v Logoterapii a existenciální analýze, který využívá v rámci poradny pro studenty a zaměstnance UP. Je autorem a spoluautorem několika odborných monografií: *Psychologické aspekty paliativní péče* (2011); *Psychosociální aspekty paliativní péče* (2014); *Terapeutické a osobní růstové možnosti techniky omezené zevní stimulace: Léčebné využití terapie tmou a floatingu* (2014); *Terapie tmou: Katamnestická studie* (2019). Posledně jmenovaná kniha získala cenu rektora UP.

Mgr. Kateřina Palová, Ph.D.

V současné době působí jako odborný asistentka na Univerzitě Palackého v Olomouci. Specializuje se na oblast pedagogické psychologie – činnost školních psychologů, vzdělávání pedagogických pracovníků či sociálně-emocionální učení. Mimo akademickou sféru spolupracuje se základními školami a institucemi v oblasti výchovy a vzdělávání (NPI ČR, ČRDM), lektoruje v rámci spolku Škola porozumění a sdílení, podílí se na fungování Galénova nadačního fondu a pracuje jako dobrovolník v dětském oddíle.

PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Je absolventkou studia jednooborové psychologie. V letech 2008–2010 se podílela na řešení projektu Grantové agentury ČR *Život a dílo Vladimíra Tardého*, což vedlo k publikování stejnojmenné odborné monografie v nakladatelství Academia (Plháková & Pechová, 2012). Mezi další odborné texty patří monografii *Psychologie náboženství* (2011). V následujících letech se věnovala zkoumání problematiky narcismu, završené výzkumnou studií *Narcismus jako rys osobnosti* (Pechová & Dostál, 2018). V současnosti je odbornou asistentkou na Katedře psychologie FF UP v Olomouci.

Mgr. Markéta Pešoutová

V rámci svého doktorského studia se věnuje tématu hanby a viny zejména u adolescentů v rámci studií HBSC (Health Behaviour in School-aged Children). Zároveň pracuje jako výzkumnice v mezinárodním projektu SHAPES (HORIZON 2020). V rámci terapeutického centra se zabývá poradenstvím dětí a dospívajících. Již pátým rokem se věnuje tréninkům soft-skills jak v neziskovém, tak ve firemním prostředí.

Mgr. Helena Pipová

Interní studentka doktorského oboru klinická psychologie FF Univerzity Palackého v Olomouci. Zaměřuje se na oblast závislostí, aktuálně se věnuje tématu závislosti na jídle a poruchám příjmu potravy. Zkušenosti získává také studiem v zahraničí, rok strávila na univerzitě v Jižní Koreji a rok v USA. Pracovala jako školní psycholožka a v současnosti působí jako evropská trenérka soft skills pod organizací EFPSA.

doc. PhDr. Irena Plevová, Ph.D.

Vystudovala jednooborovou odbornou psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Nyní působí na Katedře psychologie a patopsychologie

Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a na Katedře pedagogické a školní psychologie Ostravské univerzity v Ostravě. Vyučuje psychologii obecnou, vývojovou a základy psychoterapie, je školitelkou studentů doktorských studijních programů. V publikaci zúročila svou poradenskou praxi a dlouholetou zkušenost z celoživotního vzdělávání pedagogických pracovníků. Zajímá se o problematiku zátěžových situací v edukačním prostředí, dětskou kresbu a připraveností dětí k zahájení školní docházky.

doc. PhDr. Mgr. Roman Procházka, Ph.D.

Odborně se věnuje psychodiagnostics, psychoterapii a klinickému poradenství v ordinaci klinické psychologie a psychoterapie v Prostějově, kde pracuje jako klinický psycholog a psychoterapeut. Současně působí jako docent klinické psychologie na katedře psychologie FF UP v Olomouci. Výzkumně se zabývá oblastí klinické psychologie, neuropsychologie, psychofyziologie a psychoterapie.

Mgr. Jan Puc, Ph.D.

Pracuje jako badatel a učitel na Univerzitě Palackého v Olomouci, Divadelní fakultě Akademie múzických umění a Univerzitě Karlově v Praze, kde také získal doktorát v oboru filozofie. Je spolupřekladačem Gendlinovy knihy *Dialog s prožíváním* (2016), spoluvydavatelem Patočkovy knihy *Nitro a svět* (2014) a spoluvydavatelem knihy o filozofii F. Nietzscheho (2011). Mezi témata jeho odborných textů patří teorie psychoterapie, pozornosti, mindfulness, tvořivosti, hry, tělesnosti a řeči. Jeho výzkumná činnost se zaměřuje na průnik filozofie s psychologií a v současnosti připravuje publikaci o reakci fenomenologické filozofie na psychoanalýzu.

Mgr. Tereza Rumlerová

Absolventka jednooborové psychologie Univerzity Palackého v Olomouci, kde nyní studuje interní doktorský program klinické psychologie. Věnuje se tradiční amazonské medicíně (TAM), psychedelickým látkám a jejich psychoterapeutickému potenciálu. V průběhu magisterského studia absolvovala výzkumnou stáž v Peru v centru Takiwasi, které se již více než 28 let zabývá léčbou jedinců se závislostí. Centrum vychází z propojení TAM a moderní psychoterapie. Zde byla součástí mezinárodního výzkumného projektu ATOP, jehož cílem je evaluace účinnosti léčby závislostí v propojení s moderní psychoterapií a TAM. Během výzkumné stáže vznikla její magisterská diplomová práce, která se věnuje dietě (jedné z metod TAM). Dále se věnuje psychologickému poradenství pro ženy v nouzi a primární prevenci pro žáky základních a středních škol, se zaměřením na problematiku gamblingu.

PhDr. Petra Zia Sluková, Ph.D.

Členka výzkumného týmu katedry psychologie FF UP v Olomouci pro oblast distančních forem terapie a poradenství (grant TAČR). Členka vzdělávacího týmu metody Somatic Experiencing® pro ČR. Akademická a výzkumná činnost na FF Univerzity Karlovy v Praze. Praxe v neziskové oblasti sociálního zaměření v ČR i zahraničí. Pracovala jako dětská terapeutka Centra LOCIKA Praha zaměřeného na pomoc dětem ohroženým domácím násilím. Absolvovala zahraniční studijní pobyty na New York University a University of Texas.

RNDr. et RNDr. Ladislav Stanke, Ph.D.

V rámci Národního telemedicínského centra (NTMC) se zaměřuje na konceptuální design měřicích řetězců pro snímání biomedicínských signálů a obrazů, testování a implementaci komerční i vyvíjené senzoriky, designu algoritmů, zpracování biomedicínských signálů a obrazů. Současně studuje navazující magisterský obor Biomedicínské inženýrství na VŠB-TUO. V minulosti působil jako *Lead Lighting Engineer* ve společnosti zabývající se vývojem a výrobou osvětlení pro motorová vozidla. Středem jeho odborného zájmu je většinou světlo a jeho různé aspekty a využití. V posledních letech se věnuje také tématu vizuálního vnímání, zejména problematice oslnění v silniční dopravě, pročež se rozhodl spojit síly s Katedrou psychologie FF UPOL. Je spoluautorem designu HLI (*Human-Light Interaction*, <https://hli.upol.cz/>), laboratoře a jednotlivých experimentů v ní prováděných. Zajímá se o vztah moderních technologií a člověka, respektive lidské společnosti. Jeho hlavní snahou je bourat bariéry mezi obory a hledat možnosti interdisciplinární spolupráce. Je nadšeným propagátorem open-source, start-up kultury a věčným obdivovatelem inovačního myšlení izraelského stříhu.

Mgr. Jaroslava Suchá, Ph.D.

Vystudovala jednooborovou psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, kde taktéž absolvovala doktorské studium se zaměřením na pedagogickou psychologii. V rámci své profesní orientace se zaměřuje na rizikové projevy u dospívajících. Absolvovala stáž v Berlíně na odborném pracovišti se zaměřením na prevenci závislostí (*Fachstelle für Suchtprävention*). Současně pracuje jako odborná asistentka na Katedře psychologie, Filozofické fakulty, Univerzity Palackého v Olomouci.

Mgr. Jiří Svoboda

Absolvoval obor rekreologie na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci. Dále na stejné fakultě vystudoval učitelství tělesné výchovy. Spolupra-

coval na projektech Rozvoje tělovýchovy a sportu na úrovni krajů a municipalit. V současné době si rozšiřuje vzdělání zejména v oboru trenérství v podobě trenérských licencí v karate, přípravy dětí a mládeže a dalších kurzů (např. kondiční přípravy, kompenzační cvičení, psychologická příprava sportovců apod.).

Mgr. Michal Štýbnar

Vystudoval Fakultu zdravotnických věd bakalářský program Radiologický asistent a následně dokončil magisterské studium v oboru Management zdravotnictví. V současné době je odborným pracovníkem Národního telemedicínského centra při Fakultní nemocnici Olomouc, kde se zabývá klinickou telemedicínou, zejména se zaměřením na kardiologii.

doc. PhDr. Matúš Šucha, Ph.D.

Dopravní psycholog, který se věnuje zejména aktivním módům dopravy, jakými jsou chůze nebo jízda na kole. Zaměřuje se na iniciativy v oblasti udržitelné mobility, aktivní městské mobility, psychologické aspekty posílení využívání aktivních módů dopravy, ochraně zranitelných účastníků dopravy, jako jsou děti nebo starší občané. Je soudním znalcem v oblasti dopravní psychologie, autorem mnoha publikací zaměřených na otázku lidského faktoru v dopravě a aktivním členem mnoha prestižních mezinárodních organizací, patří k nim např. *ICTCT – International Co-operation on theories and concepts in traffic safety*, *TPI – Traffic Psychology International*, *DGVP – Deutsche Gesellschaft für Verkehrspsychologie* nebo *NTSA – Nordic Traffic Safety Academy*.

Mgr. Radka Tomášková

Fyzioterapeutka pro ženy s dlouholetou praxí. Profesní zkušenosti souvisejí zejména s tělesnými symptomy mužů, žen, sportovců, seniorů a dětí v předškolním věku. Po narození dvou synů se naplno věnuje metodě Ludmily Mojžíšové, kterou v současné době kombinuje s nejnovějšími přístupy regulace nervového systému. Zaměřuje se na oblast gynekologie, témata spojená se sexualitou, početím, těhotenstvím a porody. Je členkou týmu lektorů metody Ludmily Mojžíšové (MLM), která si klade za cíl metodu dále předávat a podporovat mladé fyzioterapeutky specializované na ženská tělesná témata. Za důležitou považuje mezioborovou spolupráci, která umožňuje propojení fyzické a psychologické roviny léčení. Zkušenosti s tématem neplodnosti shrnuje v knize kazuistických příběhů z praxe *Plodná vize*.

Ivan Verný, MD.

Psychiatr, psychoterapeut s privátní praxí v Curychu (Švýcarsko). Lektor, člen vedení fakult institutů Procesorientované Psychologie (Atény, Bratislava, Curych, Praha). I v penzijním věku má velký zájem dále předávat své zkušenosti a vědomosti, podporovat lidi v jejich osobním a profesním vývoji, stejně jako ve zlepšování vztahů.

Využívané terapeutické nástroje jsou zároveň ukázkou jeho rozmanitých zájmů: gestalt terapie, transakční analýza, systemické přístupy, praxe systemických konstelací, NLP a Ericksonovská hypnoterapie, trauma-terapie (Levine, Rothchild, St. Just), bojová umění, tanec. Rád používá metaforu z různých oblastí života a povídky z rozličných kultur.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Část I Modely zdraví, stresu a nemoci

Kapitola 1

- American Psychiatric Association. (2013). DSM-5®. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5th ed.* Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- American Psychological Association. (n.d.). *APA Dictionary of Psychology*. [online] [cit. 27.11.2020]. Dostupné z <https://dictionary.apa.org/mental-health>.
- Bauman, A. E. (2004). Updating the evidence that physical activity is good for health: An epidemiological review 2000–2003. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 7(1), 6–19.
- Bowlby, J. (2010). *Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál.
- Brannon, L., & Feist, J. (1997). *Health psychology: An introduction to behavior and health* (3rd ed.). Thomson Brooks / Cole Publishing Co.
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. T. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18(2), 76–82. doi:10.1002/da.10113.
- Doll, B., Zucker, S., & Brehm, K. (2004). *Resilient Classrooms: Creating Healthy Environments for Learning. Practical Intervention in the Schools Series*. New York: Guilford Publications.
- Earvolino-Ramirez, M. (2007). Resilience: a concept analysis. In *Nursing forum*, 42(2), 73–82. doi:10.1111/j.1744-6198.2007.00070.x.
- Egger, J. W. (2013). Biopsychosocial medicine and health – the body mind unity theory and its dynamic definition of health. *Psychologische Medizin*, 1, 24–29.
- Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science*, 196(4286), 129–136.
- Fabrová, S. (2014). *Vliv míry resilience na rovnováhu osobního a pracovního života u matek s dětmi do 15 let* [diplomová práce, Pražská vysoká škola psychosociálních studií].

- Fredrickson, B. L. (2004). The Broaden-and-Build Theory of Positive Emotions. *Philosophical Transactions: Biological Sciences*, 359(1449). doi: 10.1098/rstb.2004.1512.
- Fredrickson, B. L. (2005). Positive Emotions. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of Positive Psychology*. New York: Oxford University Press.
- Galderisi, S., Heinz, A., Kastrup, M., Beezhold, J., & Sartorius, N. (2015). Toward a new definition of mental health. *World Psychiatry*, 14(2), 231–233. doi:10.1002/wps.20231.
- Janovská, K., Komárek, L., Kříž, J., Rážová, J., & Wasserbauer, S. Hlavní skupiny determinant zdraví. In *Podpora zdraví, prevence zdravotních rizik a nemocí*. [online] 2013. [cit. 27.11.2020]. Dostupné z <https://docplayer.cz/106728470-Podpora-zdravi-prevence-zdravotnich-rizik-a-nemoci.html>.
- Jelínek, M., Dosedlová, J., Burešová, I., & Havigerová, J. (2017). *Chování související se zdravím: determinanty, modely a konsekvence*. Brno: Masarykova univerzita.
- Jochmannová, L. (2021). *Trauma u dětí*. Praha: Grada.
- Kaplan, R. M., Sallis, J. F., & Patterson, T. L. (1993). *Health and human behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Kebza, V., & Šolcová, I. (2015). Resilience: Některé novější koncepce psychické odolnosti. *Československá Psychologie*, 65(5), 444–451.
- Křivohlavý, J. (2001). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2009). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Langmeier, J., & Matějček, Z. (2011). *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum.
- Le Nguyen, K. D., & Fredrickson, B. L. (2017). Positive emotions and well-being. In D. S. Dunn (Ed.), *Positive Psychology: Established and Emerging Issues*. New York: Routledge. doi:10.4324/9781315106304.
- Marks, D. F. (2012). Health Psychology: Overview. In A. M. Nezu, C. M. Nezu, & P. A. Geller (Eds.), *Handbook of Psychology. Volume 9: Health Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Navrátilová, A. (2004). *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad.
- Novotný, J. S. (2014). Resilience versus „resilientní jedinec“: Co vlastně zkoumáme? *Psychologie a její kontexty*, 5(1), 3–14.
- NÚDZ (2020). *Duševní onemocnění prožije v Česku ročně každý pátý člověk*. [online] 2020. [cit. 1.11.2020]. Dostupné z <https://www.nudz.cz/files/pdf/tz-dus-evni-onemocne-ni-proz-ije-v-c-esku-roc-ne-kaz-dy-pa-ty-c.pdf>.
- Nutbeam, D. (1998). Health Promotion Glossary. *Health Promotion International*, 13(4), 349–364.

- Online etymology dictionary. Health. [online] [cit. 10.9.2020]. Dostupné z <https://www.etymonline.com/search?q=health>.
- Pargament, K. I., Koenig, H. G., Tarakeshwar, N., & Hahn, J. (2004). Religious Coping Methods as Predictors of Psychological, Physical and Spiritual Outcomes among Medically Ill Elderly Patients: A Two-year Longitudinal Study. *Journal of Health Psychology*, 9(6), 713–730.
- Paulík, K. (2017). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada.
- Poradna Vigvam. (n.d.). O nás. [online] [cit. 2.11.2020]. Dostupné z <http://www.poradna-vigvam.cz/o-nas/>.
- Porges, S. W. (2004). Neuroception: A subconscious system for detecting threats and safety. *Zero to Three*, 5, 19–24.
- Porges, S. W. (2011). *The Polyvagal theory-Neurophysiological foundations of emotions, attachment, communication, self-regulation*. New York: W. W. Norton and Company.
- Porges, S. W. (2016). Connectedness as biological imperative: Understanding the consequences of trauma, abuse, and chronic stress through the lens of the Polyvagal theory. *Congress Attachment and Trauma: Relationships and Compassion*, 83–152.
- Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and Resilience in Family Well-Being During the Covid-19 Pandemic. *American Psychologist*, 75(5), 631–643.
- Saltzman, W. R. (2016). The FOCUS Family Resilience Program: An Innovative Family Intervention for Trauma and Loss. *Family Process*, 55(4), 647–659. doi:10.1111/famp.12250.
- Sawyer, S. M., Afi, R. A., Bearinger, L. H., Blakemore, S.-J., Dick, B., Ezech, A. C., & Patton, G. C. (2012). Adolescence: a foundation for future health. *Lancet*, 379, 1630–1670. doi:10.1016/S0140.
- Schore, A. N. (2014). Early interpersonal neurobiological assessment of attachment and autistic spectrum disorders. *Frontiers in Psychology*, 5(1049). doi:10.3389/fpsyg.2014.01049.
- Schore, A. N. (2016). The development of the right brain across the life span: What's love got to do with it. *Congress Attachment and Trauma: Relationships and Compassion*, 83–152.
- Seedhouse, D. (1995). *Health: The Foundations of Achievement*. New Jersey: John Wiley & Sons, Ltd.
- Seligman, M. (2003). *Opravdové štěstí: Pozitivní psychologie v praxi*. Praha: Ikar.
- Seligman, M. (2014). *Vzkvétání: Nové poznatky o podstatě štěstí a duševní pohody*. Brno: Jan Melvil Publishing.
- Slezácková, A. (2012). *Průvodce pozitivní psychologií*. Praha: Grada.

- Slezáčková, A. (2017). Pozitivní psychologie – věda o štěstí. *Štěstí – Muška Jenom Zlatá!*, 35–39. doi:10.13164/conf.smjz.2015.2.
- Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P., & Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*, 15(3), 194–200. doi:10.1080/10705500802222972.
- Snyder, C. R., & Lopez, S. J. (2005). *Handbook of Positive Psychology*. New York: Oxford University Press.
- Sobotková, I. (2003). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Sobotková, I. (2015). Rodinné fungování a rodinná resilience: výzkumy pro praxi. In M. Friedlová, & M. Lečbych (Eds.), *Symposium rodinné resilience. Sborník příspěvků z konference*, 31–53. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Šulová, L. (2016). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum.
- Trapková, L. (2020). Staré rodinné struktury se rozpadají. Nové se teprve hledají. *Česká Pozice*. [online] 2019. [cit. 22.11.2020]. Dostupné z https://ceskapozice.lidovky.cz/tema/stare-rodinne-struktury-se-rozpadaji-nove-se-teprve-hledaji.A190628_163549_pozice-tema_lube.
- Ungar, M. (2016). Varied Patterns of Family Resilience in Challenging Contexts. *Journal of Marital and Family Therapy*, 42(1), 19–31. doi.org/10.1111/jmft.12124.
- Ungar, M., Liebenberg, L., Boothroyd, R., Kwong, W. M., Lee, T. Y., Leblanc, J., Dube, L., & Makhnach, A. (2008). The Study of Youth Resilience Across Cultures: Lessons from a Pilot Study of Measurement Development. *Research in Human Development*, 5(3), 166–180. doi:10.1080/15427600802274019.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. *Příprava MKN-11*. [online] 2019. [cit. 2.11.2020]. Dostupné z <https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci#mkn11>.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. *O MKN-10*. [online] 2020a. [cit. 2.11.2020]. Dostupné z <https://mkn10.uzis.cz/o-mkn>.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. *Prohlížeč struktury klasifikace MKN-10*. [online] 2020b. [cit. 2.11.2020]. Dostupné z <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec>.
- Walsh, F. (2015). A Family Resilience Framework: Principles and Applications. In M. Friedlová, & M. Lečbych (Eds.), *Symposium rodinné resilience. Sborník příspěvků z konference*, 11–29. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Whitehead, M., & Dahlgren, G. (2006). *Concepts and principles for tackling social inequities in health: Levelling up Part 1*. Copenhagen: World Health Organization.

- World Health Organization. (1992). *Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Psychiatrické centrum.
- World Health Organization. (1998). *HEALTH21 – health for all in the 21st century*. Arhus: World Health Organization.
- World Health Organization. (2001). *The World Health Report 2001. Mental Health: New Understanding, New Hope*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2003). *Social Determinants of Health: the Solid Facts*. Copenhagen: World Health Organization.
- World Health Organization. (2013). *Mental Health Action Plan 2013–2020*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. *11th Revision of the International Classification of Diseases, ICD-11*. [online] 2018. [cit. 27.11.2020]. Dostupné z <https://www.who.int/classifications/icd/en/>.
- Zero to Three. (2016). *DC:0–5TM: Diagnostic classification of mental health and developmental disorders of infancy and early childhood*. Washington DC: Zero to Three.
- Zimmer, Z., Jagger, C., Chiu, C. T., Ofstedal, M. B., Rojo, F., & Saito, Y. (2016). Spirituality, religiosity, aging and health in global perspective: A review. *SSM – Population Health*, 2, 373–381. doi:10.1016/j.ssmph.2016.04.009.

Kapitola 2

- Alexander, F. (1987). *Psychosomatic Medicine: Its Principles and Applications*. London: Norton.
- American Institute of Stress (2020). *The Holmes-Rahe Stress Inventory*. [online] 2020. [cit. 28.10.2020]. Dostupné z: <https://www.stress.org/holmes-rahe-stress-inventory/>.
- American Psychiatric Association. (2015). *DSM-5°. Diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe – Testcentrum.
- American Psychiatric Association. (2013.) *DSM-5°. Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5th ed*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- American Psychiatric Association. (1987). *DSM – III-R®*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Baillet, J. P. (2019). *Trauma, Body & Reflex Integration: Introduction to „New“ Sensorimotor Solutions*. 7th Biennial ESTD Conference. The Legacy of Trauma and Dissociation. Body and Mind in a New Perspective. Řím: ESTD 24.–26. 10. 2019.

- Berens, A. E., Jensen, S., K. G., & Nelson, Ch. A. (2017). *Biological embedding of childhood adversity: from physiological mechanisms to clinical implications*. *BMC Medicine*. Doi: 10.1186/s12916-017-0895-4.
- Cardena, E., Butler, L. D., Reijman, & Spiegel, D. (2013). Disorders of Extreme Stress. In Stricker, G. & Widiger, T. A. (Eds), *Handbook of Psychology*. Vol. 8. *Clinical Psychology* (2 rd. Ed) (193–216). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Cohen, S., Kessler, R. C., & Gordon, L. U. (1995). Strategies for measuring stress in studies of psychiatric and physical disorders. In S. Cohen, R. C. Kessler, & L. U. Gordon (Eds.) *Measuring stress: A guide for health and social scientists* (3–26). Oxford University Press.
- Cross, D., Fani, N., Powers, A., & Bradley, B. (2017). Neurobiological development in the context of childhood trauma. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 24(2), 111–124. doi:10.1111/cpsp.12198.
- Cryan, J. F., O'Riordan, K. J., Cowan, C. S. M., Sandhu, K. V., Bastiaanssen, T. F. S., Boehme, M., & Dinan, T. G. (2019). *The Microbiota-Gut-Brain Axis*. *Physiological Reviews*, 99(4), 1877–2013.
- Damasio, A. R. (2000), *Descartesův omyl: Emoce, rozum a lidský mozek*. Praha: Mladá fronta.
- Danzer, G. (2010). *Psychosomatika. Celostný pohled na zdraví těla a duše*. Praha: Portál.
- Dickerson, S. S., Kemeny, M. E., Aziz, N., Kim, K. H., & Fahey, J. L. (2004). Immunological effects of induced shame and guilt. *Psychosomatic Medicine*, 66(1), 124–131.
- Evrensel, A., & Ceylan, M. E. (2015). *The Gut-Brain Axis: The Missing Link in Depression*. *Clinical Psychopharmacology and Neuroscience*, 13(3), 239–244.
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., & Marks, J. S. (2019). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 56 (6), 774–786. [online] 2019. [cit. 12.10.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/scientific-contributions/39796848_Robert_F_Anda.
- Fedorowicz, J. (2010). *Depression and heart disease*. In J. Amos, & R. Robinson (Eds.), *Psychosomatic Medicine: An Introduction to Consultation-Liaison Psychiatry* (pp. 100–106). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fink, P., Sørensen, L., & Engberg, M. (1999). Somatization in primary care. Prevalence, utilization of health care and gp recognition. *Psychosomatics*. 46, 261–273.
- Gapp, K., Bohacek, J., Grossmann, J., Brunner, A. M., Manuella, F., Nanni, P., & Mansuy, I. M. (2016). Potential of Environmental Enrichment to Prevent Transgenerational Effects of Paternal Trauma. *Neuropsychopharmacology*,

- advance online publication*. University of Zurich. [online] 2016. [cit. 14.10.2019]. Dostupné z: <https://www.whatisepigenetics.com/inherited-epigenetic-and-behavioral-consequences-of-trauma-could-be-reversed/>.
- Gaebel, W., Zielasek, J., & Reed, G. M. (2017). Mental and behavioural disorders in the ICD-11: concepts, methodologies, and current status. *Psychiatria Polska* 51(2). 169–195. doi: <https://doi.org/10.12740/PP/69660>.
- Gini, G., & Pozzoli, T. (2009). Association Between Bullying and Psychosomatic Problems: A Meta-analysis. *PEDIATRICS*, 123(3), 1059–1065.
- Goldstein, D. & Kopin, I. (2007). Evolution of concepts of stress. *Stress*, 10. 109–120.
- Grassi, L., Riba, M. B., & Wise, T. (Eds.). (2019). *Person Centered Approach to Recovery in Medicine. Integrating Psychiatry and Primary Care*. Switzerland: Springer.
- Hašto, J., Kaščáková, N., Bednaříková, H., & Dobrotková, A. (2019). *Súvislosti medzi všetkými formami traumatizácie spôsobenými násilím a zanedbávaním zažitým v detstve a psychickými a psychosomatickými syndrómami pozorovateľnými v dospelosti*. Konference „Trauma v detstve... čo ďalej?“. Piešťany: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR.
- Holmes, T. H., & Rahe, R. H. (1967). The social readjustment rating scale. *Journal of Psychosomatic Research*, 11(2), 213–218.
- Honzák, R. & Chvála, V. (2015). Psychosomatická medicína. In Hosák, L., Hrdlička, M., Libiger, J. a kol. (Eds.) *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. (551–561) Praha: Univerzita Karlova.
- Honzák, R. (2017). *Psychosomatická prvouka*. Praha: Vyšehrad.
- Hughes, D. A. (2017). *Budování citového pouta*. Institut fyziologické socializace.
- Hughes, D. A. (2006). *Building the Bonds of Attachment*. New York: W. W. Norton and Company.
- Hughes, D. A (1997). *Facilitating developmental attachment*. Northvale: Jason Aronson.
- Chvála, V., Honzák, R., Masner, O., Ročňová, O., Seifert, M., Trapková, L., & Seifert, B. (2015). Psychosomatické poruchy a lékařsky nevysvětlitelné příznaky. *Doporučené diagnostické a terapeutické postupy pro všeobecné praktické lékaře*. Centrum doporučených postupů pro praktické lékaře. Společnost všeobecného lékařství. Praha. [online] 2015. Dostupné z: <https://www.svl.cz/files/files/Doporucene-postupy-od-2013/Psychosomaticke-poruchy-a-lekarsky-nevysvetlitelne-priznaky.pdf>.
- Jochmannová, L. (2019). *Psychická a vývojová traumata u dětí: Shody se syndromem ADHD, rozdíly a diagnostická rozlišení*. Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Jochmannová, L. (2021). *Trauma u dětí*. Praha: Grada.

- Kainová, K. L., & Terrell, S. J. (2018). *Nurturing Resilience: Helping Clients Move Forward from Developmental Trauma*. Berkeley: North Atlantic Books.
- Kascakova, N., Furstova, J., Hasto, J., Madarasova Geckova, A., & Tavel, P. (2020). The Unholy Trinity: Childhood Trauma, Adulthood Anxiety, and Long-Term Pain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(2), 414.
- Kiecolt-Glaser, J. K., McGuire, L., Robles, T. F., & Glaser, R. (2002). Psychoneuro-immunology and Psychosomatic Medicine: Back to the Future. *Psychosomatic Medicine*, 64(1), 15–28.
- Kostiuk, P. (nedat). Chronický stres, porucha funkce kortizolu a její následky. *Edukafarm.cz*. [online] [cit. 1.9.2020]. Dostupné z: <http://www.edukafarm.cz/data/soubory/casopisy/Biotherapeutics%202-2018/10%20Stres%20Kortizol.pdf>.
- Krehl, L. (1930). *Entstehung und Behandlung innerer Krankheiten*. Band 2. Berlin.
- Křivohlavý, J. (2009). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.
- Lazarus, R. S. (2006). *Stress and emotion: A new synthesis*. New York: Springer.
- Levenson, R. W. (2019). Stress and Illness. *Psychosomatic Medicine*, 81(8), 720–730.
- Levine, P. A. (2015). *Trauma and memory*. Berkeley: North Atlantic Books.
- Nemani, K., Hosseini Ghomi, R., McCormick, B., & Fan, X. (2015). Schizophrenia and the gut–brain axis. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 56, 155–160.
- Mareš, J. (2012). *Posttraumatický rozvoj člověka*. Praha: Grada.
- Mareš, J. (2019). Znalost zvláštností pacienta: důležitý předpoklad individualizované péče. *Československá psychologie* 63(6), 676–690.
- Národní ústav duševního zdraví. (2020). Pandemie COVID-19 může negativně ovlivnit sebevražednost, která vloni v ČR klesla o 10 %. Pomoci má Národní akční plán prevence sebevražd. *Tisková zpráva*. [online] 2020. [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.nudz.cz/files/pdf/tz-2020-09-08.pdf>.
- Nemani, K., Hosseini Ghomi, R., McCormick, B., & Fan, X. (2015). Schizophrenia and the gut–brain axis. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 56, 155–160.
- Němcová, L. (2017). Diagnostika traumatu u dětí. In Matoušek, O. (Ed.) *Dítě traumatizované v blízkých vztazích* (69–78). Praha: Portál.
- Němcová, L. (2017). *Limity online komunikace v souvislosti s poruchami raného kontaktu*. PhD existence: česko-slovenská psychologická konference (nejen) pro doktorandy a o doktorandech (s. 108). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

- Nicholson, J. K., Holmes, E., Kinross, J., Burcelin, R., Gibson, G., Jia, W., & Pettersson, S. (2012). Host-Gut Microbiota Metabolic Interactions. *Science*, 336(6086), 1262–1267.
- Okken, V. S., Niemeijer, M. G., Dijkstra, A., Baars, M. W., Said, S., Hoogenberg, K., Orfgen, H., Otten, S., & Cleophas, T. J. (2008). The effect of physical, social and psychological actors on drug compliance in patients with mild hypertension. *Netherlands Heart Journal*, 16(6), 197–200.
- Paulík, K. (2020). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada.
- Pešoutová, M. (2020). Guilt, Shame and Health Complaints in Czech Adolescents. *Unpublished manuscript*. Olomouc: Palacký University.
- Porges, S. W. (2011). *The Polyvagal Theory*. New York: W. W. Norton.
- Science mag.cz (2020). Je stres dědičný? Neurovědecký výzkum druhé a třetí generace přeživších holokaustu. *Pixabay, Pixabay License*. [online] 2020. [cit. 26.9.2020]. Dostupné z: <https://sciencemag.cz/je-stres-dedicny-neurovedec-ky-vyzkum-druhe-a-treti-generace-prezivsich-holokaustu/>.
- Selye, H. (1973). The Evolution of the Stress Concept: The originator of the concept traces its development from the discovery in 1936 of the alarm reaction to modern therapeutic applications of syntoxic and catatonic hormones. *American Scientist*, 61(6), 692–699.
- Schmidt, E. S. (2010). The Berlin Tradition in Chicago: Franz Alexander and the Chicago Institute for Psychoanalysis. *Psychoanalysis and History*, 12(1), 69–83.
- Schwarzer, R., & Luszczynska, A. (2013). Stressful Life Events. *Handbook of psychology, Volume 9, Health Psychology*. Nezu, A. M., Nezu, Ch. M., & Geller, P. A. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.
- Smith, D. F. (2002). Functional salutogenic mechanisms of the brain. *Perspect Biol Med*, 45, 319–28.
- Společnost psychosomatické medicíny. *Informace pro zdravotníky i pacienty*. [Online] 2015. [cit. 20. 8. 2020]. Dostupné z: <http://psychosomatika-cls.cz/webx4.d2.cz/wp-content/uploads/2019/11/Psychosomatika-info.pdf>
- Světová zdravotnická organizace (WHO). (1992). *Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Psychiatrické centrum.
- Světová zdravotnická organizace (WHO). Constitution of the World Health Organization. Geneva. [online] 2018. [cit. 18. 8. 2020]. Dostupné z: <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>.
- Šnajdr, P. & Čupka, J. (2013). Vliv chronického psychosociálního stresu na výskyt nádorů. In *Doporučené postupy: Primární prevence onkologických onemocnění*. Sekce preventivní onkologie ČOS.

- Vágnerová, M. (2014). *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Vizinová, D., & Preiss, M. (1999). *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha: Portál.
- Von Bertalanffy, L. (1950). An outline of general system theory. *British Journal for the Philosophy of Science*, 1, 134–165.
- Von Bertalanffy, L. (1964). The Mind-Body Problem: A New View. *Psychosomatic Medicine*, 26(1), 29–45.
- Wilkinson, R., & Marmot, M. (2003). *Social determinants of health: the solid facts*. 2nd edition. WHO. [online] 2003. [cit. 26.9.2020]. Dostupné z: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/98438/e81384.pdf?ua WHO Library Cataloguing in Publication Data.
- World Health Organization WHO. (2015). *WHO global strategy on people-centred and integrated health services*. Geneva, WHO. [online] 2015. [cit. 30.9.2020]. Dostupné z: <https://www.who.int/servicedeliverysafety/areas/people-centred-care/global-strategy/en/>.
- World Health Organization WHO. (2018). *11th Revision of the International Classification of Diseases, ICD-11*. [online] 2018. [cit. 5.1.2019]. Dostupné z: <https://www.who.int/classifications/icd/en/>.
- World Health Organization WHO. (2018). *Constitution of the World Health Organization*. Geneva. [online]. [cit. 18. 8. 2020]. Dostupné z: <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>.
- Yehuda, R. (1997). *Psychobiology of posttraumatic stress disorder*. New York: Academy of Sciences.
- Yehuda, R., Lehrner, A., & Bierer, L. M. (2018). The public reception of putative epigenetic mechanism in the transgenerational effects of trauma. *Environmental Epigenetics*, 4(2). doi:10.1093/eep/dvy018.

Kapitola 3

- Delbosc, A., & Currie, G. (2013). Causes of youth licensing decline: a synthesis of evidence. *Transport Reviews*, 33(3), 271–290.
- Dockery, D.W. et al. (1993). An association between air pollution and mortality in six US cities. *New England journal of medicine*, 329: 1753–1759.
- European report. (1996). European report 2173.
- Füssl, E., Jaunig, J., & Titze, S. (2019). ROUTINE: Development of a Physical Activity Promoting Journey Planner Web App. In *MDPI Journal of Social Sciences*, Special issue Public Transport and Social Psychology.

- Greenwood, D.C., et al. (1996). Coronary heart disease: a review of the role of psychosocial stress and social support. *Journal of public health medicine*, 18: 221–231.
- Health Effects Institute (1995). Diesel exhaust: a critical analysis of emissions, exposure and health effects. *A special report of the Institute's Diesel Working Group*. Cambridge, MA, Health Effects Institute.
- Health Education Authority (1997). Young people and physical activity: a literature review. London, *Health Education Authority*.
- Hillman, M., et al. (1990). *One false move... a study of children's independent mobility*. London, Policy Studies Institute.
- Joint, M. (1995). *Road rage: Basingstoke*, Public Policy Group, Road Safety Unit. Automobile Association.
- Kerner, B. S. (2009). *Introduction to modern traffic flow theory and control: the long road to three-phase traffic theory*. Berlin: Springer Science & Business Media.
- Krause, N. (1993). Neighbourhood deterioration and social isolation in later life. *International journal of aging and human development*, 36(1): 9–38.
- Litman, T. (2003). Measuring transportation: traffic, mobility and accessibility. Institute of Transportation Engineers. *ITE Journal*, 73(10), 28.
- Litman, T. (2009). Transportation cost and benefit analysis. *Victoria Transport Policy Institute*, 31.
- Marsh, P., & Collett, P. (1986). *Driving passion*. London, Jonathan Cape.
- Mayer, R. E., & Treat, J. R. (1977). *Psychological, social and cognitive characteristics of high-risk drivers: A pilot study*. *Accident analysis and prevention*, 9: 1–8.
- Novaco, R. W. et al. (1990). Objective and subjective dimension of travel impedance as determinants of commuting stress. *American journal of community psychology*, 18: 231–257.
- Parker, D., Reason, J. T., Manstead, A. S., & Stradling, S. G. (1995). *Driving errors, driving violations and accident involvement*. *Ergonomics*, 38(5), 1036–1048.
- Poobon, C., & Kenworthy, J. R. (1995). Towards a sustainable traffic solution. In *Urban Habitat Conference*, Delft.
- Porter B. (Ed.). (2011). *Handbook of Traffic Psychology*. Haag: Academic Press Elsevier.
- Radlobby Österreich. (2007). *Wo wird wieviel Rad gefahren?* [online] 2007. [cit. 24.1.2020]. Dostupné z: <http://ooe.radlobby.at/cms/index.php?id=151>.
- Risser, R., & Šucha, M. (2020). *Psychological Perspectives on Walking: Interventions for Achieving Change* (1st ed.). Routledge: London.
- Routley, V., Staines, C., Brennan, C., Haworth, N., & Ozanne-Smith, J. (2003). Suicide and natural deaths in road traffic-review. *Report*, 2(1), 6.

- Safety of vulnerable road users. (1999). *Paris, Organisation for Economic Co-operation and Development*. [online] 1999. [cit. 24.1.2020]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dsti/sti/transport/road/index.htm>.
- Stephens, T., & Craig, C. L. (1990). *The well-being of Canadians: highlights of the 1988 Campbell's survey*. Ottawa, Canadian Fitness and Lifestyle Research Institute.
- Stephens, T. (1988). Physical activity and mental health in the United States and Canada: evidence from four population surveys. *Preventive medicine*, 17: 35–47.
- Update and revision of the air quality guidelines for Europe. (1995). WHO Regional Office for Europe. Document EUR/ICP/EHAZ 94 05/PB01.
- Umweltbundesamt (Deutschland). (2010). PKW-Maut in Deutschland? Eine umwelt – und verkehrs-politische Bewertung.
- Vanderbilt, T. (2009). *Traffic. Why We Drive the Way We Do (and What It Says About Us)*. Canada: Knopf.
- VCO. (2016). *Österreichs Autofahrer fahren im Schnitt 34 Kilometer pro Tag*. [online] 2016. [cit. 13.8.2020]. Dostupné z: <https://www.vcoe.at/news/details/vcoe-oessterreichs-autofahrer-fahren-im-schnitt-34-kilometer-pro-tag>.
- VCO. (2017). *Ausgeblendete Kosten des Verkehrs*. [online] 2017. [cit. 13.8.2020]. Dostupné z: <https://www.vcoe.at/themen/ausgeblendete-kosten-des-verkehrs>.
- Vuori, I., & Oja, P. (1998). *Physical activity in transport: Value for health*. Tampere, Urho Kaleva Kekkonen Institute.
- WHO (2010). *Transport, environment and health*. Edited by Carlos Dora and Margaret Phillips. WHO: Copenhagen.
- WHO (2013). *Pedestrian safety: A road safety manual for decision-makers and practitioners*. Geneve.
- WHO (1995). European Centre for Environment and Health. Concern for Europe's Tomorrow. Health and the environment in the WHO European Region. Stuttgart, Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft.
- WHO (2017). *Towards More Physical Activity in Cities: Transforming public spaces to promote physical activity – a key contributor to achieving the Sustainable Development Goals in Europe*. World Health Organization Regional Office for Europe. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/353043/2017_WHO_Report_FINAL_WEB.pdf?ua=1.
- World Energy Council. (2007). Global Energy Survey. [online] 2007. [cit. 13.8.2020]. Dostupné z: https://www.worldenergy.org/assets/downloads/weckornferry_report2007_nocover.pdf.
- Lauzon, J. C., Preng, R., Sutton, B., & Pavlovic, B. (2007). WEC-Korn/Ferry 2007 *Global Energy Survey*, 19. [online] 2007. [cit. 13.8.2020]. Dostupné z: <https://>

www.worldenergy.org/assets/downloads/weckornferry_report2007_nocover.pdf

World Health Organization & World Bank. (1996). The global burden of disease: a comprehensive assessment of mortality and disability from diseases, injuries and risk factors. *Global Burden of Disease and Injury Series*, Vol. 1.

Kapitola 4

- Alexander, D. A., & Klein, S. (2001). Impact of accident and emergency work on mental health and emotional well being. *The British Journal of Psychiatry*, 178, 76–81.
- Dobešová Cakirpaloglu, S., Čech, T., & Kvintová, J. (2017). The Incidence of Workplace Bullying in Czech Teachers. *3rd International Conference on Lifelong Learning and Leadership for All*. Porto, Portugal 12. 9. 2017 – 14. 9. 2017.
- Doménech, F., & Gómez, A. (2010). Barriers perceived by teachers at work, coping strategies, self-efficacy and burnout. *The Spanish Journal of Psychology*, 13(2), 637–654.
- Fernet, C., Guay, F., Senécal, C., & Austin, S. (2012). Predicting intraindividual changes in teacher burnout: The role of perceived school environment and motivational factors. *Teaching and Teacher Education*, 28(4), 514–525.
- Frankl, V. E. (1996). *Lékařská péče o duši: Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta.
- Freudenberger, H. J. (1974). Staff burn-out. *Journal of social issues*, 30(1), 159–165.
- Friedman, H. S., & Rosenman, R. H. (1974). *Type-A behavior and Your Heart*. Knopf. New York.
- Hagemann, W. (2012). *Syndrom vyhoření u učitelů: Příčiny, pomoc, terapie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. Původní německé vydání: *Burnout bei Lehrern-Ursachen, Hilfen, Therapien*. Německo: C. H. Beck.
- Hennig, C., & Keller, G. (1996). *Antistresový program pro učitele: Projevy, příčiny a způsoby překonání stresu z povolání*. 1. vyd. Praha: Portál.
- Holeček, V., Jiřincová, B., & Miňhová, J. (2001). Faktory ohrožení osobnosti učitele. *Učitelé a zdraví*, 3(1), 51–57.
- Hong, J. Y. (2010). Pre-service and beginning teachers' professional identity and its relation to dropping out of the profession. *Teaching and Teacher Education*, 26(8), 1530–1543.
- Honzák, R. (2018). *Jak žít a vyhnout se syndromu vyhoření*. Praha: Vyšehrad.

- Cherniss, C. (2016). *Beyond Burnout: Helping Teachers, Nurses, Therapists and Lawyers Recover from Stress and Disillusionment*. Routledge.
- Jeklová, M., & Reitmayerová, E. (2006). *Syndrom vyhoření*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí.
- Kebza, V., & Šolcová, I. (1998). Burnout syndrom: teoretická východiska, diagnostické a intervenční možnosti. *Československá psychologie*, 17(5), 429–448.
- Kebza, V., & Šolcová, I. (2003). *Syndrom vyhoření: Informace pro lékaře, psychology a další zájemce o teoretické zdroje, diagnostické a intervenční možnosti tohoto syndromu*. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav.
- Kobasa, S., C. (1979). Stressful life events and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1–11.
- Kocurová, M. (2002). *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Konopásek, P., & Šeblová, J. (1998). Jak vidíme sami sebe. *Urgentní medicína*, 1(2), 33–35.
- Kopřiva, K. (2016). *Lidský vztah jako součást profese*. Vydání osmé. Praha: Portál, 2016.
- Křivohlavý, J. (1998). *Jak neztratit nadšení*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing.
- Křivohlavý, J. (2009). *Psychologie zdraví*. 3. vyd. Praha: Portál, 2009.
- Křivohlavý J. (2012). *Hořet, ale nevyhořet*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Lavian, R. H. (2012). The impact of organizational climate on burnout among homeroom teachers and special education teachers (full classes / individual pupils) in mainstream schools. *Teachers and Teaching*, 18(2), 233–247.
- Lederer, W., Kinzl, J. F., & Traweger, C. et al. (2008). Fully developed burnout and burnout risk in intensive care personnel at a university hospital. *Anaesthesia and intensive care*, Mar; 36(2):208–213.
- Linden, D. V. D., Keijsers, G. P. J., Eling, P., & Schaijk, R. V. (2005). Work stress and attentional difficulties: An initial study on burnout and cognitive failures, 19(1), 23–36. <https://doi.org/10.1080/02678370500065275>
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1986). *MBI: Maslach Burnout Inventory. Manual Research Edition*. Palo Alto: University of California, 24–28.
- Maslach, C., Jackson, S. E., & Leiter, M. P. (2006). *Maslach burnout inventory*. CPP.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual review of psychology*, 52(1), 397–422.
- McClelland, D. C. (1985) *Human motivation*. USA: Scott Foresman, 1985.
- Míček, L. (1984). *Sebevýchova a duševní zdraví*. 3., rozšíř. vyd. Praha: SPN, 1984. 219 s. Knihnice psychologické literatury.

- Novák, T. (2011). *Péče o pečující: Jak být pečovatelem také sám sobě*. 1. vyd. Brno: Moravskoslezský kruh, 2011.
- Paulík, K. (2012). Job satisfaction and stress among teachers. *The New Educational Review*, 30(4), 138–149.
- Pešek, R., & Praško, J. (2016). *Syndrom vyhoření: Jak se prací a pomáháním druhým nezničit: pohledem kognitivně behaviorální terapie*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2016.
- Pugnerová, M., et al. (2019). *Psychologie pro studenty pedagogických oborů*. Praha: Grada.
- Riggs, L. (2013). Why do teachers quit. *The Atlantic*, 10, 3–5.
- Rush, M. D. (2003). *Syndrom vyhoření*. Praha: Návrat domů.
- Schmidbauer, W. (2008). *Syndrom pomocníka*. Praha: Portál.
- Študentová, K. (2016). *Burnout neboli syndrom vyhoření*. Praha: Maxdorf.
- Urbanovska, E. (2011). Occupational teacher's stressors and burn-out syndrome. *School and Health*, 21, 303–317.

Kapitola 5

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179–211. doi:10.1016/0749-5978(91)90020-T.
- Alves, A. J., Viana, J. L., Cavalcante, S. L., Oliveira, N. L., Duarte, J. A., Mota, J., Oliveira, J., & Ribeiro, F. (2016). Physical activity in primary and secondary prevention of cardiovascular disease: Overview updated. *World Journal of Cardiology*, 8(10), 575–583. doi:10.4330/wjc.v8.i10.575.
- Anderson, N., & Ozakinci, G. (2018). Effectiveness of psychological interventions to improve quality of life in people with long-term conditions: Rapid systematic review of randomised controlled trials. *BMC psychology*, 6(1), 11. doi:10.1186/s40359-018-0225-4.
- Anisman, H., & Merali, Z. (2003). Cytokines, stress and depressive illness: Brain-immune interactions. *Annals Of Medicine*, 35(1), 2–11. doi:10.1080/078538903-10004075.
- Annette L., S., Tracey A., R., & Howard, T. (2007). Health Psychology: Psychological Adjustment to Chronic Disease. *Annual Review of Psychology*, 565. doi:10.1146/annurev.psych.58.110405.085615.

- Anzuini, F., Battistella, A., & Izzotti, A. (2011). Physical activity and cancer prevention: A review of current evidence and biological mechanisms. *Journal of Preventive Medicine and Hygiene*, 52(4), 174–180.
- Barengo, N. C., Hu, G., Lakka, T. A., Pekkarinen, H., Nissinen, A., & Tuomilehto, J. (2004). Low physical activity as a predictor for total and cardiovascular disease mortality in middle-aged men and women in Finland. *European Heart Journal*, 25(24), 2204–2211. doi:10.1016/j.ehj.2004.10.009.
- Bayat, N., Alishiri, G. H., Salimzadeh, A., Izadi, M., Saleh, D. K., Lankarani, M. M., & Assari, S. (2011). Symptoms of anxiety and depression: A comparison among patients with different chronic conditions. *Journal of research in medical sciences*, 16(11), 1441–1447.
- Bhattacharya, R., Chan Shen, & Sambamoorthi, U. (2014). Excess risk of chronic physical conditions associated with depression and anxiety. *BMC Psychiatry*, 14(1), 1–19. doi:10.1186/1471-244X-14-10.
- Bickel-Swenson, D. (2007). End-of-life training in U.S. medical schools: A systematic literature review. *Journal of Palliative Medicine*, 10, 229–235. doi:10.1089/jpm.2006.0102.R1.
- Bokma, W. A., Batelaan, N. M., van Balkom, A. J. L. M., & Penninx, B. W. J. H. (2017). Impact of Anxiety and/or Depressive Disorders and Chronic Somatic Diseases on disability and work impairment. *Journal of Psychosomatic Research*, 94, 10–16. doi:10.1016/j.jpsychores.2017.01.004.
- Brennan, P., Perola, M., van Ommen, G.-J., Riboli, E., & European Cohort Consortium. (2017). Chronic disease research in Europe and the need for integrated population cohorts. *European Journal of Epidemiology*, 32(9), 741–749. doi:10.1007/s10654-017-0315-2.
- Brownlee, S., Leventhal, H., & Leventhal, E. (2000). Regulation, self-regulation, and construction of the self in the maintenance of physical health. In M. Boekaerts, & P. Pintrich (Eds.), *Handbook of self-regulation* (369–416). London: Academic.
- Bueno-de-Mesquita, H. B. (2015). Noncommunicable diseases of major public health interest and prevention. *Asia-Pacific Journal of Public Health*, 27(8, Suppl), 110–115. doi:10.1177/1010539515594445.
- Cal, S. F., de Sá, L. R., Glustak, M. E., & Santiago, M. B. (2015). Resilience in chronic diseases: A systematic review. *Cogent Psychology*, 2(1). doi:10.1080/23311908.2015.1024928.
- Carmody, T. P., Vieten, C., & Astin, J. A. (2007). Negative affect, emotional acceptance, and smoking cessation. *Journal of Psychoactive Drugs*, 39(4), 499–508. doi:10.1080/02791072.2007.10399889.

- Ciuluvica, C., Fulcheri, M., & Amerio, P. (2019). Expressive Suppression and Negative Affect, Pathways of Emotional Dysregulation in Psoriasis Patients. *Frontiers in Psychology*, 10. doi:10.3389/fpsyg.2019.01907.
- Clarke, D. M., & Currie, K. C. (2009). Depression, anxiety and their relationship with chronic diseases: A review of the epidemiology, risk and treatment evidence. *The Medical Journal Of Australia*, 190(S7), 54–60. doi:10.5694/j.1326-5377.2009.tb02471.x.
- Cole-King, A. & Harding, K. g. (2001). Psychological factors and delayed healing in chronic wounds. *Psychosomatic Medicine*, 63(2), 216–220. doi:10.1097/00006842-200103000-00004.
- Collaboration, T. E. R. F. (2011). Separate and combined associations of body-mass index and abdominal adiposity with cardiovascular disease: Collaborative analysis of 58 prospective studies. *The Lancet*, 377(9771), 1085–1095. doi:10.1016/S0140-6736(11)60105-0.
- Cusack, L. (2000). Perceptions of body image: Implications for the workplace. *Employee Assistance Quarterly*, 15(3), 23–29. doi:10.1300/J022v15n03_03.
- Český statistický úřad. (2019). *Zemřelí podle seznamu příčin smrti, pohlaví a věku v ČR, krajích a okresech – 2009 až 2018*. [online] 2019. [cit. 01.09.2020] Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/zemreli-podle-seznamu-pricin-smrti-pohlavi-a-veku-v-cr-krajich-a-okresech-lv8io6up9t>.
- Daré, L. O., Bruand, P.-E., Gérard, D., Marin, B., Lameyre, V., Boumédiène, F., & Preux, P.-M. (2019). Co-morbidities of mental disorders and chronic physical diseases in developing and emerging countries: A meta-analysis. *BMC Public Health*, 19(1), 304. doi:10.1186/s12889-019-6623-6.
- de Jong, M., de Boer, A. G. E. M., Tamminga, S. J., & Frings-Dresen, M. H. W. (2015). Quality of working life issues of employees with a chronic physical disease: A systematic review. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 25(1), 182–196. doi:10.1007/s10926-014-9517-6.
- Dekker, J., & Groot, V. de. (2018). Psychological adjustment to chronic disease and rehabilitation – an exploration. *Disability and Rehabilitation*, 40(1), 116–120. doi:10.1080/09638288.2016.1247469.
- Deter, H.-C. (2012). Psychosocial interventions for patients with chronic disease. *Biopsychosocial Medicine*, 6, 2. doi:10.1186/1751-0759-6-2.
- Devleesschauwer, B., Havelaar, A. H., Maertens de Noordhout, C., Haagsma, J. A., Praet, N., Dorny, P., Duchateau, L., Torgerson, P. R., Van Oyen, H., & Speybroeck, N. (2014). Calculating disability-adjusted life years to quantify burden of disease. *International Journal of Public Health*, 59(3), 565–569. doi:10.1007/s00038-014-0552-z x.

- Di Benedetto, M., Lindner, H., Aucote, H., Churcher, J., McKenzie, S., Croning, N., & Jenkins, E. (2014). Co-morbid depression and chronic illness related to coping and physical and mental health status. *Psychology, Health & Medicine*, 19(3), 253–262. doi:10.1080/13548506.2013.803135.
- DiMatteo, M. R. (2004). Variations in patients' adherence to medical recommendations: A quantitative review of 50 years of research. *Medical Care*, 42(3), 200–209. doi: 10.1097/01.mlr.0000114908.90348.f9.
- DiMatteo, M. R., Lepper, H. S., & Croghan, T. W. (2000). Depression is a risk factor for noncompliance with medical treatment: meta-analysis of the effects of anxiety and depression on patient adherence. *Archives Of Internal Medicine*, 160(14), 2101–2107. doi:10.1001/archinte.160.14.2101.
- Dolder, C. R., Lacro, J. P., Leckband, S., & Jeste, D. V. (2003). Interventions to improve antipsychotic medication adherence: Review of recent literature. *Journal of Clinical Psychopharmacology*, 23(4), 389–399. doi: 10.1097/01.jcp.0000085413.08426.41.
- Duangdao, K. M., & Roesch, S. C. (2008). Coping with diabetes in adulthood: a meta-analysis. *Journal of Behavioral Medicine*, 31(4), 291–300. doi:10.1007/s10865-008-9155-6.
- Dunbar-Jacob, J., & Mortimer-Stephens, M. K. (2001). Treatment adherence in chronic disease. *Journal of Clinical Epidemiology*, 54(12, Supplement 1), 57–60. doi:10.1016/S0895-4356(01)00457-7.
- Ezzati, M., & Riboli, E. (2013). Behavioral and dietary risk factors for noncommunicable diseases. *The New England Journal of Medicine*, 369(10), 954–964. doi:10.1056/NEJMr1203528.
- Falvo, D. R. (2005). *Medical and Psychosocial Aspects of Chronic Illness and Disability*. Jones & Bartlett Learning.
- Fennell, P. A. (2003). *Managing chronic illness using the four-phase treatment approach: A mental health professional's guide to helping chronically ill people*. John Wiley & Sons Inc.
- Fiala, J., Sochor, O., Klimusová, H., & Homolka, M. (2017). Alcohol Consumption in Population Aged 25-65 Years Living in the Metropolis of South Moravia, Czech Republic. *Central European Journal of Public Health*, 25(3), 191–199. doi:10.21101/cejph. a4481.
- Fishbein, M., Triandis, H. C., Kanfer, F. H., Becker, M., Middlestadt, S. E., & Eichler, A. (2001). Factors influencing behavior and behavior change. In Baum, A., Revenson, T. A. & Singer, J. E. (Eds.). *Handbook of health psychology*. New York, NY: Psychology Press.

- Forouzanfar, M. H., Afshin, A., Alexander, L. T., Anderson, H. R., Bhutta, Z. A., Biryukov, S., Brauer, M., Burnett, R., Cercy, K., Charlson, F. J., Cohen, A. J., Dandona, L., Estep, K., Ferrari, A. J., Frostad, J. J., Fullman, N., Gething, P. W., Godwin, W. W., Griswold, M., ... Murray, C. J. L. (2016). Global, regional, and national comparative risk assessment of 79 behavioural, environmental and occupational, and metabolic risks or clusters of risks, 1990–2015: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *The Lancet*, 388(10053), 1659–1724. doi:10.1016/S0140-6736(16)31679-8.
- Gakidou, E., Afshin, A., Abajobir, A. A., Abate, K. H., Abbafati, C., Abbas, K. M., Abd-Allah, F., Abdulle, A. M., Abera, S. F., Aboyans, V., Abu-Raddad, L. J., Abu-Rmeileh, N. M. E., Abyu, G. Y., Adedeji, I. A., Adetokunboh, O., Afarideh, M., Agrawal, A., Agrawal, S., Ahmadieh, H., ... Murray, C. J. L. (2017). Global, regional, and national comparative risk assessment of 84 behavioural, environmental and occupational, and metabolic risks or clusters of risks, 1990–2016: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016. *The Lancet*, 390(10100), 1345–1422. doi:10.1016/S0140-6736(17)32366-8.
- Garrett, J. W., & Drossman, D. A. (1990). Health status in inflammatory bowel disease. Biological and behavioral considerations. *Gastroenterology*, 99(1), 90–96. doi:10.1016/0016-5085(90)91234-W.
- Gast, A., & Mathes, T. (2019). Medication adherence influencing factors—An (updated) overview of systematic reviews. *Systematic Reviews*, 8(1), 112. doi:10.1186/s13643-019-1014-8.
- Gonzalez, J. S., Peyrot, M., McCarl, L. A., Collins, E. M., Serpa, L., Mimiaga, M. J., & Safren, S. A. (2008). Depression and diabetes treatment nonadherence: a meta-analysis. *Diabetes Care*, 31(12), 2398–2403. doi:10.2337/dc08-1341.
- Hajat, C., & Stein, E. (2018). The global burden of multiple chronic conditions: A narrative review. *Preventive Medicine Reports*, 12, 284–293. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2018.10.008>.
- He, F. J., Li, J., & MacGregor, G. A. (2013). Effect of longer term modest salt reduction on blood pressure: Cochrane systematic review and meta-analysis of randomised trials. *BMJ*, 346. doi:10.1136/bmj.f1325.
- Hekler, E. B., Lambert, J., Leventhal, E., Leventhal, H., Jahn, E., & Contrada, R. J. (2008). Common sense illness beliefs, adherence behaviors, and hypertension control among African Americans. *Journal of Behavioral Medicine*, 31, 391–400. doi:10.1007/s10865-008-9165-4.
- Hogan, N. S., & Schmidt, L. A. (2002). Testing the grief to personal growth model using structural equation modeling. *Death Studies*, 26, 615–634. doi:10.1080/07481180290088338.

- Holmen, H., Larsen, M. H., Sallinen, M. H., Thoresen, L., Ahlsen, B., Andersen, M. H., Borge, C. R., Eik, H., Wahl, A. K., & Mengshoel, A. M. (2020). Working with patients suffering from chronic diseases can be a balancing act for health care professionals –A meta-synthesis of qualitative studies. *BMC health services research*, 20(1), 98. doi:10.1186/s12913-019-4826-2.
- Hoyt, M. A., & Stanton, A. L. (2012). Adjustment to chronic illness. In A. S. Baum, T. A. Revenson & J. E. Singer (Eds.), *Handbook of Health Psychology* (2nd ed., 219–246). New York, NY: New York: Psychology Press.
- Hu, G., Lindström, J., Valle, T. T., Eriksson, J. G., Jousilahti, P., Silventoinen, K., Qiao, Q., & Tuomilehto, J. (2004). Physical Activity, Body Mass Index, and Risk of Type 2 Diabetes in Patients With Normal or Impaired Glucose Regulation. *Archives of Internal Medicine*, 164(8), 892–896. doi:10.1001/archinte.164.8.892.
- Huai Pengcheng, Xun Huanmiao, Reilly Kathleen Heather, Wang Yiguan, Ma Wei, & Xi Bo. (2013). Physical Activity and Risk of Hypertension. *Hypertension*, 62(6), 1021–1026. doi:10.1161/HYPERTENSIONAHA.113.01965.
- Chakrabarti, S. (2014). What's in a name? Compliance, adherence and concordance in chronic psychiatric disorders. *World Journal of Psychiatry*, 4(2), 30–36. doi:10.5498/wjp.v4.i2.30.
- Chen, E., Hermann, C., Rodgers, D., Oliver-Welker, T., & Strunk, R. C. (2006). Symptom perception in childhood asthma: The role of anxiety and asthma severity. *Health Psychology*, 25, 389–395. doi:10.1037/0278-6133.25.3.389.
- Chesney, M. A., Chambers, D. B., Taylor, J. M., Johnson, L. M. & Folkman S. (2003). Coping recovering from treatment of prostate carcinoma. *Cancer*, 100(1), 192–200.
- Janowski, K., Kurpas, D., Kusz, J., Mroczek, B., & Jedynak, T. (2014). Emotional Control, Styles of Coping with Stress and Acceptance of Illness among Patients Suffering from Chronic Somatic Diseases. *Stress & Health: Journal of the International Society for the Investigation of Stress*, 30(1), 34–42. doi:10.1002/smi.2493.
- Kaptein, A. & Broadbent, E. (2007). Illness cognition assessment. In S. Ayers, A. Baum, C. McManus, S. Newman, K. Wallston, J. Weinman, & R. West (Eds.), *Cambridge handbook of psychology, health and medicine* (268–273). Cambridge University Press.
- Katon, W. J. (2003). Mood disorders and medical illness: Clinical and health services relationships between major depression, depressive symptoms, and general medical illness. *Biological Psychiatry*, 54, 216–226. doi:10.1016/S0006-3223(03)00273-7.

- Kehler, M. D., & Hadjistavropoulos, H. D. (2009). Is health anxiety a significant problem for individuals with multiple sclerosis? *Journal of Behavioral Medicine*, 32, 150–161. doi:10.1007/s10865-008-9186-z.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York:Springer.
- Lee, I.-M., Shiroma, E. J., Lobelo, F., Puska, P., Blair, S. N., & Katzmarzyk, P. T. (2012). Effect of physical inactivity on major non-communicable diseases worldwide: An analysis of burden of disease and life expectancy. *The Lancet*, 380(9838), 219–229. doi:10.1016/S0140-6736(12)61031-9.
- Lee, M., Park, S., & Lee, K.-S. (2020). Relationship between Morbidity and Health Behavior in Chronic Diseases. *Journal of Clinical Medicine*, 9(1), 121–121. doi:10.3390/jcm9010121.
- Leventhal, H., Nerenz, D. R., & Steele, D. J. (1984). Illness representation and coping with health threats. In A. Baum, S. E. Taylor, & J. E. Singer (Eds.), *Handbook of psychology and health* (219–252). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lindqvist, G., & Hallberg, L. R.-M. (2010). ‘Feelings of guilt due to self-inflicted disease’: A grounded theory of suffering from chronic obstructive pulmonary disease (COPD). *Journal of Health Psychology*, 15(3), 456–466. doi:10.1177/1359105309353646.
- Lotfaliany, M., Bowe, S. J., Kowal, P., Orellana, L., Berk, M., & Mohebbi, M. (2018). Depression and chronic diseases: Co-occurrence and communality of risk factors. *Journal of Affective Disorders*, 241, 461–468. doi:10.1016/j.jad.2018.08.011.
- Marchi, L., Marzetti, F., Orrù, G., Lemmetti, S., Miccoli, M., Ciacchini, R., Hitchcott, P. K., Bazzicchi, L., Gemignani, A., & Conversano, C. (2019). Alexithymia and Psychological Distress in Patients With Fibromyalgia and Rheumatic Disease. *Frontiers in Psychology*, 10. doi:10.3389/fpsyg.2019.01735.
- Marchini, F., Caputo, A., Napoli, A., Balonan, J. T., Martino, G., Nannini, V., et al. (2018). Chronic illness as loss of good self: underlying mechanisms affecting diabetes adaptation. *Mediterranean J. Clin. Psychol.* 6. doi:10.6092/2282-1619/2018.6.1981.
- Marques, A., Santos, T., Martins, J., Matos, M. G. D., & Valeiro, M. G. (2018). The association between physical activity and chronic diseases in European adults. *European Journal of Sport Science*, 18(1), 140–149. doi:10.1080/17461391.2017.1400109.
- Martino, G., Catalano, A., Bellone, F., Russo, G. T., Vicario, C. M., Lasco, A., Quattropiani, M. C., & Morabito, N. (2019). As Time Goes by: Anxiety Negatively Affects the Perceived Quality of Life in Patients With Type 2 Diabetes of Long Duration. *Frontiers in Psychology*, 10. doi:10.3389/fpsyg.2019.01779.

- McGregor, B. A., Bowen, D. J., Ankerst, D. P., Andersen, M. R., Yasui, Y., & McTier-nan, A. (2004). Optimism, perceived risk of breast cancer, and cancer worry among a community-based sample of women. *Health Psychology: Official Journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*, 23(4), 339–344. doi:10.1037/0278-6133.23.4.339.
- Mertens, M. C., Roukema, J. A., Scholtes, V. P. W., & De Vries, J. (2010). Trait anxiety predicts unsuccessful surgery in gallstone disease. *Psychosomatic Medicine*, 72, 198–205. doi:10.1097/PSY.0b013e3181cb65b4.
- Mittermaier, C., Dejacó, C., Waldhoer, T., Oeff erlbauer-Ernst, A., Miehsler, W., Beier, M., ... Moser, G. (2004). Impact of depressive mood on relapse in patients with inflammatory bowel disease: A prospective 18-month follow-up study. *Psychosomatic Medicine*, 66, 79–84. doi:10.1097/01.PSY.0000106907.24881.F2.
- Moore, G. M., Franzcp, N., Hennessey, P., Kunz, N. M., Ferrando, S., & Rabkin, J. G. (2000). Kaposi's sarcoma: The scarlet letter of AIDS. The psychological effects of a skin disease. *Psychosomatics*, 41(4), 360–363. doi: 10.1176/appi.psy.41.4.360.
- Moskowitz, J. T., Hult, J. R., Bussolari, C., & Acree, M. (2009). What works in coping with HIV? A meta-analysis with implications for coping with serious illness. *Psychological Bulletin*, 135(1), 121–141. doi:10.1037/a0014210.
- Moss-Morris, R., Weinman, J., Petrie, K., Horne, R., Cameron, L., & Buick, D. (2002). The Revised Illness Perception Questionnaire (IPQ-R). *Psychology & Health*, 17(1), 1–16. doi:10.1080/08870440290001494.
- Motlová L., & Holub D. (2005). Compliance a adherence: spolupráce při léčbě. *Remedia*, 15(6), 514–516.
- Mozaffarian, D., Hao, T., Rimm, E. B., Willett, W. C., & Hu, F. B. (2011). Changes in Diet and Lifestyle and Long-Term Weight Gain in Women and Men. *New England Journal of Medicine*, 364(25), 2392–2404. doi:10.1056/NEJMoa1014296.
- Mund, M., & Mitte, K. (2012). The costs of repression: A meta-analysis on the relation between repressive coping and somatic diseases. *Health Psychology: Official Journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*, 31(5), 640–649. doi:10.1037/a0026257.
- Murray, J. A. (2001). Loss as a universal concept: A review of the literature to identify common aspects of loss in diverse situations. *Journal of Loss and Trauma*, 6, 219–231. doi:10.1080/108114401753201679.
- Pampel, F. C., Krueger, P. M., & Denney, J. T. (2010). Socioeconomic Disparities in Health Behaviors. *Annual review of sociology*, 36, 349–370. doi:10.1146/annurev.soc.012809.102529.

- Penley, J. A., Tomaka, J., & Wiebe, J. S. (2002). The association of coping to physical and psychological health outcomes: a meta-analytic review. *Journal Of Behavioral Medicine*, 25(6), 551–603. doi:10.1023/A:1020641400589.
- Petrie, K. & Reynolds, L. (2007). Coping with chronic illness. In S. Ayers, A. Baum, C. McManus, S. Newman, K. Wallston, J. Weinman, & R. West (Eds.), *Cambridge handbook of psychology, health and medicine* (46–50). Cambridge University Press.
- Pike, J. L., & Irwin, M. R. (2006). Dissociation of inflammatory markers and natural killer cell activity in major depressive disorder. *Brain, Behavior and Immunity*, 20, 169–174. doi:10.1016/j.bbi.2005.05.004.
- Pittet, V., Vaucher, C., Froehlich, F., Burnand, B., Michetti, P., Maillard, M. H., & null, null. (2017). Patient self-reported concerns in inflammatory bowel diseases: A gender-specific subjective quality-of-life indicator. *PLoS ONE*, 12(2), 1–16. doi: 10.1371/journal.pone.0171864.
- Rabin, C., Ward, S., Leventhal, H., & Schmitz, M. (2001). Explaining retrospective reports of symptoms in patients undergoing chemotherapy: Anxiety, initial symptom experience, and posttreatment symptoms. *Health Psychology: Official Journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*, 20(2), 91–98. doi:10.1037/0278-6133.20.2.91.
- Raghupathi, W., & Raghupathi, V. (2018). An Empirical Study of Chronic Diseases in the United States: A Visual Analytics Approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(3). doi:10.3390/ijerph15030431.
- Renehan, A. G., Tyson, M., Egger, M., Heller, R. F., & Zwahlen, M. (2008). Body-mass index and incidence of cancer: A systematic review and meta-analysis of prospective observational studies. *The Lancet*, 371(9612), 569–578. doi:10.1016/S0140-6736(08)60269-X.
- Rentz, C., Krikorian, R., & Keys, M. (2005). Grief and mourning from the perspective of the person with a dementing illness: Beginning the dialogue. *Omega: Journal of Death and Dying*, 50, 165–179. doi:10.2190/XBH0-0XR1-H2KA-H0JT.
- Ridder, D. de, Geenen, R., Kuijer, R., & Middendorp, H. van. (2008). Psychological adjustment to chronic disease. *The Lancet*, 372(9634), 246–255. doi:10.1016/S0140-6736(08)61078-8.
- Roerecke, M., & Rehm, J. (2012). The cardioprotective association of average alcohol consumption and ischaemic heart disease: A systematic review and meta-analysis. *Addiction*, 107(7), 1246–1260. doi:10.1111/j.1360-0443.2012.03780.x.
- Roesch SC, Adams L, Hines A, Palmores A, Vyas P, et al. 2005. Coping with prostate cancer: a meta-analytic review. *J. Behav. Med.* 28, 281–93 doi:10.1007/s10865-005-4664-z.

- Room, R., Rehm, J., & Parry, C. (2011). Alcohol and non-communicable diseases (NCDs): Time for a serious international public health effort. *Addiction*, 106(9), 1547–1548. doi:10.1111/j.1360-0443.2011.03549.x.
- Rozanski, A. (2014). Behavioral cardiology: Current advances and future directions. *Journal of the American College of Cardiology*, 64(1), 100–110. doi: 10.1016/j.jacc.2014.03.047.
- Sahle, B. W., Chen, W., Melaku, Y. A., Akombi, B. J., Rawal, L. B., & Renzaho, A. M. N. (2020). Association of Psychosocial Factors With Risk of Chronic Diseases: A Nationwide Longitudinal Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 58(2), 39–50. doi: 10.1016/j.amepre.2019.09.007.
- Sharpe, D., & Rossiter, L. (2002). Siblings of children with a chronic illness: A meta-analysis. *Journal of pediatric psychology*, 27(8), 699–710. doi:10.1093/jpepsy/27.8.699.
- Sharpe, L., & Curran, L. (2006). Understanding the process of adjustment to illness. *Social Science & Medicine*, 62(5), 1153–1166. doi:10.1016/j.socsci-med.2005.07.010.
- Schneiderman, N. (2004). Psychosocial, Behavioral, and Biological Aspects of Chronic Diseases. *Current Directions in Psychological Science*, 13(6), 247–251. doi:10.1111/j.0963-7214.2004.00318.x.
- Smith, B. (2013). Disability, sport and men's narratives of health: A qualitative study. *Health Psychology*, 32, 110–119. doi:10.1037/a0029187.
- Smith, T. W., Orleans, C. T., & Jenkins, C. D. (2004). Prevention and health promotion: Decades of progress, new challenges, and an emerging agenda. *Health Psychology: Official Journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*, 23(2), 126–131. doi:10.1037/0278-6133.23.2.126.
- Sperry, L. (2006). *Psychological treatment of chronic illness: The biopsychosocial therapy approach*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Stanton A. L., Collins C. A., Sworowski L. A. (2001). Adjustment to chronic illness: Theory and research. In A. S. Baum, T. A. Revenson & J. E. Singer (Eds.), *Handbook of Health Psychology* (387–403). New York, NY: Psychology Press.
- Stanton, A. L., & Revenson, T. A. (2011). Adjustment to chronic disease: Progress and promise in research. In H. Friedman (Ed.), *The Oxford handbook of health psychology* (241–268). Oxford University Press.
- Stanton, A. L., Revenson, T. A., & Tennen, H. (2007). Health psychology: Psychological adjustment to chronic disease. *Annual Review of Psychology*, 58, 565–592. doi:10.1146/annurev.psych.58.110405.085615.

- Stein, M., Miller, A. H., & Trestman, R. L. (1991). Depression, the immune system, and health and illness: Findings in search of meaning. *Archives of General Psychiatry*, 48(2), 171–177. doi:10.1001/archpsyc.1991.01810260079012.
- Story, M. R., Finlayson, B., Creger, L., & Bunce, E. (2018). The Impact of Chronic Health Conditions as an Underlying Challenge on Couple's Wellbeing. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 40(4), 318. doi:10.1007/s10591-018-9466-x.
- Stowell, J. R., McGuire, L., Robles, T., Glaser, R., & Kiecolt-Glaser, J. K. (2003). Psychoneuroimmunology. In A. M. Nezu, C. M. Nezu, P. A. Geller, & I. B. Weiner *Handbook of psychology: Health psychology, Vol 9* (75–95). New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Struckmann, V., Snoeijs, S., Melchiorre, M. G., Hujala, A., Rijken, M., Quentin, W., & van Ginneken, E. (2014). Caring for people with multiple chronic conditions. *Eurohealth incorporating Euro Observer*, 20(3), 35–40.
- Turner, J., & Kelly, B. (2000). Emotional dimensions of chronic disease. *The Western Journal Of Medicine*, 172(2), 124–128. doi:10.1136/ewjm.172.2.124.
- Vergouwen, A. C., Bakker, A., Katon, W. J., Verheij, T. J., & Koerselman, F. (2003). Improving adherence to antidepressants: A systematic review of interventions. *Journal of Clinical Psychiatry*, 64(12), 1415–1420. doi:10.4088/JCP.v64n1203.
- Vermaes, I. P. R., van Susante, A. M. J., & van Bakel, H. J. A. (2012). Psychological functioning of siblings in families of children with chronic health conditions: A meta-analysis. *Journal of pediatric psychology*, 37(2), 166–184. doi:10.1093/jpepsy/jsr081.
- Virtanen, M., Ferrie, J. E., Tabak, A. G., Akbaraly, T. N., Vahtera, J., Singh-Manoux, A., & Kivimäki, M. (2014). Psychological Distress and Incidence of Type 2 Diabetes in High-Risk and Low-Risk Populations: The Whitehall II Cohort Study. *Diabetes Care*, 37(8), 2091–2097. doi:10.2337/dc13-2725.
- Vos, T., Allen, C., Arora, M., Barber, R. M., Bhutta, Z. A., Brown, A., Carter, A., Casey, D. C., Charlson, F. J., Chen, A. Z., Coggeshall, M., Cornaby, L., Dandona, L., Dicker, D. J., Dilegge, T., Erskine, H. E., Ferrari, A. J., Fitzmaurice, C., Fleming, T., ... Murray, C. J. L. (2016). Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 310 diseases and injuries, 1990–2015: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *The Lancet*, 388(10053), 1545–1602. doi:10.1016/S0140-6736(16)31678-6.
- Wang, H., Naghavi, M., Allen, C., Barber, R. M., Bhutta, Z. A., Carter, A., Casey, D. C., Charlson, F. J., Chen, A. Z., Coates, M. M., Coggeshall, M., Dandona, L., Dicker, D. J., Erskine, H. E., Ferrari, A. J., Fitzmaurice, C., Foreman, K., Forouzanfar, M. H., Fraser, M. S., ... Murray, C. J. L. (2016). Global, regional, and national life

- expectancy, all-cause mortality, and cause-specific mortality for 249 causes of death, 1980–2015: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *The Lancet*, 388(10053), 1459–1544. doi:10.1016/S0140-6736(16)31012-1.
- Wen, C. P., Wai, J. P. M., Tsai, M. K., Yang, Y. C., Cheng, T. Y. D., Lee, M.-C., Chan, H. T., Tsao, C. K., Tsai, S. P., & Wu, X. (2011). Minimum amount of physical activity for reduced mortality and extended life expectancy: A prospective cohort study. *The Lancet*, 378(9798), 1244–1253. doi:10.1016/S0140-6736(11)60749-6.
- West, R., & Hardy, A. (2007). Stigma. In S. Ayers, A. Baum, C. McManus, S. Newman, K. Wallston, J. Weinman, & R. West (Eds.), *Cambridge handbook of psychology, health and medicine* (173–177). Cambridge University Press.
- White, C. A. (2000). Body image dimensions and cancer: A heuristic cognitive behavioural model. *Psych-Oncology*, 9, 183–192. doi:10.1002/1099-1611(200005/06)9:3<183::AID-PON446>3.0.CO;2-L.
- Whitlock, G., Lewington, S., Sherliker, P., Clarke, R., & Kromhout, D. (2009). Body-mass index and cause-specific mortality in 900 000 adults: Collaborative analyses of 57 prospective studies. *The Lancet*, 373(9669), 1083–1096. doi:10.1016/S0140-6736(09)60318-4.
- Willi, C., Bodenmann, P., Ghali, W. A., Faris, P. D., & Cornuz, J. (2007). Active smoking and the risk of type 2 diabetes: A systematic review and meta-analysis. *JAMA*, 298(22), 2654–2664. doi:10.1001/jama.298.22.2654.
- World Health Organization. (2013). *Global action plan for the prevention and control of noncommunicable diseases: 2013-2020*. [online] 2013. [cit. 01.09.2020]. Dostupné z http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/94384/1/9789241506236_eng.pdf.
- World Health Organization. (2018). *NCD mortality and morbidity*. [online] 2018. [cit. 01.09.2020]. Dostupné z http://www.who.int/gho/ncd/mortality_morbidity/en/.
- Yoon, S.-J., Jung, J.-G., Lee, S., Kim, J.-S., Ahn, S.-K., Shin, E.-S., Jang, J.-E., & Lim, S.-H. (2020). The protective effect of alcohol consumption on the incidence of cardiovascular diseases: Is it real? A systematic review and meta-analysis of studies conducted in community settings. *BMC public health*, 20(1), 90. doi:10.1186/s12889-019-7820-z.

Kapitola 6

American Psychiatric Association. (2015). DSM-5®. *Diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe – Testcentrum.

- American Psychiatric Association. (2013). *DSM-5®. Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5th ed.* Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Bowlby, J. (2010). Vazba: Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem. Praha: Portál.
- Cross, D., Fani, N., Powers, A., & Bradley, B. (2017). Neurobiological development in the context of childhood trauma. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 24(2), 111–124. doi:10.1111/cpsp.12198.
- Diseth, T. H. (2006). Dissociation following traumatic medical treatment procedures in childhood: a longitudinal follow-up. *Developmental Psychopathology*, 18(1), 233–251.
- Dittrichová, J., Papoušek, M., & Paul, K., a kol. (2004). *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče*. Praha: Grada Publishing.
- Erikson, E. H. (1999). *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: NLN.
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., & Marks, J. S. (2019). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 56 (6), 774–786. [online] [cit. 12.10.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/scientific-contributions/39796848_Robert_F_Anda.
- Gjuričová, Š., & Kubička, J. (2003). *Rodinná terapie: Systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada.
- Harari, Y. N. (2018). *Sapiens, stručné dějiny lidstva*. Praha: LEDA.
- Havel, V. (2010). *Zahradní slavnost*. Brno: Větrné mlýny.
- Heller, L., & LaPierre, A. (2012). *Healing developmental trauma: How early trauma affects self-regulation, self-image, and the capacity for relationship*. Berkeley: North Atlantic Books.
- Hughes, D. A. (2017). *Budování citového pouta*. Institut fyziologické socializace.
- Hughes, D. A. (2006). *Building the Bonds of Attachment*. New York: W. W. Norton and Company.
- Jochmannová, L. (2019). *Psychická a vývojová traumata u dětí: Shody se syndromem ADHD, rozdílly a diagnostická rozlišení*. Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Jochmannová, L. (2021). *Trauma u dětí*. Praha: Grada.
- Justiční akademie. (2019). *Panelová odborná diskuse na téma „střídavá péče“*. Program panelové diskuse: 1. listopadu 2019. Justiční areál Na Míčáncích, Praha.
- Killarová, T. (2015). Snaha o aplikaci Cochemské praxe na případy s mezinárodním prvkem. In Rogalewiczová, R., & Cirbusová, M. (Eds). *Cochemská praxe v České*

- republice*. Sborník příspěvků. Konference pořádané Úřadem pro mezinárodně právní ochranu dětí 14.–15. 5. 2015 v Brně.
- Kocourková, J., & Koutek, J. (2017). Posttraumatická stresová porucha u dětí a dospívajících. *Česká a slovenská psychiatrie*, 113(3), 128–131.
- Koukolík, F. (2006). *Sociální mozek*. Praha: Karolinum.
- Krejčířová, D. (2006). Psychická deprivace, týrání a zanedbávání dítěte. In Říčan, P., Krejčířová, D. et al. *Dětská klinická psychologie* (287–289). Praha: Grada.
- Krejčířová, D. (2017). Dětská neuropsychologie. In Kulišťák, P. et al. *Klinická neuropsychologie v praxi*. Praha: Karolinum.
- Kübler Rossová, E. (2015). *O smrti a umírání*. Praha: Portál.
- Kvardová, M. (2013). *Vývojové maličkosti aneb jak se čůrá na Moravě*. Malenovice: Odborné sympozium klinických psychologů – 12. psychoterapeutický víkend v Beskydech.
- Langmeier, J., & Matějček, Z. (2011). *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Matějček, Z., & Langmeier, J. (1963). *Psychická deprivace v dětství*. Praha: SPN.
- Matoušek, O. (Ed.). (2017). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. Praha: Portál.
- Mueser, K. T., & Taub, J. (2008). Trauma and PTSD among adolescents with severe emotional disorders involved in multiple service systems. *Psychiatric Services*, 59(6), 627–634. doi:10.1176/ps.2008.59.6.627.
- Němcová, L., & Matoušek, O. (2017). Obecné zásady podpory a terapie. In Matoušek, O. (Ed.). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích* (95–104). Praha: Portál.
- Němcová, L. (2017). Rizika spojená s podporou a terapií. In Matoušek, O. (Ed.). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích* (119–126). Praha: Portál.
- Němcová, L. (2017). Diagnostika traumatu u dětí. In Matoušek, O. (Ed.). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích* (69–78). Praha: Portál.
- Pavlát, J. (2013). Problémy studií argumentujících pro střídavou péči. *Bulletin – advokacie.cz*. Česká advokátní komora 2012–2013©. [online] 2013. [cit. 21.11.2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/problemy-studii-argumentujicich-pro-stridavou-peci?browser=mobi>.
- Pelham, W. E., & Fabiano, G. A. (2008). Evidence-based psychosocial treatments for attention-deficit / hyperactivity disorder. *Journal Clinic Child Adolescent Psychology*, 37, 184–214.
- Pesso, A., Pessoa-Boyden, D., & Vrtbovská, P. (2009). *PBSP – úvod do Pesso Boyden System Psychomotor*. Třebotov: SCAN.

- Porges, S. W. (2016). *Connectedness as biological imperative: Understanding the consequences of trauma, abuse, and chronic stress through the lens of the Polyvagal theory*. Congress Attachment and Trauma: Relationships and Compassion (83–152). Rome: Instituto di Scienze Cognitive.
- Porges, S. W. (2011). *The Polyvagal theory-Neurophysiological foundations of emotions, attachment, communication, self-regulation*. New York: W. W. Norton and Company.
- Porges, S. W. (2004). Neuroception: A subconscious system for detecting threats and safety. *Zero to Three*, (5), 19–24.
- Reed, G. M., Michael, B., et al. (2019). Innovations and changes in the ICD-11 classification of mental, behavioural and neurodevelopmental disorders. *World Psychiatry*. 18(1): 3–19. doi: 10.1002/wps.20611.
- Říčan, P., Krejčířová, D., et al. (2006). *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada.
- Semrud-Clikeman, M., & Teeter Ellison, P. A. (2007). *Child neuropsychology*. New York: Springer Science and Business Media.
- Silberg, J., & Dallam, S. (2009). Dissociation in children & adolescents. In P. Dell & J. O'Neil (Eds). *Dissociation and Dissociative Disorders: DSM-V and beyond*. (67–81). New York: Routledge.
- Schore, A. N. (2016). *The development of the right brain across the life span: What's love got to do with it*. Congress Attachment and Trauma: Relationships and Compassion (s. 83–52). Rome: Instituto di Scienze Cognitive.
- Schore, A. N. (2014). Early interpersonal neurobiological assessment of attachment and autistic spectrum disorders. *Frontiers in Psychology*. doi:10.3389/fpsyg.2014.01049.
- Sobotková, D., & Dittrichová, D. (2012). *Vývoj a výchova dítěte do dvou let. Psychomotorický vývoj*. Praha: Grada.
- Soukup, J., & Papežová, H. (2008). Disociace v dětství: Klinické projevy a diagnostika. Dotazník disociace v dětství. *Česká a slovenská psychiatrie*, 104(5), 236–240.
- Stern, D. N. (2007). *První vztah*. Praha: Dobrá.
- Švejcar, J. (1982). *Péče o dítě*. Praha: Avicenum.
- Trapková, L., & Chvála, V. (2004). *Rodinná terapie psychosomatických poruch*. Praha: Portál.
- Světová zdravotnická organizace (WHO). (1992). *Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Psychiatrické centrum.
- Světová zdravotnická organizace (WHO). *11th Revision of the International Classification of Diseases, ICD-11*. [online] 2018. [cit. 05.01.2019]. Dostupné z: <https://www.who.int/classifications/icd/en/>.

- Svoboda, J., & Němcová, L. (2015). *Krizové situace výchovy a výuky*. Praha: Triton.
- Svoboda, J., & Jochmannová, L. (2018). *Psychicky zranené dieťa a možnosti intervencie*. Praha: Portál.
- Šulová, L. (2016). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum.
- Vágnerová, M. (2014). *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Van der Kolk, B. (2015). *The body keeps the score*. Penguin Books.
- Van der Kolk, B. (2017). *The body keeps the score: Integrations of mind, brain and body in treatment of trauma*. Congress Attachment and Trauma: Human Evolution and Recovery. Sborník příspěvků (157–236). Rome: Istituto di Scienze Cognitive.
- Van Hoof, M. J. (2017). Symptoms extend beyond the diagnosis of PTSD. *European Society for Child and Adolescent Psychiatry*. [online]. [cit. 10.03.2018]. Získáno dne 15.5.2020 z: http://www.escap.eu/research/child-abuse-and-neglect/?utm_medium=email/.
- Zero to Three (2016). *DC:0–5™: Diagnostic classification of mental health and developmental disorders of infancy and early childhood*. Washington, DC: Zero to Three.

Část II Vývojové aspekty v kontextu zdraví

- Geller, P. A., Nelson, A. R., & Bonacquisti. (2013). Women's Health Psychology. In A. M. Nezu, C. M. Nezu, & P. A. Geller (Eds.), *Handbook of Psychology. Volume 9: Health Psychology* (Second Edi).

Kapitola 7

- Benjet, C., Hernández-Guzmán, L. (2002). Short-Term Longitudinal Study of Pubertal Change, Gender, and Psychological Well-Being of Mexican Early Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31, 429–442. <https://doi.org/10.1023/A:1020259019866>.
- Berndt, T. J. (2002). Friendship quality and social development. *Current directions in psychological science*, 11(1), 7–10. <https://doi.org/10.1111%2F1467-8721.00157>.

- Birkeland, M. S., Melkevik, O., Holsen, I., & Wold, B. (2012). Trajectories of global self-esteem development during adolescence. *Journal of adolescence*, 35(1), 43–54. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.06.006>.
- Blumenthal, H., Leen-Feldner, E. W., Babson, K. A., Gahr, J. L., Trainor, C. D., & Fra-la, J. L. (2011). Elevated social anxiety among early maturing girls. *Developmental Psychology*, 47(4), 1133–1140. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0024008>.
- Bowlby, J. (1973). Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger. In *Attachment and Loss: Volume II: Separation, Anxiety and Anger* (1–429). London: The Hogarth Press and the Institute of Psychoanalysis.
- Brenning, K., Soenens, B., Van Petegem, S., & Vansteenkiste, M. (2015). Perceived maternal autonomy support and early adolescent emotion regulation: A longitudinal study. *Social Development*, 24(3), 561–578. <https://doi.org/10.1111/sode.12107>.
- Buist, K. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(1), 97–106. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.10.007>.
- Buist, K.L., & Vermande, M.M. (2014). Sibling relationship patterns and their associations with child competence and problem behavior. *Journal of family psychology: JFP: journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association*, 28(4), 529–37. <https://doi.org/10.1037/a0036990>.
- Caspi, A., & Moffitt, T. E. (1991). Individual differences are accentuated during periods of social change: The sample case of girls at puberty. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(1), 157–168. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.1.157>.
- Casey, B. J., Getz, S., & Galvan, A. (2008). The adolescent brain. *Developmental review*, 28(1), 62–77. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2007.08.003>.
- Denham, S., von Salisch, M., Olthof, T., Kochanoff, A., & Caverly, S. (2002). Emotional and social development in childhood. In P. K. Smith., & C. H. Hart, (Ed.), *Blackwell handbook of childhood social development*, 307–328. Blackwell Publishers.
- DeRose, L. M., & Brooks–Gunn, J. (2009). Pubertal development in early adolescence: Implications for affective processes. In B. N. Allen., & B. L. Sheeber (Ed.), *Adolescent Emotional Development and the Emergence of Depressive Disorders* (56–73). Cambridge University Press.
- Deković, M., & Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self – concept. *Journal of adolescence*, 20(2), 163–176. <https://doi.org/10.1006/jado.1996.0074>.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.

- Ge, X., Conger, R. D., & Elder Jr, G. H. (1996). Coming of age too early: Pubertal influences on girls' vulnerability to psychological distress. *Child development*, 67(6), 3386–3400. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01919.x>.
- Gini, G., & Espelage, D. L. (2014). Peer victimization, cyberbullying, and suicide risk in children and adolescents. *Jama*, 312(5), 545–546. <https://doi.org/10.1001/jama.2014.3212>.
- Gorrese, A. (2016). Peer attachment and youth internalizing problems: A meta-analysis. *Child & Youth Care Forum*, 45(2), 177–204. [online] [18.10.2020]. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10566-015-9333-y>.
- Iosue, M., Carli, V., D'Aulerio, M., Basilico, F., Recchia, L., Apter, A., ... & Cosman, D. (2013). 1857 – Peer relationships and adolescents' mental health: finding from the seyle project in Italy. *European Psychiatry*, 28, 1. [https://doi.org/10.1016/S0924-9338\(13\)76819-6](https://doi.org/10.1016/S0924-9338(13)76819-6).
- Kuhn, D. (2009). Adolescent thinking. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development*, 152–186. John Wiley & Sons Inc. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy001007>.
- Lerner, R. M. & Steinberg, L. (2009). The scientific study of adolescent development: Historical and contemporary perspectives. In Lerner, R. M. & Steinberg, L. (Eds.) *Handbook of adolescent psychology: Third edition (1)* (3–14). John Wiley and Sons.
- LeCroy, C. W., & Krysik, J. (2008). Predictors of academic achievement and school attachment among Hispanic adolescents. *Children & Schools*, 30(4), 197–209. <https://doi.org/10.1093/cs/30.4.197>.
- Ling, M. T. W. L., Chen, H. F., & Chiu, K. C. N. (2020). Parental Warmth and Involvement and the Self-Esteem of Young People in Hong Kong. *Child Indicators Research*, 13(3), 801–817. <https://doi.org/10.1007/s12187-019-09645-3>.
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., & Whiteman, S. D. (2012). Sibling Relationships and Influences in Childhood and Adolescence. *Journal of marriage and the family*, 74(5), 913–930. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.01011.x>.
- Morris, A. S., Criss, M. M., Silk, J. S., & Houltberg, B. J. (2017). The impact of parenting on emotion regulation during childhood and adolescence. *Child Development Perspectives*, 11(4), 233–238. <https://doi.org/10.1111/cdep.12238>.
- Negriff, S., & Susman, E. J. (2011). Pubertal timing, depression, and externalizing problems: A framework, review, and examination of gender differences. *Journal of Research on Adolescence*, 21(3), 717–746. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1532-7795.2010.00708.x>.

- Nolan, S. A., Flynn, C., & Garber, J. (2003). Prospective relations between rejection and depression in young adolescents. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(4), 745–755. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.85.4.745>.
- Operario, D., Tschann, J., Flores, E., & Bridges, M. (2006). Brief report: Associations of parental warmth, peer support, and gender with adolescent emotional distress. *Journal of adolescence*, 29(2), 299–305. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.07.001>.
- Oberle, E., Schonert-Reichl, K. A. & Zumbo, B. D. (2011). Life Satisfaction in Early Adolescence: Personal, Neighborhood, School, Family, and Peer Influences. *Journal of Youth and Adolescence*, 40, 889–901. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9599-1>.
- Peper, J. S., & Dahl, R. E. (2013). The teenage brain: Surging hormones—Brain-behavior interactions during puberty. *Current directions in psychological science*, 22(2), 134–139. <https://doi.org/10.1177%2F0963721412473755>.
- Rosenblum, G. D., & Lewis, M. (2003). *Emotional development in adolescence*. In G. R. Adams & M. D. Berzonsky (Eds.), *Blackwell handbooks of developmental psychology. Blackwell handbook of adolescence* (269–289). Blackwell Publishing.
- Rohrbeck, C. A., & Garvin, M. D. (2014). Peer relationships: Promoting positive peer relationships during adolescence. In T. Gullotta & M. Bloom (Eds.) *Encyclopedia of Preventive and Community Psychology; Second Edition*, 1376–1382. Springer.
- Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Tracy, J. L., Gosling, S. D., & Potter, J. (2002). Global self-esteem across the life span. *Psychology and aging*, 17(3), 423. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0882-7974.17.3.423>.
- Spinrad, T. L., & Gal, D. E. (2018). Fostering prosocial behavior and empathy in young children. *Current opinion in psychology*, 20, 40–44. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.08.004>.
- Stapinski, L. A., Araya, R., Heron, J., Montgomery, A. A., & Stallard, P. (2015). Peer victimization during adolescence: Concurrent and prospective impact on symptoms of depression and anxiety. *Anxiety, Stress, and Coping*, 28(1), 105–120. <https://doi.org/10.1080/10615806.2014.962023>.
- Steinberg, L., Albert, D., Cauffman, E., Banich, M., Graham, S., & Woolard, J. (2008). Age differences in sensation seeking and impulsivity as indexed by behavior and self-report: evidence for a dual systems model. *Developmental psychology*, 44(6), 17–64. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0012955>.
- Steinberg, L., & Monahan, K. C. (2007). Age differences in resistance to peer influence. *Developmental psychology*, 43(6), 1531–1543. <https://dx.doi.org/10.1037%2F0012-1649.43.6.1531>.

- Steinberg, L., & Silk, J. S. (2002). Parenting adolescents. In M. H. Bornstein (Eds.), *Handbook of parenting: Children and parenting (1)* (pp. 103–133). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Steinberg, L. (2013). *Adolescence (10th Ed.)*. McGraw-Hill Education.
- Steinberg, L., & Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52, 83–110. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1146/annurev.psych.52.1.83>.
- Susman, E. J., & Dorn, L. D. (2009). Puberty: It's role in development. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology: Third edition (2)* (116–151). John Wiley and Sons.
- Volling, B. L. (2003). Sibling relationships. In M. H. Bornstein, L. Davidson, C. L. M. Keyes, & K. A. Moore (Eds.), *Crosscurrents in contemporary psychology. Well-being: Positive development across the life course* (p. 205–220). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Yeh, H. C., & Lempers, J. D. (2004). Perceived sibling relationships and adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(2), 133–147. <https://doi.org/10.1023/B:JOYO.0000013425.86424.0f>.
- Waite, E. B., Shanahan, L., Calkins, S. D., Keane, S. P., & O'Brien, M. (2011). Life events, sibling warmth, and youths' adjustment. *Journal of Marriage and Family*, 73(5), 902–912. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2011.00857.x>.
- Wentzel, K. R., & Muenks, K. (2016). Peer influence on students' motivation, academic achievement, and social behavior. In K. R. Wentzel & G. B. Ramani (Ed.), *Handbook of social influences in school contexts: Social-emotional, motivation, and cognitive outcomes*, (13–30). Routledge.
- Weichold, K., Silbereisen, R. K., & Schmitt-Rodermund, E. (2003). Short-term and long-term consequences of early versus late physical maturation in adolescents. In C. Hayward (Ed.), *Gender differences at puberty* 241–276. Cambridge University Press.
- Zeman, J., Cassano, M., Perry-Parrish, C., & Stegall, S. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 27(2), 155–168. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1097/00004703-200604000-00014>.
- Zhu, J., Yu, C., Zhang, W., Bao, Z., Jiang, Y., Chen, Y., & Zhen, S. (2016). Peer victimization, deviant peer affiliation and impulsivity: Predicting adolescent problem behaviors. *Child Abuse and Neglect*, 58, 39–50. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.06.008>.

Kapitola 8

- ACOG. (2016). *Safe Prevention Of The Primary Cesarean Delivery*. [online] [19.8.2020]. Dostupné z: <http://www.acog.org>.
- An Everyday Miracle: Human body. [1.7.2020]. Dostupné z: <http://www.cornel1801.com/bbc/HUMAN-BODY/An-Everyday-Miracle-movie-film.html>.
- Boadella, D. (2013). *Životní proudy*. Triton.
- Česká asociace dul. (2020). *Ženská Sounáležitost A Podpora*. [30.9.2020]. Dostupné z: <https://www.duly.cz/>.
- ENCA. (2020). *European Network of Childbirth Associations*. [30.9.2020]. Dostupné z: <https://enca.info/>.
- Haelle, T. (2018). *Your Biggest C-Section Risk May Be Your Hospital: Consumer Reports finds that your odds of having a c-section can be over nine times higher if you pick the wrong hospital*. <https://www.consumerreports.org/c-section/biggest-c-section-risk-may-be-your-hospital/>.
- Hodnett, E. D., Gates, S., Hofmeyr, G. J., & Sakala, C. (2012). Continuous support for women during childbirth. *The Cochrane database of systematic reviews*, 10. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD003766.pub4>.
- Jak se kde rodí?* (2020). Nástřih hráze. Získáno dne 19.8.2020 z <http://jaksekderodi.cz/nastrih-hraze/>.
- Jak se kde rodí?* (2020). Nástřih hráze. Získáno dne 12.8.2020 z <http://jaksekderodi.cz/>.
- Krofta, L. (2017). Kdybych byl ženou, vybral bych si císařský řez, říká lékař z pražského Podolí. *Lidovky.cz*. [17.7.2020]. Dostupné z: <https://www.lidovky.cz/domov/cisarsky-rez-jako-metoda-prvni-volby>.
- Krishnan, V. (2016) Prevention of the Primary Cesarean Section: Facts, Myths, and Tips. *Midwifery Today*, 118. <https://midwiferytoday.com/mt-articles/prevention-primary-cesarean-section/>.
- Leboyer, F. (1995). *Porod bez násilí: kniha, která nás seznamuje se zcela novým způsobem vedení porodu*. Stratos.
- Nemocnice Pardubického kraje: Orlickoústecká nemocnice. (nedat.) *Průběh Porodu*. [19.8.2020]. Dostupné z: <http://usti.nempk.cz/prubeh-porodu>.
- NICE: National Institute for Health and Care Excellence. (2017). *Intrapartum Care For Healthy Women And Babies*. [19.8.2020]. Dostupné z: <https://www.nice.org.uk/guidance/cg190/chapter/Recommendations#initial-assessment>.
- Northrup, C. (2004). *Žena: Tělo a duše: Cesta k tělesnému a duševnímu zdraví*. Columbus.
- Odent, M. (1995). *Znovuzrozený porod*. Argo.

- Odent, M. (2014). *Porod a budoucnost homo sapiens: První kniha o evoluci člověka v souvislosti s tím, jak přicházíme na svět*. Maitrea.
- Odent, M. (2016). *Císařský řez: Co je dobré vědět o císařském řezu a jak souvisí se schopností milovat*. Maitrea.
- Odent, M. (2017). *Potřebujeme porodní asistentky?* Maitrea.
- Pařízek, A., & Honzík, T. (2015). *Kniha o těhotenství, porodu a dítěti* (5. vydání). Galén.
- Pařízek, A. (2020). Specifika informovaného souhlasu v gynekologii a porodnictví: Jsou naše pokusy o etiku ještě etické, aneb nenastal čas změny? *Gynekologie a porodnictví*, 4(2), 78–87. <https://www.gynekologieapordnictvi.cz/>.
- Pavlíková, M. (2015). *Analýza dat o rodičkách z registru Národního referenčního centra 2009–2013*, 58. <http://www.biostatisticka.cz/wp-content/prilohy/Analiza-dat-o-rodickach-z-registru-NRC.pdf>.
- Ratislavová, K. (2016). *Perinatální paliativní péče: péče o ženu a její rodinu, rituály rozloučení, proces truchlení a vyrovnávání se se ztrátou*. Grada.
- Roztočil, A. (2017). *Moderní porodnictví* (2., přepracované a doplněné vydání). Grada Publishing.
- Štembera, Z., Dittrichová, J., & Sobotková, D. (2014). *Perinatální neuropsychická morbidita dítěte*. Karolinum.
- Takács, L., Sobotková, D., Šulová, L., et al. (2015). *Psychologie v perinatální péči: Praktické otázky a náročné situace*. Grada.
- UNIPA. (1999). *Péče v průběhu normálního porodu: praktická příručka*. [17.8.2020]. Dostupné z: https://www.unipa.cz/wpcontent/uploads/2019/06/WHO_Pece_v_prubehu_normalniho_porodu-1.pdf.
- UNIPA. (2016). *Prevence plánovaných císařských řezů: Fakta, mýty, rady*. [19.8.2020]. Dostupné z: <https://www.unipa.cz/>.
- UNIPA. *Vstupní Vyšetření Dle Doporučení Nice: Péče O Zdravou Ženu A Děti Během Porodu Cg190*. [19.8.2020]. Dostupné z: <https://www.unipa.cz/>.
- WHO. (2015). *WHO Statement on Caesarean Section Rates*. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/161442/WHO_RHR_15.02_eng.pdf;jsessionid=-C227A21B7162E5330034F918ED4F1084?sequence=1.
- WHO. (2018) *Recommendations: Intrapartum care for a positive childbirth experience*. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/260178/9789241550215-eng.pdf?sequence=1>.

Kapitola 9

- Baker, J. P. (2001). *Prenatal Yoga and Natural Childbirth*. 3. Vyd. Berkeley CA: North Atlantic Books.
- Bezvodová, V. (2017). *Jak se vyvíjí metoda Ludmily Mojžíšové. Umění fyzioterapie – Pánevní dno*. (3) Příbor: Mgr. Marika Bajerová.
- Buckley, S. J. (2009). *Jemný porod, jemné mateřství*. Praha: Maitrea.
- De Souzaenelle, A. (2010). *Symbolismus lidského těla*. Malvern.
- Dejardins-Simon, J., & Debras, S. (2015). *Nevědomé příčiny neplodnosti*. Praha: Portál.
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., & Marks, J. S. (1998). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*. Elsevier Science Inc. [online] [cit. 06.06. 2020]. Dostupné z: [https://www.ajpmonline.org/article/S0749-3797\(98\)00017-8/fulltext](https://www.ajpmonline.org/article/S0749-3797(98)00017-8/fulltext)
- Grohol, J. M., (2020). *Postpartum Depression*. Psych Central. [online] [cit. 13.07. 2020]. Dostupné z: <https://psychcentral.com/disorders/postpartum-depression/>.
- Havlíčková, M. (2017). *Fyzioterapie u dysfunkcí pánevního dna: Umění fyzioterapie – Pánevní dno*. (3) Příbor: Mgr. Marika Bajerová.
- Janda, V. (1990). *Posouzení léčebné metody MLM*. Institut pro další vzdělávání v Praze. Kopie originálního dokumentu. Hana Volejníková (2019).
- Johnson, K. A. (2017). *Čtvrtý trimestr*. Praha: Euromedia Group, a.s.
- Jochmannová, L. (2021). *Trauma u dětí*. Praha: Grada.
- Kolář, P., & Červenková, R. (2018) *Labyrint pohybu*. Praha: Vyšehrad.
- Kolář, P. (2005). *Význam hlubokého stabilizačního systému v rámci vertebrogenních obtíží*. Neurologie pro praxi. Praha.
- Kolář, P. (2020). *O léčení slavných a vlivu emocí na naše zdraví*. Hospodářské noviny. [online] [cit. 09.09.2020]. Dostupné z: <https://procne.ihned.cz/c1-66804890-66-otazek-ludka-stanka-pavel-kolar-o-leceni-slavnych-a-vlivu-emoci-na-nase-zdravi>.
- Levine, P. A. (2019). *Němé zpovědi*. Praha: Maitrea.
- Lewit, K. (2003). *Manipulační Léčba v myoskeletální medicíně*. Praha. Sdělovací technika ve spolupráci s Českou lékařskou společností J. E. Purkyně.
- Lewitová, C. M. H. (2018). *Žena v těhotenství a v čase po porodu: Umění fyzioterapie: Těhotenství, porod, poporodní období*. (5). Příbor: Mgr. Marika Bajerová.

- Lowen, A. (2017). *Jazyk těla: Tělesná dynamika charakterových struktur*. Praha: Portál.
- Marek, J., et al. (2005). *Syndrom kostrče a pánevního dna*. Praha: Triton.
- Maté, G. (2019). *Když tělo řekne NE: Jak stres souvisí s nemocemi*. Praha: People-Comm.
- Mocná, D., Peterka, J., et al. (2004). *Encyklopedie literárních žánrů*, Paseka
- Prokešová, M. (2017) Aktuální trendy v konzervativní léčbě pánevního dna z pohledu fyzioterapie. *Umění fyzioterapie – Pánevní dno*. (3) Příbor: Mgr. Marika Bajerová.
- Prokešová, M. (2019). *Studijní materiál k výuce MLM. Výcvik lektorů*. Vyškov.
- Rotschild, B. (2015). *Tělo nezapomíná*. Praha: Maitrea, a. s.
- Selye, H. (1978). *Stres života, orig. The Stress of Life*. New York: McGraw-Hill.
- Siegel, D. J. (2014). *Vnitřní nazírání*. Praha: Triton.
- Siegel, D. J. (2018). *Všíímavý terapeut*. Praha: Maitrea.
- Siegel, D. J. (2016). *Rozbouřený mozek*. Praha: Triton.
- Šebela, A. (2019). *Poporodní splín je běžný, mohou za něj hormony*. MF DNES. [online] 2019. [cit. 18.08.2020]. Dostupné z: <https://www.nudz.cz/files/pdf/poporodni-tyden.pdf>.
- Tichý, M. (2000). *Funkční diagnostika*. Praha: Triton.
- Tomášková, R. (2018). *Plodná vize*. Praha: Nakladatelství Zlatý květ.
- Véle, F. (2006). *Kineziologie: přehled klinické kineziologie a patokineziologie pro diagnostiku a terapii poruch pohybové soustavy*. Praha: Triton.
- Vojta, V. (1993). *Mozkové hybné poruchy v kojeneckém věku*. Praha: Avicenum, Grada.
- Vojta, V. (1995). *Vojtův princip: Svalové souhry v reflexní lokomoci a motorická ontogeneze*. Praha: Avicenum, Grada.
- Volejníková, H. (2019). *Studijní materiál pro lektory MLM. Ústní sdělení, Prezentace PowerPoint*. Vyškov.
- Yeaton-Massey A., & Herrero T. (2019). Recognizing maternal mental health disorders: beyond postpartum depression. *National Library of Medicine. Curr Opin Obstet Gynecol.* 31(2), 116–119. doi:10.1097/GCO.0000000000000524.

Část III Nutkavé chování, behaviorální a látkové závislosti

Kapitola 10

- Adams, R. C., Sedgmond, J., Maizey, L., Chambers, C. D., & Lawrence, N. S. (2019). Food addiction: Implications for the diagnosis and treatment of overeating. In *Nutrients*. <https://doi.org/10.3390/nu11092086>.
- American Psychiatric Association (APA). (2013.) DSM-5°. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5th ed.* Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- American Psychiatric Association. (2015). DSM-5°. *Diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe – Testcentrum.
- Avena, N. M. (2010). The study of food addiction using animal models of binge eating. *Appetite*, 55(3), 734–737. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2010.09.010>.
- Ayton, A., Ibrahim, A., Dugan, J., Galvin, E., & Wright, W. (2020). Ultra-processed foods and binge eating: A retrospective observational study. *Nutrition*, 111023. <https://doi.org/10.1016/j.nut.2020.111023>.
- Borges, K. M., Figueiredo, F. W. dos S., & do Souto, R. P. (2017). Night eating syndrome and emotional states in university students. *Journal of Human Growth and Development*, 27(3), 332–341. <https://doi.org/10.7322/jhgd.141277>.
- Brewerton, T. D. (2017). Food addiction as a proxy for eating disorder and obesity severity, trauma history, PTSD symptoms, and comorbidity. *Eating and Weight Disorders*, 22(2), 241–247. <https://doi.org/10.1007/s40519-016-0355-8>.
- Carmen, M., Safer, D. L., Saslow, L. R., Kalayjian, T., Mason, A. E., Westman, E. C., & Sethi Dalai, S. (2020). Treating binge eating and food addiction symptoms with low-carbohydrate Ketogenic diets: A case series. *Journal of Eating Disorders*, 8(1), 1–8. <https://doi.org/10.1186/s40337-020-0278-7>.
- Cartwright, F., Stritzke, W. G. K., Durkin, K., Houghton, S., Burke, V., & Beilin, L. J. (2007). Chocolate craving among children: Implications for disordered eating patterns. *Appetite*, 48(1), 87–95. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2006.07.081>.
- Conner, B. T. (2013). The Hunger Brain I. *American Fitness*.
- Cooper, P. J. (1995). *Mentální bulimie a záchvatovité přejídání: jak se uzdravit*. Votobia.

- Fields, S. A., Sabet, M., & Reynolds, B. (2013). Dimensions of impulsive behavior in obese, overweight, and healthy-weight adolescents. *Appetite*, 70, 60–66. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2013.06.089>.
- Fortuna, J. L. (2009). Sweet preference, sugar addiction and the familial history of alcohol dependence: Shared neural pathways and genes. *Journal of Psychoactive Drugs*, 42(2), 147–151.
- Gearhardt, A. N., Davis, C., Kuschner, R., & Brownell, K. D. (2011). The addiction potential of hyperpalatable foods. *Current Drug Abuse Reviews*, 4(3), 140–145. <https://doi.org/10.2174/1874473711104030140>
- Gearhardt, A. N., Grilo, C. M., Dileone, R. J., Brownell, K. D., & Potenza, M. N. (2011). Can food be addictive? Public health and policy implications. *Addiction*, 106(7), 1208–1212. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2010.03301.x>
- Grammatikopoulou, M. G., Gkiouras, K., Markaki, A., Theodoridis, X., Tsakiri, V., Mavridis, P., Dardavessis, T., & Chourdakis, M. (2018). Food addiction, orthorexia, and food-related stress among dietetics students. *Eating and Weight Disorders*, 23(4), 459–467. <https://doi.org/10.1007/s40519-018-0514-1>.
- Grosvenor, M. B., & Smolin, L. A. (2017). *Visualizing nutrition: Everyday choices*. John Wiley & Sons.
- Hainer, V. (2004). *Základy klinické obezitologie*. Praha: Grada.
- Imperatori, C., Innamorati, M., Lamis, D. A., Farina, B., Pompili, M., Contardi, A., & Fabbriatore, M. (2016). Childhood trauma in obese and overweight women with food addiction and clinical-level of binge eating. *Child Abuse and Neglect*, 58, 180–190. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.06.023>
- Islam, N. (2005). Obesity: An epidemic of the 21st century. *Journal of the Pakistan Medical Association*, 55(3), 118–123.
- Katherine, A. (1996). *Anatomy of a food addiction: An effective program to overcome compulsive eating*. Carlsbad: Gürze Books.
- Kelly, B., & Gold, M. S. (2012). *Food and Addiction: A Comprehensive Handbook*. Oxford University Press.
- Keser, A., Yüksel, A., Yeşiltepe-Mutlu, G., Bayhan, A., Özsu, E., & Hatun, Ş. (2015). A new insight into food addiction in childhood obesity. *Turkish Journal of Pediatrics*, 57(3), 219–224.
- Krch, F. D. (2008). *Bulimie. Jak bojovat s přejídáním*. Grada.
- Krch, F. D., & Málková, I. (2001). *SOS nadváha*. Portál.
- Maloney, M., & Kranz, R. (1997). *O poruchách příjmu potravy*. Nakladatelství Lidové noviny.
- Marinov, Z., & Pastucha, D. (2012). *Praktická dětská obezitologie*. Grada Publishing.

- Meule, A., & Gearhardt, A. N. (2014). Five years of the Yale Food Addiction Scale: Taking stock and moving forward. *Current Addiction Reports*, 1(3), 193–205. <https://doi.org/10.1007/s40429-014-0021-z>.
- Meule, A., Heckel, D., & Kübler, A. (2012). Factor structure and item analysis of the Yale food Addiction Scale in obese candidates for bariatric surgery. *European Eating Disorders Review*, 20(5), 419–422. <https://doi.org/10.1002/erv.2189>.
- Meule, A., & Kübler, A. (2012). Corrigendum to “Food cravings in food addiction: The distinct role of positive reinforcement” [Eat Behav 13 (3) (2012) 252–255]. In *Eating Behaviors* (Vol. 13, Issue 4, p. 433). [online]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.eatbeh.2012.07.008>.
- Meule, A., Müller, A., Gearhardt, A. N., & Blechert, J. (2017). German version of the Yale Food Addiction Scale 2.0: Prevalence and correlates of ‘food addiction’ in students and obese individuals. *Appetite*, 115, 54–61. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.10.003>.
- Murphy, R., Straebl, S., Cooper, Z., & Fairburn, C. G. (2010). Cognitive behavioral therapy for eating disorders. *Psychiatric Clinics of North America*, 33(3), 611–627. <https://doi.org/10.1016/j.psc.2010.04.004>.
- Nešpor, K. (2007). *Návykové chování a závislost*. Portál.
- Nešpor, K., & Csémy, L. (1999). *Bažení (craving): společný rys mnoha závislostí a způsoby zvládnání*. Sportpropag.
- Ng, M., Fleming, T., Robinson, M., Thomson, B., Graetz, N., Margono, C., Mullany, E. C., Biryukov, S., Abbafati, C., Abera, S. F., Abraham, J. P., Abu-Rmeileh, N. M. E., Achoki, T., Albuhaireen, F. S., Alemu, Z. A., Alfonso, R., Ali, M. K., Ali, R., Guzman, N. A., ... Gakidou, E. (2014). Global, regional, and national prevalence of overweight and obesity in children and adults during 1980–2013: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *The Lancet*, 384(9945), 766–781. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)60460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)60460-8).
- Novák, M. (2010). *Společnost, kultura a poruchy příjmu potravy*. Brno: CERM.
- Ostrovsky, N. W., Swencionis, C., Wylie-Rosett, J., & Isasi, C. R. (2013). Social anxiety and disordered overeating: An association among overweight and obese individuals. *Eating Behaviors*, 14(2), 145–148. <https://doi.org/10.1016/j.eatbeh.2013.01.009>.
- Papežová, H. (2011). Poruchy příjmu potravy. In Z. Fišar (Ed.), *Vybrané kapitoly z biologické psychiatrie*. Grada.
- Parylak, S. L., Koob, G. F., & Zorrilla, E. P. (2011). The dark side of food addiction. *Physiology and Behavior*, 104(1), 149–156. <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2011.04.063>.

- Pipová, H., Kaščáková, N., Fürstová, J., & Tavel, P. (2020). Development of the Modified Yale Food Addiction Scale Version 2.0 summary version in a representative sample of Czech population. *Journal of Eating Disorders*, 8(1), 1–10. <https://doi.org/10.1186/s40337-020-00292-6>.
- Plháková, A. (2003). *Učebnice obecné psychologie*. Academia.
- Pursey, K., Stanwell, P., Collins, C., & Burrows, T. (2014). Is food addiction associated with specific types of food? *Obesity Research & Clinical Practice*, 8, 81. <https://doi.org/10.1016/j.orcp.2014.10.147>
- Schulte, E. M., Potenza, M. N., & Gearhardt, A. N. (2017). A commentary on the “eating addiction” versus “food addiction” perspectives on addictive-like food consumption. *Appetite*, 115, 9–15. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.10.033>
- Shriner, R. L. (2013). Food addiction: Detox and abstinence reinterpreted? *Experimental Gerontology*, 48(10), 1068–1074. <https://doi.org/10.1016/j.exger.2012.12.005>.
- Světlák, M., & Černík, M. (2010). Bažení po jídle: Dotazník neodolatelné chuti k jídlu. *Praktický lékař*, 90(1), 44–47.
- Světová zdravotnická organizace (WHO). (1992). *Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Psychiatrické centrum.
- Vacek, J., & Vondráčková, P. (2021). Behaviorální závislosti: klasifikace, fenomenologie, prevalence a terapie. *Česká a slovenská psychiatrie*. Galén. 2–14.
- Volkow, N. D., Wang, G. J., Fowler, J. S., & Telang, F. (2008). Overlapping neuronal circuits in addiction and obesity: Evidence of systems pathology. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 363(1507), 3191–3200. <https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0107>.
- Volkow, N. D., & Wise, R. A. (2005). How can drug addiction help us understand obesity? *Nature Neuroscience*, 8(5), 555–560. <https://doi.org/10.1038/nn1452>.
- Volkow, N. D., Wise, R. A., & Baler, R. (2017). The dopamine motive system: Implications for drug and food addiction. *In Nature Reviews Neuroscience* 18(12), 741. <https://doi.org/10.1038/nrn.2017.130>.
- Wansink, B. (2008). *Nezřízené labužnictví*. Columbus.
- World Health Organization. (WHO). (2018). *11th Revision of the International Classification of Diseases, ICD-11*. [online]. [30.10.2020]. Dostupné z: <https://www.who.int/classifications/icd/en/>.

Kapitola 11

- American Psychiatric Association. (2015). *DSM-5®. Diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe – Testcentrum.
- EMCDDA. (2013). *Co-morbid substance use and mental disorders in Europe: a review of the data*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- EMCDDA. (2010b). *Stav drogové problematiky v Evropě*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie.
- Klinika adiktologie (2019). *Adiktologie jako obor*. [online] 2019. [31.8.2020]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/adiktologie-jako-obor-1>.
- Bagby, R. N., Vachon, D. D., Bulmash, E., & Quilty, L. C. (2008). Personality disorders and pathological gambling: A review and re-examination of prevalence rates. *Journal of Personality Disorders*, 22(2), 191–207.
- Barnardová, M. (2011). *Drogová závislost a rodina*. Praha: Portál.
- Beattie, M. (1999). *Přestaňte být závislí*. Praha: Pragma.
- Blaszczynski, A. & Nower, L. (2002). A pathways model of problem and pathological gambling. *Addiction*, 97(5), 487–499.
- Blaszczynski, Z., & Steel, K. (1998). Personality disorders among pathological gamblers. *Journal of Gambling Studies*, 14(1), 51–71.
- Diskin, K., & Hodgins, D. C. (2001). Narrowed focus and dissociative experiences in a community sample of experienced video lottery gamblers. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 33(1), 58–64.
- EMCDDA. (2010). *Problem amphetamine and metamphetamine use in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- EMCDDA. (2013). *Co-morbid substance use and mental disorders in Europe: a review of the data*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Chomynová, P., Rous, Z., & Mravčík, V. (2019). Návykové látky v České republice v roce 2018. *Zaostřeno* 5(6), 1–20.
- Frouzová, M. (2008). Závislost na procesech. In Kalina, K. (2008). *Základy klinické adiktologie*. 237–251, Praha: Grada
- Hajný, M., Klouček, E., & Stuchlík, R. (1999). *Akta Y – Drogový problém versus rodina*. Praha: Votobia.
- Hansen, M., & Rossow, I. (2008). Gambling and suicidal behaviour. *Tidsskrift for den Norske lægeforening: tidsskrift for praktisk medicin, ny række*, 128(2), 174–176. [online], [cit. 8.8.2012]. Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18202728>

- Chytrý, M. (2010). Role, místo a úloha drogy v rodině. In Preslová, I., & Hanková, O. (2010) *Mladiství a drogy: Sborník odborné konference*. Praha: Sananim.
- Jochmannová, L. (2020). *Učební texty adiktologie* (interní prezentace). Katedra psychologie FF UP, Olomouc.
- Kalina, K. (2015). Bio-psycho-socio-spirituální model a jeho implikace pro odbornou péči. In Kalina, K. (2015). *Klinická adiktologie*. 101–105. Praha: Grada.
- Kalina, K. (2003). *Drogy a drogové závislosti 2, mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Kalina, K. (2001). *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Úřad vlády České republiky. Filia Nova pro Radu vlády ČR.
- Kalina, K., & Minařík, J. (2015). Duální diagnózy a psychopatologické komplikace. In Kalina, K. (2015). *Klinická adiktologie*. 211–227. Praha: Grada.
- Kohútová, B., Novák, T., Kožený, J., Tišanská, L., Mravčíková, K., Bednařík, J., & Höschl, C. (2018). Komorbidita a kvalita života pacientů v ambulantní péči s diagnózou schizofrenie, depresivní poruchy a generalizované úzkostné poruchy: projekt Cosmos. Výsledky průřezového šetření. *Psychiatrie*, 22(2), 60–67.
- Kring, A. M., & Werner, K. H. (2004). Emotion regulation in psychopathology. In: Philippot, P. Feldman, R. S. (Eds.). *The regulation of emotion*. 359–386. New York.
- Kuklová, M. (2016). *Kognitivně behaviorální terapie v léčbě závislosti*. Praha. Portál.
- Maierová, E., Charvát, M. (2015). Léčení patologií hráčů z pohledu inventáře stylů a poruch osobnosti. *Adiktologie*, 15(4), 342–352.
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Grada.
- Meyer, G., & Stadler, M. A. (1999). Criminal Behavior Associated with Pathological Gambling. *Journal of Gambling Studies*, 15(1), 29–43.
- Minařík, J. & Kmoch, V. (2015). Přehled psychotropních látek a účinků. In Kalina, K. (2015). *Klinická adiktologie*. 49–95. Praha: Grada.
- Miovská, L., Miovský, M., & Mravčík, V. (2006). Psychiatrická komorbidita pacientů léčených v souvislosti s užíváním návykových látek. *Psychiatrie*, 10(3), 150–156.
- Miovský, M., Doležalová, P., Jeřábek, P., Kalina, K., Libra, J., Mravčík, V., & Vavrinčíková, L. (2013). *Koncepce sítě specializovaných adiktologických služeb v České republice*. Praha: Společnost pro návykové nemoci ČLS, JEP. Klinika adiktologie I. LF UK a VFN v Praze.
- Miovský, M., Libra, J., Popov, P., & Pavlovská A. (2014). Rámcová a role Koncepce vzdělávání v oboru adiktologie v České republice. *Adiktologie*, 14(3), 310–328.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Černíková, T., Rous, Z., & Vopravil, J. (2019). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018*. Praha: Úřad vlády ČR.

- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Černíková, T., Rous, Z., & Vopravil, J. (2018). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Nešpor, K. (2011). *Jak překonat hazard*. Praha: Portál.
- Nešpor, K. (2003). *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál.
- Nešpor, K. (2006). *Už jsem prohrál dost*. Praha, Sportpropag.
- Orlíková, B. (2019). *Psychiatrická symptomatologie u uživatelů návykových látek v léčbě závislosti*. Disertační práce. UP Olomouc.
- Paris, J., & Zweig-Frank, H. (2001). A 27-year follow-up of patients with borderline personality disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 42(6), 482–487.
- Pietrzak, R. H., & Petry, N. M. (2005). Antisocial personality disorder is associated with increased severity of gambling, medical, drug, and psychiatric problems among treatment-seeking pathological gamblers. *Addiction*, 100(8), 1183–1193.
- Prunner, P. (2013). *Gamblerství aneb Ztráta svobody*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Prunner, P. (2008). *Psychologie gamblerství aneb Sázka na štěstí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Sacco, P., Cunningham-Williams, R. M., Ostmann, E., & Spitznagel, E. L. (2008). The association between gambling pathology and personality disorders. *Journal of Psychiatric Research*, 42(13), 1122–1130.
- Richterová Těmínová, M. (2008). Systém péče a jeho složky. In Kalina, K. (2008). *Základy klinické adiktologie*. 369–384. Praha: Grada.
- Řehan, V. (1994). *Závislost na alkoholu a jiných drogách – psychologický přístup*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Slutske, W. S., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Poulton, R. (2005). Personality and problem gambling: Aprospective study of a birth cohort of young adults. *Archives of General Psychiatry*, 62, 769–775.
- Toce-Gerstein M, Gerstein D. R. & Volberg R. A. (2003). A hierarchy of gambling disorders in the community. *Addiction*, 98(12), 1661–1672.
- Toneatto, T., & Nguyen, L. (2007). Individual characteristics and problem gambling behaviour. In G. Smith, D. C. Hodgins R., & Williams, R. (Eds). *Research and Measurement Issues in Gambling Studies*, 279–303. New York: Elsevier.
- ÚZIS (2004). *Psychiatrická péče 2003*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.
- Vacek, J. (2014). *Nelátkové – Behaviorální závislosti*. Centrum adiktologie. Praha.
- Vacek, J. (1992). Hráčská náruživost. *Československá psychiatrie*, 88(3–4). 170–174.
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.

- World Health Organization (2016). *MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. Tabelární část*. Aktualizované vydání k 15. 5. 2020. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.
- World Health Organization. (2020). *The International Classification of Diseases and Related Health Problems 11th edition (ICD-11). Version 9/2020 6C50 Gambling disorder*. [online]. 2020 [9.9.2020]. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1041487064>.

Kapitola 12

- Allen, J. J., & Anderson, C. A. (2018). Satisfaction and frustration of basic psychological needs in the real world and in video games predict internet gaming disorder scores and well-being. *Computers in Human Behavior*, 84, 220–229. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.02.034>
- American Academy of Pediatrics. (2013). Children, adolescents, and the media. *Pediatrics*, 132(5), 958–961. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-2656>
- American Society of Addiction Medicine. (2019). *Definition of Addiction*. <https://www.asam.org/resources/definition-of-addiction>.
- Americká psychiatrická asociace. (2015). *DSM-5*. Diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Hogrefe-Testcentrum.
- Bae, S., Han, D. H., Kim, S. M., Shi, X., & Renshaw, P. F. (2016). Neurochemical correlates of internet game play in adolescents with attention deficit hyperactivity disorder: A proton magnetic resonance spectroscopy (MRS) study. *Psychiatry Research – Neuroimaging*, 254, 10–17. <https://doi.org/10.1016/j.pscychresns.2016.05.006>.
- Bedrošová, M., Hlavová, R., Macháčková, H., Dědková, L., & Šmahel, D. (2018). *České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika*. Masarykova univerzita.
- Brand, M., Rumpf, H.-J., King, D. L., Potenza, M. N., & Wegmann, E. (2020). Clarifying terminologies in research on gaming disorder and other addictive behaviors: distinctions between core symptoms and underlying psychological processes. *Current Opinion in Psychology*, 36, 49–54. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2020.04.006>
- Console Game. (nedat). In *Techopedia*. [online]. [10.9.2018]. Dostupné z: <https://www.techopedia.com/definition/756/console-game>.

- Derevensky, J. L. (2019). Behavioral Addictions: Some Developmental Considerations. *Current Addiction Reports*, 6(3), 313–322. <https://doi.org/10.1007/s40429-019-00257-z>.
- Erikson, E. H. (2015). *Životní cyklus rozšířený a dokončený: Devět věků člověka*. Praha: Portál.
- Esposito, N. (2005). A short and simple definition of what a videogame is. In *Proceedings of DiGRA 2005 Conference: Changing Views – Worlds in Play*, (16–20).
- Ewoldsen, D. R., Eno, C. A., Okdie, B. M., Velez, J. A., Guadagno, R. E., & Decoster, J. (2012). Effect of playing violent video games cooperatively or competitively on subsequent cooperative behavior. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(5), 277–280. <https://doi.org/10.1089/cyber.2011.0308>.
- Gentile, D. (2009). Pathological Video-Game Use Among Youth Ages 8 to 18. *Psychological Science*, 20(5), 594–603.
- Granic, I., Lobel, A., & Engels, R. C. M. E. (2014). The benefits of playing video games. *American Psychologist*, 69(1), 66–78. <https://doi.org/10.1037/a0034857>.
- Green, C. S., & Bavelier, D. (2003). Action video game modifies visual selective attention. *Nature*, 423(6939), 534–537. <https://doi.org/10.1038/nature01647>.
- Griffiths, M. (2010). The role of context in online gaming excess and addiction: Some case study evidence. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 8(1), 119–125.
- Griffiths, M. D. (2005). A “components” model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use*, 10(4), 191–197. <https://doi.org/10.1080/14659890500114359>.
- Hamrik, Z., Kalman, M., Sigmundová, D., Pavelka, J., & Salonna, F. (2014). Screen-based behaviour in Czech adolescents is more prevalent at weekends. *Acta Gymnica*, 44(4), 203–209. <https://doi.org/10.5507/ag.2014.021>.
- Han, D. H., Hwang, J. W., & Renshaw, P. F. (2011). Bupropion sustained release treatment decreases craving for video games and cue-induced brain activity in patients with internet video game addiction. *Psychology of Popular Media Culture*, 1(S), 108–117. <https://doi.org/10.1037/2160-4134.1.s.108>.
- Health Behaviour in School-aged Children (2020). *Zdravá generace: Mladí Češi jsou ve volném čase aktivní*. [online]. [15.9.2020]. Dostupné z: <https://zdravagenerace.cz/reporty/volny-cas/>.
- Chomynová, P., Csémy, L., & Mravčík, V. (2016). Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2015. *Zaostřeno* 2(5), 1–16.
- Kalina, K., Adameček, D., Broža, J., Čablová L., Čtrnáctá, Š., Dvořáček, J., Gabrhelík, R., Gabrhelíková, P., Hajný, M., Janíková, B., Jeřábek, P., Jurystová, L., Koranda,

- M., Kmoch, V., Králíková, E., Kuchař, M., Libra, J., Makovská Dolanská, P., Minařík, J., ... & Zima, T. (2018). *Klinická adiktologie*. Grada Publishing.
- Kim, S. M., Han, D. H., Lee, Y. S., & Renshaw, P. F. (2012). Combined cognitive behavioral therapy and bupropion for the treatment of problematic on-line game play in adolescents with major depressive disorder. *Computers in Human Behavior*, 28(5), 1954–1959. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.05.015>.
- King, D. L., & Delfabbro, P. H. (2019). *Internet gaming disorder: Theory, assessment, treatment, and prevention*. Elsevier. <https://doi.org/10.1016/C2016-0-04107-4>.
- Ko, C. H., Liu, G. C., Hsiao, S., Yen, J. Y., Yang, M. J., Lin, W. C., Yen, C. F., & Chen, C. S. (2009). Brain activities associated with gaming urge of online gaming addiction. *Journal of Psychiatric Research*, 43(7), 739–747. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2008.09.012>.
- Kowert, R., & Oldmeadow, J. A. (2014). Playing for social comfort: Online video game play as a social accommodator for the insecurely attached. *Computers in Human Behavior*, 53, 556–566. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.05.004>.
- Krossbakken, E., Torsheim, T., Mentzoni, A., R., King, D., L., Bjorvatn, B., Lørvik, M., I., & Pallesen, S. (2018). The effectiveness of a parental guide for prevention of problematic video gaming in children: A public health randomized controlled intervention study. *J Behav Addict*. 7(1): 52–61.
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2012). Internet Gaming Addiction: A Systematic Review of Empirical Research. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 10(2), 278–296. <https://doi.org/10.1007/s11469-011-9318-5>.
- Kuss, D. J., Pontes, H. M., & Griffiths, M. D. (2018). Neurobiological correlates in internet gaming disorder: A systematic literature review. *Frontiers in Psychiatry*, 9, 1–12. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2018.00166>.
- Li, H., & Wang, S. (2013). The role of cognitive distortion in online game addiction among Chinese adolescents. *Children and Youth Services Review*, 35(9), 1468–1475. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.05.021>.
- Newman, J. (2004). *Videogames*. Routledge.
- Newzoo. (2019). *2019 Global Games Market*. [online] 2019. [1.10.2020]. Dostupné z: <https://newzoo.com/globalgamesreport>.
- Personal Computer Game (PC Game). (nedat). In *Techopedia*. [online] [10.9.2018]. Dostupné z <https://www.techopedia.com/definition/31136/personal-computer-game-pc-game>.
- Pontes, H. M., & Griffiths, M. D. (2015). Measuring DSM-5 internet gaming disorder: Development and validation of a short psychometric scale. *Computers in Human Behavior*, 45, 137–143. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.12.006>.

- Research and Markets. (2018). *Global Digital Games Market (2014–2022)*. [online] 2018. [20.2.2020]. Dostupné z: https://www.researchandmarkets.com/research/73xprq/global_digital?w=4.
- Rho, M. J., Lee, H., Lee, T. H., Cho, H., Jung, D. J., Kim, D. J., & Choi, I. Y. (2018). Risk factors for internet gaming disorder: Psychological factors and internet gaming characteristics. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(1), 1–12. <https://doi.org/10.3390/ijerph15010040>.
- Schneider, L. A., King, D. L., & Delfabbro, P. H. (2018). Maladaptive Coping Styles in Adolescents with Internet Gaming Disorder Symptoms. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 16(4), 905–916. <https://doi.org/10.1007/s11469-017-9756-9>.
- Suchá J., Dolejš, M., Pipová H., Maierová, E., & Cakirpaloglu, P. (2018). *Hraní digitálních her českými adolescenty*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Suchá, J. (2020). *Vývoj psychodiagnostické metody pro zhodnocení rizikového hraní digitálních her u adolescentů a vybrané aspekty související s gamingem*. Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Suchá, J., Dolejš, M. & Pipová, H. (2019a). Hraní digitálních her u českých adolescentů. *Zaostřeno* 5(4), 1–16.
- Suchá, J., Dolejš, M., Pipová, H., & Charvát, M. (2019b). *Dotazník hraní digitálních her (DHDH): Příručka pro praxi*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Škařupová, K., & Blinka, L. (2016). Interpersonal dependency and online gaming addiction. *Journal of Behavioral Addictions*, 5(1), 108–114. <https://doi.org/10.1556/2006.5.2016.002>.
- Turel, O., & Bechara, A. (2019). Little video-gaming in adolescents can be protective, but too much is associated with increased substance use. *Substance Use and Misuse*, 54(3), 384–395. <https://doi.org/10.1080/10826084.2018.1496455>.
- Uttal, D. H., Meadow, N. G., Tipton, E., Hand, L. L., Alden, A. R., Warren, C., & Newcombe, N. S. (2013). The malleability of spatial skills: A meta-analysis of training studies. *Psychological Bulletin*, 139(2), 352–402. <https://doi.org/10.1037/a0028446>.
- Valentine, K., & Jensen, L. (2016). *Examining the evolution of gaming and its impact on social, cultural, and political perspectives*. IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-0261-6>.
- Wartberg, L., Zieglmeier, M., & Kammerl, R. (2019). Accordance of Adolescent and Parental Ratings of Internet Gaming Disorder and Their Associations with Psychosocial Aspects. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(4), 264–270. <https://doi.org/10.1089/cyber.2018.0456>.

- Wolf, M. (2012). *Encyclopedia of Video Games: The Culture, Technology, and Art of Gaming*. ABC-Clio.
- World Health Organization. (2020). *The International Classification of Diseases and Related Health Problems 11th edition (ICD-11)*. 6C51 Gaming disorder. Získáno dne 1. října 2020 z <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentity%2f1448597234>.
- Yilmaz, E., Yel, S., & Griffiths, M. D. (2018). The Impact of Heavy (Excessive) Video Gaming Students on Peers and Teachers in the School Environment: A Qualitative Study. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 147–161. <https://doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0035>.
- Yu, H., & Cho, J. (2016). Prevalence of Internet Gaming Disorder among Korean Adolescents and Associations with Non-psychotic Psychological Symptoms, and Physical Aggression. *American Journal of Health Behavior*, 40(6), 705–716. <https://doi.org/https://doi.org/10.5993/AJHB.40.6.3>.

Část IV Metody a techniky podporující zdraví

Kapitola 13

- Aalbers, S., Fusar-Poli, L., Freeman, R. E., Spreen, M., Ket, J. C., Vink, A. C., Maratos, A., Crawford, M., Chen, X. J., & Gold, C. (2017). Music therapy for depression. *The Cochrane database of systematic reviews*, 11(11), CD004517. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD004517.pub3>.
- Ahlskog J. E. (2011). Does vigorous exercise have a neuroprotective effect in Parkinson disease? *Neurology*, 77(3), 288–294. <https://doi.org/10.1212/WNL.0b013e318225ab66>.
- Altmann, L. J., Stegemöller, E., Hazamy, A. A., Wilson, J. P., Bowers, D., Okun, M. S., & Hass, C. J. (2016). Aerobic Exercise Improves Mood, Cognition, and Language Function in Parkinson's Disease: Results of a Controlled Study. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 22(9), 878–889. <https://doi.org/10.1017/S135561771600076X>.

- American Music Therapy Association. (2020a). *What is music therapy*. [online] 2020a [21.10.2020]. Dostupné z: <https://www.musictherapy.org/about/musictherapy/>.
- American Music Therapy Association. (2020b). *History of Music Therapy*. [online] 2020b [21.10.2020]. Dostupné z: <https://www.musictherapy.org/about/history/>.
- Anheyer, D., Klose, P., Lauche, R., Saha, F. J., & Cramer, H. (2020). Yoga for Treating Headaches: A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of general internal medicine*, 35(3), 846–854. <https://doi.org/10.1007/s11606-019-05413-9>.
- Archer T. (2012). Influence of physical exercise on traumatic brain injury deficits: scaffolding effect. *Neurotoxicity research*, 21(4), 418–434. <https://doi.org/10.1007/s12640-011-9297-0>.
- Archer, T., Josefsson, T., & Lindwall, M. (2014). Effects of physical exercise on depressive symptoms and biomarkers in depression. *CNS & neurological disorders drug targets*, 13(10), 1640–1653. <https://doi.org/10.2174/1871527313666141130203245>.
- Astin, J. A. (1997). Stress reduction through mindfulness meditation. *Psychotherapy and psychosomatics*, 66(2) 97–106.
- Aylett, E., Small, N., & Bower, P. (2018). Exercise in the treatment of clinical anxiety in general practice – a systematic review and meta-analysis. *BMC health services research*, 18(1), 559. <https://doi.org/10.1186/s12913-018-3313-5>.
- Baltes, F. R., & Miu, A. C. (2014). Emotions during live music performance: Links with individual differences in empathy, visual imagery, and mood. *Psychomusicology: Music, Mind, And Brain*, 24(1), 58–65. <https://doi.org/10.1037/pmu0000030>.
- Baltes, F. R., Avram, J., Miclea, M., & Miu, A. C. (2011). Emotions induced by operatic music: psychophysiological effects of music, plot, and acting: a scientist's tribute to Maria Callas. *Brain and cognition*, 76(1), 146–157. <https://doi.org/10.1016/j.bandc.2011.01.012>.
- Benda, J. (2020). *Mindfulness a narcismus*. Získáno dne 14.9.2020 z https://www.youtube.com/watch?v=qYnozxuvX28&ab_channel=JanBenda.
- Bharathi, G., Jayaramayya, K., Balasubramanian, V., & Vellingiri, B. (2019). The potential role of rhythmic entrainment and music therapy intervention for individuals with autism spectrum disorders. *Journal of exercise rehabilitation*, 15(2), 180–186. <https://doi.org/10.12965/jer.1836578.289>.
- Bharshankar, J. R., Bharshankar, R. N., Deshpande, V. N., Kaore, S. B., & Gosavi, G. B. (2003). Effect of yoga on cardiovascular system in subjects above 40 years. *Indian journal of physiology and pharmacology*, 47(2), 202–206.
- Bhaskar, L., Tripathi, V., Kharya, C., Kotabagi, V., Bhatia, M., & Kochupillai, V. (2020). High-Frequency Cerebral Activation and Interhemispheric Synchrony.

- nization Following Sudarshan Kriya Yoga as Global Brain Rhythms: The State Effects. *International journal of yoga*, 13(2), 130–136. https://doi.org/10.4103/ijoy.IJOY_25_19.
- Bhattacharya, S., Pandey, U. S., & Verma, N. S. (2002). Improvement in oxidative status with yogic breathing in young healthy males. *Indian journal of physiology and pharmacology*, 46(3), 349–354.
- Bhutkar, M. V., Bhutkar, P. M., Taware, G. B., & Surdi, A. D. (2011). How effective is sun salutation in improving muscle strength, general body endurance and body composition? *Asian journal of sports medicine*, 2(4), 259–266. <https://doi.org/10.5812/asjsm.34742>.
- Birkel, D. A., & Edgren, L. (2000). Hatha yoga: improved vital capacity of college students. *Alternative therapies in health and medicine*, 6(6), 55–63.
- Black, K., & Lobo, M. (2008). A conceptual review of family resilience factors. *Journal of family nursing*, 14(1), 33–55. <https://doi.org/10.1177/1074840707312237>.
- Bodhi Jeseniky. [online] 2008 [15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.sites.google.com/site/bodhijeseniky/home/archiv>.
- Bower, J. E., Greendale, G., Crosswell, A. D., Garet, D., Sternlieb, B., Ganz, P. A., Irwin, M. R., Olmstead, R., Arevalo, J., & Cole, S. W. (2014). Yoga reduces inflammatory signaling in fatigued breast cancer survivors: a randomized controlled trial. *Psychoneuroendocrinology*, 43, 20–29. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2014.01.019>.
- Bradt, J., Norris, M., Shim, M., Gracely, E. J., & Gerrity, P. (2016). Vocal Music Therapy for Chronic Pain Management in Inner-City African Americans: A Mixed Methods Feasibility Study. *Journal of music therapy*, 53(2), 178–206. <https://doi.org/10.1093/jmt/thw004>.
- Brandani, J. Z., Mizuno, J., Ciolac, E. G., & Monteiro, H. L. (2017). The hypotensive effect of Yoga's breathing exercises: A systematic review. *Complementary therapies in clinical practice*, 28, 38–46. <https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2017.05.002>.
- Brown, R. P., & Gerbarg, P. L. (2005). Sudarshan Kriya yogic breathing in the treatment of stress, anxiety, and depression: part I-neurophysiologic model. *Journal of alternative and complementary medicine*, 11(1), 189–201. <https://doi.org/10.1089/acm.2005.11.189>.
- Brown, R. P., & Gerbarg, P. L. (2005). Sudarshan Kriya Yogic breathing in the treatment of stress, anxiety, and depression. Part II – clinical applications and guidelines. *Journal of alternative and complementary medicine*, 11(4), 711–717. <https://doi.org/10.1089/acm.2005.11.711>.

- Brown, R. P., Gerbarg, P. L., & Muench, F. (2013). Breathing practices for treatment of psychiatric and stress-related medical conditions. *The Psychiatric clinics of North America*, 36(1), 121–140. <https://doi.org/10.1016/j.psc.2013.01.001>.
- Buffart, L. M., van Uffelen, J. G., Riphagen, I. I., Brug, J., van Mechelen, W., Brown, W. J., & Chinapaw, M. J. (2012). Physical and psychosocial benefits of yoga in cancer patients and survivors, a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *BMC cancer*, 12, 559. <https://doi.org/10.1186/1471-2407-12-559>.
- Carei, T. R., Fyfe-Johnson, A. L., Breuner, C. C., & Brown, M. A. (2010). Randomized controlled clinical trial of yoga in the treatment of eating disorders. *The Journal of adolescent health*, 46(4), 346–351. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.08.007>.
- Carr, C., d'Ardenne, P., Sloboda, A., Scott, C., Wang, D., & Priebe, S. (2012). Group music therapy for patients with persistent post-traumatic stress disorder – an exploratory randomized controlled trial with mixed methods evaluation. *Psychology and psychotherapy*, 85(2), 179–202. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8341.2011.02026.x>.
- Chan, J., Liu, G., Liang, D., Deng, K., Wu, J., & Yan, J. H. (2019). Special Issue – Therapeutic Benefits of Physical Activity for Mood: A Systematic Review on the Effects of Exercise Intensity, Duration, and Modality. *The Journal of psychology*, 153(1), 102–125. <https://doi.org/10.1080/00223980.2018.1470487>.
- Chen, S., Sun, P., Wang, S., Lin, G., & Wang, T. (2016). Effects of heart rate variability biofeedback on cardiovascular responses and autonomic sympathovagal modulation following stressor tasks in prehypertensives. *Journal of human hypertension*, 30(2), 105–111. <https://doi.org/10.1038/jhh.2015.27>.
- Chong, C. S., Tsunaka, M., Tsang, H. W., Chan, E. P., & Cheung, W. M. (2011). Effects of yoga on stress management in healthy adults: A systematic review. *Alternative therapies in health and medicine*, 17(1), 32–38. <https://doi.org/10.1007/s12529-013-9351-9>.
- Claessens, B., Eerde, W., Rutte, Ch., & Roe, R. (2007). A Review of Time Management Literature. *Personnel Review*. 36. <https://doi.org/10.1108/00483480710726136>.
- Crowe, B. J. (2004). *Music and soulmaking: Toward a new theory of music therapy*. Lanham (Md.): Scarecrow press.
- Danucalov, M. A., Simões, R. S., Kozasa, E. H., & Leite, J. R. (2008). Cardiorespiratory and metabolic changes during yoga sessions: the effects of respiratory exercises and meditation practices. *Applied psychophysiology and biofeedback*, 33(2), 77–81. <https://doi.org/10.1007/s10484-008-9053-2>.

- Dellacherie, D., Roy, M., Hugueville, L., Peretz, I., & Samson, S. (2011). The effect of musical experience on emotional self-reports and psychophysiological responses to dissonance. *Psychophysiology*, 48(3), 337–349. <https://doi.org/10.1111/j.1469-8986.2010.01075.x>.
- Desai, B. P., & Gharote, M. L. (1990). Effect of Kapalabhati on blood urea, creatinine and tyrosine. *Activitas nervosa superior*, 32(2), 95–98.
- Dhruva, A., Miaskowski, C., Abrams, D., Acree, M., Cooper, B., Goodman, S., & Hecht, F. M. (2012). Yoga breathing for cancer chemotherapy-associated symptoms and quality of life: results of a pilot randomized controlled trial. *Journal of alternative and complementary medicine*, 18(5), 473–479. <https://doi.org/10.1089/acm.2011.0555>.
- Di Liegro, I. (2019). Genetic and Epigenetic Modulation of Cell Functions by Physical Exercise. *Genes*, 10(12), 1043. <https://doi.org/10.3390/genes10121043>.
- Djalilova, D. M., Schulz, P. S., Berger, A. M., Case, A. J., Kupzyk, K. A., & Ross, A. C. (2019). Impact of Yoga on Inflammatory Biomarkers: A Systematic Review. *Biological research for nursing*, 21(2), 198–209. <https://doi.org/10.1177/1099800418820162>.
- Doktorka.cz. (2017). *Regerace organismu vyžaduje aktivaci parasympatického nervstva: Zdraví. Vitamin Cosmetics*. [online] 2017 [15.10.2020]. Dostupné z: <https://zdravi.doktorka.cz/regenerace-organismu-vyzaduje-aktivaci-parasympatickeho-nerstva>.
- Dowell, D., Haegerich, T. M., & Chou, R. (2016). CDC Guideline for Prescribing Opioids for Chronic Pain – United States, 2016. *JAMA*, 315(15), 1624–1645. <https://doi.org/10.1001/jama.2016.1464>.
- Dýchání: Základní charakteristika správného dýchání a dechová cvičení (n.d.). Centrum preventivní péče. [online] [14.10.2020]. Dostupné z: <http://centrumpreventivnipece.cz/dychani>.
- Dylevský, I., & Ježek, P. (n.d.). Nervové řízení organismu: Přehled stavby a funkce hlavových nervů. *Základy funkční anatomie člověka*. [online] [19.10.2020]. Dostupné z: <https://vos.palestra.cz/skripta/anatomie/15a4a3.htm>.
- Elefant, C., Baker, F. A., Lotan, M., Lagesen, S. K., & Skeie, G. O. (2012). The effect of group music therapy on mood, speech, and singing in individuals with Parkinson's disease: a feasibility study. *Journal of music therapy*, 49(3), 278–302. <https://doi.org/10.1093/jmt/49.3.278>.
- Fancourt, D., Ockelford, A., & Belai, A. (2014). The psychoneuroimmunological effects of music: a systematic review and a new model. *Brain, behavior, and immunity*, 36, 15–26. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2013.10.014>.

- Focht B. C. (2009). Brief walks in outdoor and laboratory environments: effects on affective responses, enjoyment, and intentions to walk for exercise. *Research quarterly for exercise and sport*, 80(3), 611–620. <https://doi.org/10.1080/02701367.2009.10599600>.
- Fowler, J. H., & Christakis, N. A. (2008). Dynamic spread of happiness in a large social network: longitudinal analysis over 20 years in the Framingham Heart Study. *BMJ (Clinical Research Ed.)*, 337, a2338. [online] 2008 [15.9.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1136/bmj.a2338>.
- Frankl, V. E. (2016). *Utrpení z nesmyslnosti života*. Portál.
- Frankl, V. E. (2018). *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Karmelitánské nakladatelství.
- Fronsdal, G. (2008). *The Issue at Hand*. Seventh printing. USA.
- Fryba, M. (2003). *Umění žít šťastně. Buddhova Abhidhamma v praxi meditace a zvládání života*. Argo.
- Fryba, M. (2013). *Umění žít šťastně. Buddhova Abhidhamma v praxi meditace a zvládání života*. Albert.
- Fryba, M. (2008). *Psychologie zvládání života*. Albert
- Galińska E. (2015). Music therapy in neurological rehabilitation settings. *Psychiatria polska*, 49(4), 835–846. <https://doi.org/10.12740/PP/25557>.
- Garza-Villarreal, E. A., Wilson, A. D., Vase, L., Brattico, E., Barrios, F. A., Jensen, T. S., Romero-Romo, J. I., & Vuust, P. (2014). Music reduces pain and increases functional mobility in fibromyalgia. *Frontiers in psychology*, 5, 90. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00090>.
- Gaskin, D. J., & Richard, P. (2012). The economic costs of pain in the United States. *The journal of pain: official journal of the American Pain Society*, 13(8), 715–724. <https://doi.org/10.1016/j.jpain.2012.03.009>.
- Geretsegger, M., Mössler, K. A., Bieleninik, L., Chen, X. J., Heldal, T. O., & Gold, C. (2017). Music therapy for people with schizophrenia and schizophrenia-like disorders. *The Cochrane database of systematic reviews*, 5(5), CD004025. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD004025.pub4>.
- Gfeller, K., & Baumann, A. A. (1988). Assessment Procedures for Music Therapy With Hearing Impaired Children: Language Development. *Journal of Music Therapy*, 25(4), 192–205. <https://doi.org/10.1093/jmt/25.4.192>.
- Gomez, P., & Danuser, B. (2007). Relationships between musical structure and psychophysiological measures of emotion. *Emotion (Washington, D.C.)*, 7(2), 377–387. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.7.2.377>.

- Gooding, L. F., & Langston, D. G. (2019). Music Therapy With Military Populations: A Scoping Review. *Journal of music therapy*, 56(4), 315–347. <https://doi.org/10.1093/jmt/thz010>.
- Graven, S., & Browne, J. (2008). Auditory Development in the Fetus and Infant. *Newborn and Infant Nursing Reviews*, 8, 187-193. <https://doi.org/10.1053/j.na-inr.2008.10.010>.
- Greenfield, S. (2019). *Hyde Park civilizace*. ČT 24. Získáno dne 30.8.2020 z <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10441294653-hyde-park-civilizace/219411058090427/>.
- Groch, S., Wilhelm, I., Diekelmann, S., Sayk, F., Gais, S., & Born, J. (2011). Contribution of norepinephrine to emotional memory consolidation during sleep. *Psychoneuroendocrinology*, 36(9), 1342–1350. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2011.03.006>.
- Gross, W., Linden, U., & Ostermann, T. (2010). Effects of music therapy in the treatment of children with delayed speech development – results of a pilot study. *BMC complementary and alternative medicine*, 10, 39. <https://doi.org/10.1186/1472-6882-10-39>.
- Grundy D. (2002). Neuroanatomy of visceral nociception: vagal and splanchnic afferent. *Gut*, 51 Suppl 1(Suppl 1), i2–i5. https://doi.org/10.1136/gut.51.suppl_1.i2.
- Gueguen, C. (2014) *Cesta ke šťastnému dětství: Empatická výchova ve světle nejnovějších poznatků o mozku a emocionálním vývoji dítěte*. RYBKA PUBLISHERS.
- Harvard Health Publishing. (2020). *Understanding the stress response: Chronic activation of this survival mechanism impairs health*. Získáno dne 22.9.2020 z <https://www.health.harvard.edu/staying-healthy/understanding-the-stress-response>.
- Hažová, A. (2017). *Prvky muzikoterapie v logopedické intervenci* (nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Hradec Králové.
- Hažová, A. (2017). *Prvky muzikoterapie v logopedické intervenci* (nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Hradec Králové. [online] 2017 [23.10.2020]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/0640wa/24556638>.
- Hillecke, T. K., & Koenig, J. (2013). A Heuristic Working Factor Model for Music Therapy. *Deutscher Kongress für Psychosomatische Medizin und Psychotherapie*. Psychosomatik und Psychotherapie. Heidelberg: 6.–9.2013.
- Hilliard R. E. (2005). Music Therapy in Hospice and Palliative Care: a Review of the Empirical Data. *Evidence-based complementary and alternative medicine: eCAM*, 2(2), 173–178. <https://doi.org/10.1093/ecam/neh076>.
- Hopper, S. I., Murray, S. L., Ferrara, L. R., & Singleton, J. K. (2019). Effectiveness of diaphragmatic breathing for reducing physiological and psychological stress

- in adults: a quantitative systematic review. *JBIS database of systematic reviews and implementation reports*, 17(9), 1855–1876. <https://doi.org/10.11124/JBIS-RIR-2017-003848>.
- Irish, L. A., Kline, C. E., Gunn, H. E., Buysse, D. J. & Hall, M. H. (2015). The role of sleep hygiene in promoting public health: A review of empirical evidence. *Sleep medicine reviews*, 22, 23–36.
- Jackson, E. M. (2013). Stress relief: The role of exercise in stress management. *ACSM's Health and Fitness Journal*, 17, 14–19. <https://doi.org/10.1249/FIT.0b013e31828cb1c9>.
- Jasemi, M., Aazami, S., & Zabihi, R. E. (2016). The Effects of Music Therapy on Anxiety and Depression of Cancer Patients. *Indian journal of palliative care*, 22(4), 455–458. <https://doi.org/10.4103/0973-1075.191823>.
- Javnbakht, M., Hejazi Kenari, R., & Ghasemi, M. (2009). Effects of yoga on depression and anxiety of women. *Complementary therapies in clinical practice*, 15(2), 102–104. <https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2009.01.003>.
- Jerath, R., Crawford, M. W., Barnes, V. A., & Harden, K. (2015). Self-regulation of breathing as a primary treatment for anxiety. *Applied psychophysiology and biofeedback*, 40(2), 107–115. <https://doi.org/10.1007/s10484-015-9279-8>.
- Jeyanthi, S., Arumugam, N., & Parasher, R. K. (2019). Effect of physical exercises on attention, motor skill and physical fitness in children with attention deficit hyperactivity disorder: a systematic review. *Attention deficit and hyperactivity disorders*, 11(2), 125–137. <https://doi.org/10.1007/s12402-018-0270-0>.
- Jochmannová, L. (2020). *Efektivita a specifika sebezvojevých skupin*. Interní výukové texty. Katedra psychologie FF UP Olomouc.
- Jyotsna, V. P., Joshi, A., Ambekar, S., Kumar, N., Dhawan, A., & Sreenivas, V. (2012). Comprehensive yogic breathing program improves quality of life in patients with diabetes. *Indian journal of endocrinology and metabolism*, 16(3), 423–428. <https://doi.org/10.4103/2230-8210.95692>.
- Kabat-Zinn, J., & University of Massachusetts Medical Center. (1990). *Full catastrophe living: Using the wisdom of your body and mind to face stress, pain, and illness*. New York, N.Y.: Delacorte Press.
- Katuri, K. K., Dasari, A. B., Kurapati, S., Vinnakota, N. R., Bollepalli, A. C., & Dhulipalla, R. (2016). Association of yoga practice and serum cortisol levels in chronic periodontitis patients with stress-related anxiety and depression. *Journal of International Society of Preventive & Community Dentistry*, 6(1), 7–14. <https://doi.org/10.4103/2231-0762.175404>.
- Katuri, K. K., Dasari, A. B., Kurapati, S., Vinnakota, N. R., Bollepalli, A. C., & Dhulipalla, R. (2016). Association of yoga practice and serum cortisol levels in chro-

- nic periodontitis patients with stress-related anxiety and depression. *Journal of International Society of Preventive & Community Dentistry*, 6(1), 7–14. <https://doi.org/10.4103/2231-0762.175404>.
- Kavak Akelma, F., Altinsoy, S., Arslan, M. T., & Ergil, J. (2020). Effect of favorite music on postoperative anxiety and pain. Wirkung von Lieblingsmusik auf postoperative Angst und Schmerz. *Der Anaesthesist*, 69(3), 198–204. <https://doi.org/10.1007/s00101-020-00731-8>.
- Khalsa S. B. (2004). Yoga as a therapeutic intervention: a bibliometric analysis of published research studies. *Indian journal of physiology and pharmacology*, 48(3), 269–285.
- Kisan, R., Sujan, M., Adoor, M., Rao, R., Nalini, A., Kutty, B. M., Chindanda Murthy, B., Raju, T., & Sathyaprabha, T. (2014). Effect of Yoga on migraine: A comprehensive study using clinical profile and cardiac autonomic functions. *International journal of yoga*, 7(2), 126–132. <https://doi.org/10.4103/0973-6131.133891>.
- Kobau, R., Seligman, M. E. P., Peterson, C., Diener, E., Zack, M. M., Chapman, D., & Thompson, W. (2011). Mental Health Promotion in Public Health: Perspectives and Strategies From Positive Psychology. *American Journal of Public Health*, 101(8), e1–e9.
- Koelsch, S. (2014). Brain correlates of music-evoked emotions. *Nature Reviews Neuroscience*, 15(3), 170–180.
- Kolasinski, S. L., Garfinkel, M., Tsai, A. G., Matz, W., Van Dyke, A., & Schumacher, H. R. (2005). Iyengar yoga for treating symptoms of osteoarthritis of the knees: a pilot study. *Journal of alternative and complementary medicine* (New York, N.Y.), 11(4), 689–693. <https://doi.org/10.1089/acm.2005.11.689>.
- Kratochvíl, S. (2017). *Základy psychoterapie*. Praha: Portál.
- Kreutz, G., Quiroga Murcia, C., & Bongard, S. (2012). Psychoneuroendocrine research on music and health: An overview. In R. A. R. MacDonald, G. Kreutz, & L. Mitchell (Eds.), *Music, health, and wellbeing* (457–476). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199586974.003.0030>.
- Křivohlavová, H. (n.d.). *Hluboké dýchání*. MindsetAcademy. Získáno dne 14.10.2020 z <https://www.mindset.cz/prispevky/10155-hluboke-dychani/>.
- Křivohlavý, J. (2006). *Psychologie smysluplnosti existence: Otázky na vrcholu života*. Grada.
- Krumhansl C. L. (1997). An exploratory study of musical emotions and psychophysiology. *Canadian journal of experimental psychology*, Revue canadienne de psychologie experimentale, 51(4), 336–353. <https://doi.org/10.1037/1196-1961.51.4.336>.

- Kučikienė, D., & Praninskienė, R. (2018). The impact of music on the bioelectrical oscillations of the brain. *Acta medica Lituanica*, 25(2), 101–106. <https://doi.org/10.6001/actamedica.v25i2.3763>.
- Lally, P., Wardle, J., & Gardner, B. (2011). Experiences of habit formation: a qualitative study. *Psychology, health & medicine*, 16(4), 484–489. <https://doi.org/10.1080/13548506.2011.555774>.
- Landers, D. (1997). The Influence of Exercise on Mental Health. Arizona State University: *President's Council Physical Fitness Sports Res Dig*, 2(12).
- Landis-Shack, N., Heinz, A. J., & Bonn-Miller, M. O. (2017). Music Therapy for Posttraumatic Stress in Adults: A Theoretical Review. *Psychomusicology*, 27(4), 334–342. <https://doi.org/10.1037/pmu0000192>.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2013). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Larkey, L., Jahnke, R., Etnier, J., & Gonzalez, J. (2009). Meditative movement as a category of exercise: implications for research. *Journal of physical activity & health*, 6(2), 230–238. <https://doi.org/10.1123/jpah.6.2.230>.
- Lecanuet, J. P. (1996). Prenatal auditory experience. In I. Deliège, & J. Sloboda (Eds.), *Musical beginnings: origins and development of musical competence* (3–34). Oxford: Oxford University Press. DOI:10.1093/acprof:oso/9780198523321.003.0001.
- Leggieri, M., Thaut, M. H., Fornazzari, L., Schweizer, T. A., Barfett, J., Munoz, D. G., & Fischer, C. E. (2019). Music Intervention Approaches for Alzheimer's Disease: A Review of the Literature. *Frontiers in neuroscience*, 13, 132. <https://doi.org/10.3389/fnins.2019.00132>.
- Lehrer, P. M., & Gevirtz, R. (2014). Heart rate variability biofeedback: how and why does it work? *Frontiers in psychology*, 5, 756. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00756>.
- Liu, Y. H., Lee, C. S., Yu, C. H., & Chen, C. H. (2016). Effects of music listening on stress, anxiety, and sleep quality for sleep-disturbed pregnant women. *Women & health*, 56(3), 296–311. <https://doi.org/10.1080/03630242.2015.1088116>.
- Livesey, L., Morrison, I., Clift, S., & Camic, P. (2012). Benefits of choral singing for social and mental wellbeing: qualitative findings from a cross-national survey of choir members. *Journal of Public Mental Health*, 11(1), 10–26. <https://doi.org/10.1108/17465721211207275>.
- Loučková, I. (2019). Satiterapie a spiritualita (Terapeutická metoda a její vztah k nenáboženské spiritualitě). *DINGIR*, 3(22), 100–101.
- Ludington-Hoe, S. M., Lewis, T., Morgan, K., Cong, X., Anderson, L., & Reese, S. (2006). Breast and infant temperatures with twins during shared Kangaroo Care. *Journal of obstetric, gynecologic, and neonatal nursing: JOGNN*, 35(2), 223–231. <https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.2006.00024.x>.

- Ma, X., Yue, Z. Q., Gong, Z. Q., Zhang, H., Duan, N. Y., Shi, Y. T., Wei, G. X., & Li, Y. F. (2017). The Effect of Diaphragmatic Breathing on Attention, Negative Affect and Stress in Healthy Adults. *Frontiers in psychology*, 8, 874. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00874>.
- Maďa, P., & Fontana, J. (n.d.). *Regulace dýchání*. Funkce buněk a lidského těla: multimediální skripta. [online] [22.10.2020]. Dostupné z: <http://fbt.cz/skripta/vi-dychaci-soustava/5-regulace-dychani/>.
- Mahalakshmi, B., Maurya, N., Lee, S. D., & Bharath Kumar, V. (2020). Possible Neuroprotective Mechanisms of Physical Exercise in Neurodegeneration. *International journal of molecular sciences*, 21(16), 58-95. <https://doi.org/10.3390/ijms21165895>.
- Mahási Sayadó. (1993). *Meditace všímavosti a vhledu. Základní a pokročilé stupně*. Praha: Statos.
- Malá, E. (2002). Posttraumatická stresová porucha. *Remedia: Farmakoterapie*, (6), 381–396. [online] 2002 [12.9.2020]. Dostupné z: <http://www.remmedia.cz/Archiv-rocniku/Rocnik-2002/6-2002/Posttraumaticka-stresova-porucha/e-9k-9w-g8.magarticle.aspx>.
- Maslow, A. H. (2014). *O psychologii bytí*. Praha: Portál.
- McIver, S., O'Halloran, P., & McGartland, M. (2009). Yoga as a treatment for binge eating disorder: a preliminary study. *Complementary therapies in medicine*, 17(4), 196–202. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2009.05.002>.
- Meyer, J. D., Koltyn, K. F., Stegner, A. J., Kim, J. S., & Cook, D. B. (2016). Influence of Exercise Intensity for Improving Depressed Mood in Depression: A Dose-Response Study. *Behavior therapy*, 47(4), 527–537. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2016.04.003>.
- Michalsen, A., Grossman, P., Acil, A., Langhorst, J., Lüdtke, R., Esch, T., Stefano, G. B., & Dobos, G. J. (2005). Rapid stress reduction and anxiolysis among distressed women as a consequence of a three-month intensive yoga program. *Medical science monitor*, 11(12), CR555–CR561.
- Moore, T. (2010). *Léčebná péče o duši*. Portál.
- Moore, T. (2014). *Temné noci duše*. Portál.
- Mooventhan, A., Khode, V., & Nivethitha, L. (2014). Effect of yogic breathing techniques in new sputum positive pulmonary tuberculosis. *International journal of preventive medicine*, 5(6), 787–790.
- Moreno-Morales, C., Calero, R., Moreno-Morales, P., & Pintado, C. (2020). Music Therapy in the Treatment of Dementia: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Frontiers in medicine*, 7, 160. <https://doi.org/10.3389/fmed.2020.00160>.

- Murchison, C. F., Zhang, X. Y., Zhang, W. P., Ouyang, M., Lee, A., & Thomas, S. A. (2004). A distinct role for norepinephrine in memory retrieval. *Cell*, 117(1), 131–143. [https://doi.org/10.1016/s0092-8674\(04\)00259-4](https://doi.org/10.1016/s0092-8674(04)00259-4).
- Musílková, E. (2017). *Pohybové aktivity jako součást léčby dlouhodobých uživatelů návykových látek: Série případových studií a ohniskové skupiny klientů terapeutické komunity* (nepublikovaná rigorózní práce). Univerzita Karlova, Praha. Získáno dne 23.10.2020 z <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/95601>.
- Němcová, L., & Svoboda, J. (2017). *Praxe dlouhodobých poradenských a sebezvojevých skupin*. Praha: Triton.
- Němcová, L. (2001). *Preference účinných faktorů ve skupinovém poradenství u mužů a žen*. Rigorózní práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP.
- Nevolová, V. (2020). *Proč nemám ráda mindfulness*. [online] 2020 [14.9.2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=rCJtwtHklWA&t=21s&ab_channel=VeronikaNevolov%C3%A1.
- Nyanaponika Thera. (1995). *Jádro buddhistické meditace*. Praha: Dharma Gaia.
- Nyanasatta Thera. (1992). *Základy Buddhismu*. Praha: Alternativa.
- Nyánatiloka Maháthera. (1993). *Slovo Buddhovo*. Praha: Stratos.
- Nyánatiloka Maháthera. (2010). *Slovo Buddhovo*. Boskovice: František Šalé – Albert.
- Ogden, P., Pain, C., & Fisher, J. (2006). A sensorimotor approach to the treatment of trauma and dissociation. *The Psychiatric clinics of North America*, 29(1), 263–xii. <https://doi.org/10.1016/j.psc.2005.10.012>.
- O'Kelly, J., & Bodak, R. (2016). Development of the Music Therapy Assessment Tool for Advanced Huntington's Disease: A Pilot Validation Study. *Journal of music therapy*, 53(3), 232–256. <https://doi.org/10.1093/jmt/thw006>.
- O'Kelly, J., James, L., Palaniappan, R., Taborin, J., Fachner, J., & Magee, W. L. (2013). Neurophysiological and behavioral responses to music therapy in vegetative and minimally conscious States. *Frontiers in human neuroscience*, 7, 884. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2013.00884>.
- Oken, B. S., Zajdel, D., Kishiyama, S., Flegal, K., Dehen, C., Haas, M., Kraemer, D. F., Lawrence, J., & Leyva, J. (2006). Randomized, controlled, six-month trial of yoga in healthy seniors: effects on cognition and quality of life. *Alternative therapies in health and medicine*, 12(1), 40–47.
- Okumura, Y., Asano, Y., Takenaka, S., Fukuyama, S., Yonezawa, S., Kasuya, Y., & Shinoda, J. (2014). Brain activation by music in patients in a vegetative or minimally conscious state following diffuse brain injury. *Brain injury*, 28(7), 944–950. <https://doi.org/10.3109/02699052.2014.888477>.

- Pánek, D. (2017). *Elektroencefalografické koreláty pohybového chování a výkonnostní zátěže*. Karolinum.
- Peggy A. & Coddington, A. (2002). Comprehensive survey of Music Therapists Practicing in Correctional Psychiatry: Demographics, Conditions of Employment, Service Provision, Assessment, Therapeutic Objectives, and Related Values of the Therapist. *Music Therapy Perspectives*, 20(2), 56–68. <https://doi.org/10.1093/mtp/20.2.56>.
- Peluso, Marco Aurélio Monteiro, & Andrade, Laura Helena Silveira Guerra de. (2005). Physical activity and mental health: the association between exercise and mood. *Clinics*, 60(1), 61–70. <https://dx.doi.org/10.1590/S1807-59322005000100012>.
- Pesso, A., Pesso-Boyden, D., & Vrtbovská, P. (2009). *PBSP – Úvod do Pesso Boyden System Psychomotor*. Třebotov: SCAN.
- Pilkington, K., Kirkwood, G., Rampes, H., & Richardson, J. (2005). Yoga for depression: the research evidence. *Journal of affective disorders*, 89(1-3), 13–24. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2005.08.013>.
- Porges, S. W. (2011). *The Polyvagal Theory: Neurophysiological Foundations of Emotions, Attachment, Communication, and Self-regulation*. W. W. Norton & Company.
- Porges, S. W., & Carter, C. S. (2018). Polyvagal Theory and the Social Engagement System: Neurophysiological Bridge Between Connectedness and Health. In P. L. Gerbarg, P. R. Muskin, & R. P. Brown (Eds.), *Complementary and Integrative Treatments in Psychiatric Practice* (221-239). APA Publishing.
- Porges, S. W., Rosetti, A. (2018). Music, Music Therapy and Trauma. *Music & Medicine*, 10(3), 117–120. <https://mmd.iammonline.com/index.php/musmed/article/viewFile/635/pdf>.
- Porreca, F., & Navratilova, E. (2017). Reward, motivation, and emotion of pain and its relief. *Pain*, 158 (Suppl 1), S43–S49. <https://doi.org/10.1097/j.pain.0000000000000798>.
- Price, C. J., & Thompson, E. A. (2007). Measuring dimensions of body connection: body awareness and bodily dissociation. *Journal of alternative and complementary medicine* (New York, N.Y.), 13(9), 945–953. <https://doi.org/10.1089/acm.2007.0537>.
- ProLékaře.cz. (2017). *Akutní účinky zvýšeného tonu sympatiku a dopad chronické stimulace: Kardiovaskulární kontinuum*. MeDitorial. [online] 2017 [15.10.2020]. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/tema/kardiovaskularni-kontinuum/detail/akutni-ucinky-zvyseneho-tonu-sympatiku-a-dopad-chronicke-stimulace-7636>.
- Raghavendra, R. M., Nagarathna, R., Nagendra, H. R., Gopinath, K. S., Srinath, B. S., Ravi, B. D., Patil, S., Ramesh, B. S., & Nalini, R. (2007). Effects of an integra-

- ted yoga programme on chemotherapy-induced nausea and emesis in breast cancer patients. *European journal of cancer care*, 16(6), 462–474. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2354.2006.00739.x>.
- Rausch Osthoff, A. K., Niedermann, K., Braun, J., Adams, J., Brodin, N., Dagfinrud, H., Duruoz, T., Esbensen, B. A., Günther, K. P., Hurkmans, E., Juhl, C. B., Kennedy, N., Kiltz, U., Knittle, K., Nurmohamed, M., Pais, S., Severijns, G., Swinnen, T. W., Pitsillidou, I. A., Warburton, L., & Vliet Vlieland, T. (2018). 2018 EULAR recommendations for physical activity in people with inflammatory arthritis and osteoarthritis. *Annals of the rheumatic diseases*, 77(9), 1251–1260. <https://doi.org/10.1136/annrheumdis-2018-213585>.
- Roskam, K. (1979). Music therapy as an aid for increasing auditory awareness and improving reading skill. *Journal of Music Therapy*, 16(1), 31–42. <https://doi.org/10.1093/jmt/16.1.31>.
- Saoji, A. A., Raghavendra, B. R., & Manjunath, N. K. (2019). Effects of yogic breath regulation: A narrative review of scientific evidence. *Journal of Ayurveda and integrative medicine*, 10(1), 50–58. <https://doi.org/10.1016/j.jaim.2017.07.008>.
- Saoji, A. A., Raghavendra, B. R., & Manjunath, N. K. (2019). Effects of yogic breath regulation: A narrative review of scientific evidence. *Journal of Ayurveda and integrative medicine*, 10(1), 50–58. <https://doi.org/10.1016/j.jaim.2017.07.008>.
- Saxena, T., & Saxena, M. (2009). The effect of various breathing exercises (pranayama) in patients with bronchial asthma of mild to moderate severity. *International journal of yoga*, 2(1), 22–25. <https://doi.org/10.4103/0973-6131.53838>.
- Schuch, F. B., Vancampfort, D., Richards, J., Rosenbaum, S., Ward, P. B., & Stubbs, B. (2016). Exercise as a treatment for depression: A meta-analysis adjusting for publication bias. *Journal of psychiatric research*, 77, 42–51. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2016.02.023>.
- Sengupta P. (2012). Health Impacts of Yoga and Pranayama: A State-of-the-Art Review. *International journal of preventive medicine*, 3(7), 444–458.
- Senková, Z. (autor). (2020, 15. září). *Jak to vidí Cyril Höschl, psychiatr*. My Evropa-né moc z očí číst neumíme. Roušky jsou v psychiatrické praxi velký problém [audio podcast]. Dostupné z <https://dvojka.rozhlas.cz/cyrl-hoschl-my-evropane-moc-z-oci-cist-neumime-rouscky-jsou-v-psychiatricke-8297391>.
- Shapiro, S. L., Schwartz, G. E., & Santerre, C. (2002). Meditation and positive psychology. *Handbook of positive psychology*, 2, 632–645.
- Sharda, M., Tuerk, C., Chowdhury, R., Jamey, K., Foster, N., Custo-Blanch, M., Tan, M., Nadig, A., & Hyde, K. (2018). Music improves social communication and auditory-motor connectivity in children with autism. *Translational psychiatry*, 8(1), 231. <https://doi.org/10.1038/s41398-018-0287-3>.

- Silva, A. P., Prado, S. O., Scardovelli, T. A., Boschi, S. R., Campos, L. C., & Frère, A. F. (2015). Measurement of the effect of physical exercise on the concentration of individuals with ADHD. *PloS one*, 10(3), e0122119. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0122119>.
- Silverman M. J. (2003). The influence of music on the symptoms of psychosis: a meta-analysis. *Journal of music therapy*, 40(1), 27–40. <https://doi.org/10.1093/jmt/40.1.27>.
- Sluková, P. Z. (2020). *Pozitivní vliv hudby, cvičení jógy a dechových technik na zdraví člověka*. Nepublikovaná studie.
- Spagnola, M., & Fiese, B. H. (2007). Family routines and rituals: A context for development in the lives of young children. *Infants & Young Children*, 20(4), 284–299. <https://doi.org/10.1097/01.IYC.0000290352.32170.5a>.
- Stanczyk M. M. (2011). Music therapy in supportive cancer care. *Reports of practical oncology and radiotherapy: journal of Greatpoland Cancer Center in Poznan and Polish Society of Radiation Oncology*, 16(5), 170–172. <https://doi.org/10.1016/j.rpor.2011.04.005>.
- Stegemann, T., Geretsegger, M., Phan Quoc, E., Riedl, H., & Smetana, M. (2019). Music Therapy and Other Music-Based Interventions in Pediatric Health Care: An Overview. *Medicines* (Basel, Switzerland), 6(1), 25. <https://doi.org/10.3390/medicines6010025>.
- Steward, K. (2018). All roads lead to where I stand: A veteran case review. *Music & Medicine*, 10(3), 130–141.
- Suganuma, N., Kikuchi, T., Yanagi, K., Yamamura, S., Morishima, H., Adachi, H., ... & Takeda, M. (2007). Using electronic media before sleep can curtail sleep time and result in self-perceived insufficient sleep. *Sleep and Biological Rhythms*, 5(3), 204–214.
- Sutton, J. P. (2002). *Music, Music Therapy and Trauma: International Perspectives*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Svoboda, J., & Němcová, L. (2015). *Krizové situace výchovy a výuky*. Praha: Triton.
- Tanaka, K., Quadros, A. C., Jr, Santos, R. F., Stella, F., Gobbi, L. T., & Gobbi, S. (2009). Benefits of physical exercise on executive functions in older people with Parkinson's disease. *Brain and cognition*, 69(2), 435–441. <https://doi.org/10.1016/j.bandc.2008.09.008>.
- Thompson Coon, J., Boddy, K., Stein, K., Whear, R., Barton, J., & Depledge, M. H. (2011). Does participating in physical activity in outdoor natural environments have a greater effect on physical and mental wellbeing than physical activity indoors? A systematic review. *Environmental science & technology*, 45(5), 1761–1772. <https://doi.org/10.1021/es102947t>.

- Tiedemann, A., O'Rourke, S., Sesto, R., & Sherrington, C. (2013). A 12-week Iyengar yoga program improved balance and mobility in older community-dwelling people: a pilot randomized controlled trial. *The journals of gerontology. Series A, Biological sciences and medical sciences*, 68(9), 1068–1075. <https://doi.org/10.1093/gerona/glt087>.
- Trnka, R., Lorencová, R. & Georgi, H. (2020). *Strach a trauma v české populaci v průběhu epidemie COVID-19*. 38. psychologické dny. Českomoravská psychologická společnost, z. s. Abstrakty příspěvků.
- Tsai, H. J., Kuo, T. B., Lee, G. S., & Yang, C. C. (2015). Efficacy of paced breathing for insomnia: enhances vagal activity and improves sleep quality. *Psychophysiology*, 52(3), 388–396. <https://doi.org/10.1111/psyp.12333>.
- University of Maryland School of Medicine. (2018). Scientists identify connection between dopamine and behavior related to pain and fear: New research illuminates crucial links between avoidance behavior and key brain chemicals. ScienceDaily. Získáno dne 19.12.2020 z www.sciencedaily.com/releases/2018/04/180419131108.htm.
- Van der Kolk, B. A. (2015). *The body keeps the score: Brain, mind, and body in the healing of trauma*. New York, NY: Penguin Books.
- Vijayaraghava, A., Doreswamy, V., Narasipur, O. S., Kunnavil, R., & Srinivasamurthy, N. (2015). Effect of Yoga Practice on Levels of Inflammatory Markers After Moderate and Strenuous Exercise. *Journal of clinical and diagnostic research*, 9(6), CC08–CC12. <https://doi.org/10.7860/JCDR/2015/12851.6021>.
- Vlčinská, Z. (2015). *Písně na cesty krajinami duše*. Praha: Správa národní kulturní památky Vyšehrad.
- Wang, F., Lee, E. K., Wu, T., Benson, H., Fricchione, G., Wang, W., & Yeung, A. S. (2014). The effects of tai chi on depression, anxiety, and psychological well-being: a systematic review and meta-analysis. *International journal of behavioral medicine*, 21(4), 605–617. <https://doi.org/10.1007/s12529-013-9351-9>.
- Wang, S. Z., Li, S., Xu, X. Y., Lin, G. P., Shao, L., Zhao, Y., & Wang, T. H. (2010). Effect of slow abdominal breathing combined with biofeedback on blood pressure and heart rate variability in prehypertension. *Journal of alternative and complementary medicine* (New York, N.Y.), 16(10), 1039–1045. <https://doi.org/10.1089/acm.2009.0577>.
- Warriors at Ease: Health, Resiliency, Connection. (2020). *History and Mission*. [online] 2020 [24.10.2020]. Dostupné z: <http://warriorsatease.org/about-us/>.
- World Health Organization (2004). *Promoting Mental Health. Concepts, Emerging Evidence, Practice*. Geneva: World Health Organization.

- World Health Organization. (2010). *Global Recommendations on Physical Activity for Health*. [online] 2010 [14.10.2020]. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44399/9789241599979_eng.pdf?sequence=1.
- Yadav, R. K., Magan, D., Mehta, N., Sharma, R., & Mahapatra, S. C. (2012). Efficacy of a short-term yoga-based lifestyle intervention in reducing stress and inflammation: preliminary results. *Journal of alternative and complementary medicine* (New York, N.Y.), 18(7), 662–667. <https://doi.org/10.1089/acm.2011.0265>.
- Yalom, I. D. (1999). *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*. Konfrontace.
- Zaccaro, A., Piarulli, A., Laurino, M., Garbella, E., Menicucci, D., Neri, B., & Gemignani, A. (2018). How Breath-Control Can Change Your Life: A Systematic Review on Psycho-Physiological Correlates of Slow Breathing. *Frontiers in human neuroscience*, 12, 353. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2018.00353>.
- Zaccaro, A., Piarulli, A., Laurino, M., Garbella, E., Menicucci, D., Neri, B., & Gemignani, A. (2018). How Breath-Control Can Change Your Life: A Systematic Review on Psycho-Physiological Correlates of Slow Breathing. *Frontiers in human neuroscience*, 12, 353. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2018.00353>.
- Zehentbauer, J. (2012). *Drogy lidského těla*. Praha: Portál.
- Zope, S. A., & Zope, R. A. (2013). Sudarshan kriya yoga: Breathing for health. *International journal of yoga*, 6(1), 4–10. <https://doi.org/10.4103/0973-6131.105935>.
- Zschucke, E., Gaudlitz, K., & Ströhle, A. (2013). Exercise and physical activity in mental disorders: clinical and experimental evidence. *Journal of preventive medicine and public health*, 46, Suppl 1(Suppl 1), S12–S21. <https://doi.org/10.3961/jpmph.2013.46.S.S12>.

Kapitola 14

- Ahlskog, J. E., Geda, Y. E., Graff-Radford, N. R., & Petersen, R. C. (2011). Physical exercise as a preventive or disease-modifying treatment of dementia and brain aging. In *Mayo Clinic Proceedings*, 86(9), 876–884.
- Biggs, Q. M., Kelly, K. S., & Toney, J. D. (2003). The effects of deep diaphragmatic breathing and focused attention on dental anxiety in a private practice setting. *Journal of Dental Hygiene*, 77(2), 105–113.
- Büla, C. (2016). Physical activity and cognitive function in older persons. *Schweizerische Zeitschrift für Sportmedizin & Sporttraumatologie*, 64(2), 14–18.
- Carter, E. (2006). Pre-packaged guided imagery for stress reduction: Initial results. *Counselling, Psychotherapy, and Health*, 2(2), 27–39.

- Crichton, G. E., & Alkerwi, A. A. (2015). Physical activity, sedentary behavior time and lipid levels in the Observation of Cardiovascular Risk Factors in Luxembourg study. *Lipids in health and disease*, 14(1), 87.
- Dusek, J. A., Hibberd, P. L., Buczynski, B., Chang, B. H., Dusek, K. C., Johnston, J. M., ... & Zusman, R. M. (2008). Stress management versus lifestyle modification on systolic hypertension and medication elimination: a randomized trial. *The journal of alternative and complementary medicine*, 14(2), 129–138.
- Epstein, G. N., Halper, J. P., Manhart Barrett, E. A., Birdsall, C., McGee, M., Baron, K. P., & Lowenstein, S. (2004). A pilot study of mind-body changes in adults with asthma who practice mental imagery. *Alternative Therapies in Health & Medicine*, 10(4), 66–70.
- Fulcher, K. K., Alosco, M. L., Miller, L., Spitznagel, M. B., Cohen, R., Raz, N., ... & Rosneck, J. (2014). Greater physical activity is associated with better cognitive function in heart failure. *Health Psychology*, 33(11), 13–37.
- Framingham Heart Study (2014): *History of the Framingham Heart Study* [online]. [cit. 2018-04-10]. Dostupný z: <https://www.framinghamheartstudy.org/about/fhs/history.php>.
- Gaines, T., & Barry, L. M. (2008). The effect of a self-monitored relaxation breathing exercise on male adolescent aggressive behavior. *Adolescence*, 43(170), 291.
- García-Ortiz, L., Recio-Rodríguez, J. I., Schmidt-Trucksäss, A., Puigdomenech-Puig, E., Martínez-Vizcaíno, V., Fernández-Alonso, C., ... & Gómez-Marcos, M. A. (2014). Relationship between objectively measured physical activity and cardiovascular aging in the general population – the EVIDENT trial. *Atherosclerosis*, 233(2), 434–440.
- Ghafari, S., Ahmadi, F., Nabavi, M., Anoshirvan, K., Memarian, R., & Rafatbakhsh, M. (2009). Effectiveness of applying progressive muscle relaxation technique on quality of life of patients with multiple sclerosis. *Journal of clinical nursing*, 18(15), 2171–2179.
- Hendl, J., & Dobrý, L. (2011). *Zdravotní benefity pohybových aktivit: Monitorování, intervence, evaluace*. Praha: Karolinum.
- Holden-Lund, C. (1988). Effects of relaxation with guided imagery on surgical stress and wound healing. *Research in nursing & health*, 11(4), 235–244.
- Chaloupecký, K., Reich, O., Janoušek, J., Bartáková, B., Radvanský, J., Slabý, K., Urbanová, Z., & Škovránek, J. (2011). Pohybová a sportovní aktivita u dětí a mladistvých s kardiovaskulárním onemocněním. *Cor Vasa*, 53(1), 86–103.
- Chang, B. H., Casey, A., Dusek, J. A., & Benson, H. (2010). Relaxation response and spirituality: Pathways to improve psychological outcomes in cardiac rehabilitation. *Journal of Psychosomatic Research*, 69(2), 93–100.

- Chang, P., Nead, K. T., Olin, J. W., Myers, J., Cooke, J. P., & Leeper, N. J. (2015, March). Effect of physical activity assessment on prognostication for peripheral artery disease and mortality. *In Mayo Clinic Proceedings* (Vol. 90, No. 3, pp. 339-345). Elsevier.
- Chiang, L. C., Ma, W. F., Huang, J. L., Tseng, L. F., & Hsueh, K. C. (2009). Effect of relaxation-breathing training on anxiety and asthma signs/symptoms of children with moderate-to-severe asthma: A randomized controlled trial. *International journal of nursing studies*, 46(8), 1061–1070.
- Jacobs, G. D. (2001). The physiology of mind – body interactions: The stress response and the relaxation response. *The Journal of Alternative & Complementary Medicine*, 7(1), 83–92.
- Jerath, R., Edry, J. W., Barnes, V. A., & Jerath, V. (2006). Physiology of long pranayamic breathing: neural respiratory elements may provide a mechanism that explains how slow deep breathing shifts the autonomic nervous system. *Medical hypotheses*, 67(3), 566–571.
- Khazan, I. Z. (2013). *The clinical handbook of biofeedback: A step-by-step guide for training and practice with mindfulness*. John Wiley & Sons.
- Kleinerová, S., & Greenwood-Robinsonová, M. (2015). *Fitness výživa, Power eating program*. Praha: Grada
- Leuner, H. (2007). *Katathymně imaginativní psychoterapie*. Praha: Portál.
- Lin, M. F., Hsu, M. C., Chang, H. J., Hsu, Y. Y., Chou, M. H., & Crawford, P. (2010). Pivotal moments and changes in the Bonny Method of Guided Imagery and Music for patients with depression. *Journal of clinical nursing*, 19(7-8), 1139–1148.
- Lin, T. W., & Kuo, Y. M. (2013). Exercise benefits brain function: The monoamine connection. *Brain sciences*, 3(1), 39–53.
- Maher, J. P., Pincus, A. L., Ram, N., & Conroy, D. E. (2015). Daily physical activity and life satisfaction across adulthood. *Developmental psychology*, 51(10), 1407.
- McCaffrey, R., & Taylor, N. (2005). Effective anxiety treatment prior to diagnostic cardiac catheterization. *Holistic nursing practice*, 19(2), 70–73.
- Menzies, V., Taylor, A. G., & Bourguignon, C. (2006). Effects of guided imagery on outcomes of pain, functional status, and self-efficacy in persons diagnosed with fibromyalgia. *Journal of alternative & complementary medicine*, 12(1), 23–30.
- Merino, J., Ferré, R., Girona, J., Aguas, D., Cabré, A., Plana, N., ... & Masana, L. (2015). Physical activity below the minimum international recommendations improves oxidative stress, ADMA levels, resting heart rate and small artery endothelial function. *Clínica e Investigación en Arteriosclerosis*, 27(1), 9–16.
- Mourya, M., Mahajan, A. S., Singh, N. P., & Jain, A. K. (2009). Effect of slow-and fast-breathing exercises on autonomic functions in patients with essential

- hypertension. *The journal of alternative and complementary medicine*, 15(7), 711–717.
- Nybo, L., Sundstrup, E., Jakobsen, M. D., Mohr, M., Hornstrup, T., Simonsen, L., ... & Krstrup, P. (2010). High-intensity training versus traditional exercise interventions for promoting health. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 42(10), 1951–1958.
- Pawlow, L. A., & Jones, G. E. (2002). The impact of abbreviated progressive muscle relaxation on salivary cortisol. *Biological psychology*, 60(1), 1–16.
- Physical activity applying all our health. [online] [cit. 30.08.2020]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/physical-activity-applying-all-our-health/>.
- Procházka, R. (2018). *Terapie zaměřená na maladaptivní schémata: Teorie a praxe*. Olomouc: UP.
- Procházka, R., & Sedláčková, Z. (2015). *Vybrané kapitoly z psychofyziologie*. Olomouc: UP.
- Public health England 2019. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/physical-activity-applying-all-our-health/physical-activity-applying-all-our-health>.
- Sheu, S., Irvin, B. L., Lin, H. S., & Mar, C. L. (2003). Effects of progressive muscle relaxation on blood pressure and psychosocial status for clients with essential hypertension in Taiwan. *Holistic nursing practice*, 17(1), 41–47.
- Shortreed, S. M., Peeters, A., & Forbes, A. B. (2013). Estimating the effect of long-term physical activity on cardiovascular disease and mortality: evidence from the Framingham *Heart Study*. *Heart*, 99(9), 649–654.
- Stella, S. G., Vilar, A. P., Lacroix, C., Fisberg, M., Santos, R. F., Mello, M. T. D., & Tufik, S. (2005). Effects of type of physical exercise and leisure activities on the depression scores of obese Brazilian adolescent girls. *Brazilian Journal of Medical and Biological Research*, 38(11), 1683–1689.
- Stetter, F., & Kupper, S. (2002). Autogenic training: a meta-analysis of clinical outcome studies. *Applied psychophysiology and biofeedback*, 27(1), 45–98.
- Strategic Inter-Governmental forum on Physical Activity and Health. (2004). *Be Active Australia: A health Sector Agenda for Action on Physical Activity 2004–2008*. Sydney: National Public Health Partnership.
- Titlebaum, H. M. (1988). Relaxation. *Holistic nursing practice*, 2(3), 17–25.
- World Health Organization WHO. (2007). *Steps to health: A European framework to promote physical activity for health* (No. EUR/06/5062700/10). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.

- World Health Organization WHO. (2018). *Global recommendations on physical activity for health*. [online] 2018 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>.
- Wynd, C. A. (1992). Relaxation imagery used for stress reduction in the prevention of smoking relapse. *Journal of Advanced Nursing*, 17(3), 294–302.

Kapitola 15

- Campbell, P. A., & McMahon, E. M. (1985/1997). *Bio-Spirituality: Focusing as a Way to Grow*. Chicago: Loyola Press.
- Cornell, A. W. (1993). Teaching focusing with five steps and four skills. In D. Brazier (Ed.), *Beyond Carl Rogers* (167–80). London: Constable.
- Cornell, A. W. (1996). *The Power of Focusing*. Oakland: New Harbinger.
- Cornell, A. W., & McGavin, B. (2002). *The Focusing Student's and Companion's Manual*. Berkeley: Calluna Press.
- Cornell, A. W. (2013). *Focusing in Clinical Practice. The Essence of Change*. New York; London: Norton.
- Cornell, A. W. (2015). *Síla focusingu*. Praha: Portál.
- Gendlin, E. T. (1964). A theory of personality change. In P. Worchel and D. Byrne (Eds.), *Personality Change* (100–148). New York: Wiley.
- Gendlin, E. T., Beebe, J., Cassens, J., Klein, M., & Oberlander, M. (1968). Focusing ability in psychotherapy, personality and creativity. In J. M. Shlien (Ed.), *Research in psychotherapy*. Vol. III. (217–241). Washington, DC: APA.
- Gendlin, E. T. (1978). *Focusing*. New York: Everest House.
- Gendlin, E. T. (1982). *Focusing*. New York: Bantam Books.
- Gendlin, E. T. (1984). The client's client: The edge of awareness. In R. L. Levant & J. M. Shlien (Eds.), *Client-centered therapy and the person-centered approach. New directions in theory, research and practice* (76–107). New York: Praeger.
- Gendlin, E. T. (1998). *Focusing-Oriented Psychotherapy. A Manual of the Experiential Method*. New York; London: The Guilford Press.
- Gendlin, E. T. (2003). *Focusing: Tělesné prožívání jako terapeutický zdroj*. Praha: Portál.
- Gendlin, E. T. (2016a). Teorie změny osobnosti. In *Dialog s prožíváním: Tělo a rozumění v psychoterapii a mimo ni* (27–83). Praha: Ježek.
- Gendlin, E. T. (2016b). Prožívání a přímé odkazování. In *Dialog s prožíváním: Tělo a rozumění v psychoterapii a mimo ni* (85–122). Praha: Ježek.

- Kirschenbaum, H. (2007). *The Life and Work of Carl Rogers*. Ross-On-Wye: PCCS Books.
- Madison, G. (Ed.). (2014a). *Theory and Practice of Focusing-Oriented Psychotherapy. Beyond the Talking Cure*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Madison, G. (Ed.). (2014b). *Emerging Practice in Focusing-Oriented Psychotherapy*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Purton, C. (2004). *Person-Centred Therapy. The Focusing-Oriented Approach*. Basingstoke; New York: Palgrave.
- Rogers, C. R. (1942). *Counseling and Psychotherapy: Newer Concepts in Practice*. Boston; New York: Houghton Mifflin Company.
- Rogers, C. R. (1951). *Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory*. London: Constable.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95–103.
- Rogers, C.R. (1958). A process conception of psychotherapy. *American Psychologist*, 18, 142–59.
- Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (Ed.), *Psychology: A Study of a Science*, 3. *Formulations of the Person and the Social Context* (184–256). New York: McGraw-Hill.
- Rogers, C. R. (1967). The findings in brief. In *The Therapeutic Relationship and its Impact: A study of Psychotherapy With Schizophrenics* (73–93). Madison: University of Wisconsin Press.
- Rogers, C. R. (2015). Pojetí psychoterapie jako procesu. In *Být sám sebou: Terapeutův pohled na psychoterapii* (146–182). Praha: Portál.
- Sanders, P. (Ed.). (2004). *The Tribes of the Person-Centred Nation*. Ross-on-Wye: PCCS Books.

Kapitola 16

- Architektura eGovernmentu ČR. (2020). *Národní identitní autorita*. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://archi.gov.cz/nap:nia>.
- Atlas mobilních aplikací ve zdravotnictví. (2020). *APLAS*. Získáno dne 15. 9. 2020 z <https://aplas.cz/>.
- Ben-Zeev, D., Brian, R., Wang, R., Wang, W., Campbell, A. T., Aung, M. S. H., ... & Scherer, E. A. (2017). CrossCheck: Integrating self-report, behavioral sensing,

- and smartphone use to identify digital indicators of psychotic relapse. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 40(3), 266–275. <https://doi.org/10.1037/prj0000243>.
- Benešovský deník*. (2020). Útok na Nemocnici Benešov způsobil škodu 59 milionů korun, pachatel se nenašel. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://benesovsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/utok-na-nemocnici-benesov-zpusobil-skodu-59-milionu-korun-20200818.html>.
- NÚKIB (2020). *Bezpečnostní standard pro videokonference*. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: https://nukib.cz/download/publikace/podpurne-materialy/2020-07-17_Standard-pro-VTC_1.0.pdf.
- Bishop, J. E., O'reilly, R. L., Maddox, K., & Hutchinson, L. J. (2002). Client satisfaction in a feasibility study comparing face-to-face interviews with telepsychiatry. *Journal of Telemedicine and Telecare*, 8(4), 217–221. <https://doi.org/10.1258/135763302320272185>.
- Castanho, T. C., Sousa, N., & Santos, N. C. (2017). When New Technology is an Answer for Old Problems: The Use of Videoconferencing in Cognitive Aging Assessment. *Journal of Alzheimer's Disease Reports*, 1(1), 15–21. <https://doi.org/10.3233/adr-170007>.
- MVCR (2020). *Co je eGovernment*. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-egovernment.aspx>.
- Cuevas, C. D., Arredondo, M. T., Cabrera, M. F., Sulzenbacher, H., & Meise, U. (2006). Randomized Clinical Trial of Telepsychiatry through Videoconference versus Face-to-Face Conventional Psychiatric Treatment. *Telemedicine and E-Health*, 12(3), 341–350. <https://doi.org/10.1089/tmj.2006.12.341>.
- Dolgin, M. (1994). *Nomenclature and criteria for diagnosis of diseases of the heart and great vessels*. Little Brown.
- Dumanskij, Y. V., Vladzimirskij, A. V., Lobas, V. M., & Lievens, F. (2013). *Atlas Of The Telemedicine History*. Knowledge. [online] 2013 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: https://www.isfteh.org/files/media/Atlas_of_Telemedicine_History.pdf.
- Fajnerová, I., Nekovářová, T., Binter, J., & Klapilová, K. (2016). Virtuální realita jako nástroj pro testování a remediaci duševních poruch. In J. Horáček, L. Kesner, C. Höschl, & F. Španiel (Eds.), *Možek a jeho člověk, mysl a její nemoc*. Praha: Galén.
- Guidelines for the practice of telepsychology. (2013). *American Psychologist*, 68(9), 791–800. <https://doi.org/10.1037/a0035001>.
- Hejtmánek, L., & Fajnerová, I. (2019). Využití virtuální reality v psychiatrii. *Psychiatrie*, 23(4), 188–196. Získáno dne 21. 4. 2020 z http://www.tigis.cz/images/stories/psychiatrie/2019/Psychiatrie_4_2019/Psychiatrie_4_2019_vzdelavani.pdf.

- Hodges, L. F., Bolter, J., Mynatt, E., et al. (1993). Virtual environments research at the Georgia Tech GVV Center. *Presence, Teleoperators, and Virtual Environments*, 2, 234–243.
- Hodges, L. F., Rothbaum, B. O., Kooper, R., et al. (1995). Virtual environments for treating the fear of heights. *IEEE Computer*, 28, 27–34.
- Helse Sør-Øst (2018). *Innbrudd i datasystemene til Sykehuspartner i Helse Sør-Øst*. [online] 2018 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.helse-sorost.no/nyheter/innbrudd-i-datasystemene-til-sykehuspartner-i-helse-sor-ost>.
- Hilty, D. M., Sunderji, N., Suo, S., Chan, S., & McCarron, R. M. (2018). Telepsychiatry and other technologies for integrated care: evidence base, best practice models and competencies. *International Review of Psychiatry*, 30(6), 292–309. <https://doi.org/10.1080/09540261.2019.1571483>.
- Chan, S., Parish, M., & Yellowlees, P. (2015). Telepsychiatry Today. *Current Psychiatry Reports*, 17(11), 1–9. <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0630-9>.
- Lupa.cz. (2019) *Bankovní identita: jak přivést ke službám e-governmentu až 5,5 milionu lidí?* [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/bankovni-identita-jak-privest-ke-sluzbam-e-governmentu-az-5-5-milionu-lidi/>.
- Ma, C., Li, J., Ding, M., Yang, H. H., Shu, F., Quek, T. Q. S., & Poor, H. V. (2020). *On Safeguarding Privacy and Security in the Framework of Federated Learning*. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://arxiv.org/pdf/1909.06512.pdf>.
- McMahan, H. B., Moore, E., Ramage, D., Hampson, S., & Arcas, B. A. (2017). Communication-Efficient Learning of Deep Networks from Decentralized Data. *Proceedings of the 20th International Conference on Artificial Intelligence and Statistics (AISTATS) PMLR*, 54, 1273–1282.
- Ministerstvo vnitra ČR. (n.d.). *Co je eGovernment?* [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-egovernment.aspx>.
- Modai, I., Jabarin, M., Kurs, R., Barak, P., Hanan, I., & Kitain, L. (2006). Cost Effectiveness, Safety, and Satisfaction with Video Telepsychiatry versus Face-to-Face Care in Ambulatory Settings. *Telemedicine and E-Health*, 12(5), 515–520. <https://doi.org/10.1089/tmj.2006.12.515>.
- mojeID. (2020). *Proč mojeID*. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.mojeid.cz/cs/proc-mojeid/>.
- Zákon č. 181/2014 Sb. o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o kybernetické bezpečnosti) – v působnosti NÚKIB.
- Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost. (n.d.). Získáno dne 15. 9. 2020 z <https://www.govcert.cz/cs/nova-vkb>.

- Nařízení evropského parlamentu a rady (EU) č. 910/2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32014R0910>.
- Nařízení evropského parlamentu a rady (EU) 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů). [online] [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>.
- O'Reilly, R., Bishop, J., Maddox, K., Hutchinson, L., Fisman, M., & Takhar, J. (2007). Is Telepsychiatry Equivalent to Face-to-Face Psychiatry? Results From a Randomized Controlled Equivalence Trial. *Psychiatric Services*, 58(6), 836–843. <https://doi.org/10.1176/ps.2007.58.6.836>.
- Ponemon Institute. (2016). *Nearly 90 Percent of Healthcare Organizations Suffer Data Breaches, New Ponemon Study Shows*. [online] 2016 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.ponemon.org/research/ponemon-library/security/nearly-90-percent-of-healthcare-organizations-suffer-data-breaches-new-ponemon-study-shows.html>.
- Riva, G., Bacchetta, M., Baruffi, M., Rinaldi, S., & Molinari, E. (1998). *Experiential cognitive therapy: A VR based approach for the assessment and treatment of eating disorders*. In G. Riva, B. K. Wiederhold, & E. Molinari (Eds.), *Studies in health technology and informatics, Vol. 58. Virtual environments in clinical psychology and neuroscience: Methods and techniques in advanced patient-therapist interaction* (p. 120–135). IOS Press.
- Riva, G. (2005). Virtual Reality in Psychotherapy: Review. *CyberPsychology Behavior*, 8(3), 220–230. <https://doi.org/10.1089/cpb.2005.8.220>.
- Rizzo, A., & Morency, L. P. (2020). *SimSensei*. [online] 2020 [cit. 26.9.2020]. Dostupné z: <https://ict.usc.edu/prototypes/simsensei/>.
- Root.cz. (2016). *Třetina pacientů v USA byla v loni odcizena osobní data*. [online] 2016 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.root.cz/clanky/tretine-pacientu-v-usa-byla-v-loni-odcizena-osobni-data/>.
- Schwartz, C., Bente, G., Gawronski, A., Schilbach, L., & Vogeley, K. (2010). Responses to nonverbal behaviour of dynamic virtual characters in high-functioning autism. *Journal of autism and developmental disorders*, 40(1), 100–111. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0843-z>.
- Sutantio, J. D., Pusponogoro, H. D., & Sekartini, R. (2020). Validity of Telemedicine for Diagnosing Autism Spectrum Disorder: Protocol-Guided Video Recor-

- ding Evaluation. *Telemedicine and e-Health*, online. <https://doi.org/10.1089/tmj.2020.0035>.
- Šmahaj J., & Procházka R. (2014). Virtuální realita jako možnost léčby úzkostných poruch. *Československá psychologie*, 58, 571–579.
- The International Association of Privacy Professionals. (2019). *First GDPR fine in Portugal issued against hospital for three violations*. [online] 2019 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://iapp.org/news/a/first-gdpr-fine-in-portugal-issued-against-hospital-for-three-violations/>.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. (2020). *Vybudování základní resortní infrastruktury eHealth: Informační a datové resortní rozhraní (IDRR)*. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=o-nas--projekty&prid=2>.
- Stadnyk, O., Vladzymyrskyi, A., Karlińska, M. (2012). Перше застосування телемедицини в Україні: Мар'ян Франке та Вітольд Ліпінський. *Ukrainian Journal of Telemedicine and Medical Telematics*, 10(1), 18–26.
- Vyhláška č. 82/2018 Sb., o bezpečnostních opatřeních, kybernetických bezpečnostních incidentech, reaktivních opatřeních, náležitostech podání v oblasti kybernetické bezpečnosti a likvidaci dat (vyhláška o kybernetické bezpečnosti).
- Vyhláška č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných.
- WHO. (2010). *TELEMEDICINE Opportunities and developments in Member States*. [online] 2020 [cit. 15.9.2020]. Dostupné z: https://www.who.int/goe/publications/goe_telemedicine_2010.pdf.
- WHO. (2009). *Telemedicine: opportunities and developments in Member States: report on the second global survey on eHealth 2009*. Geneva: World Health Organization.
- Wikipedia. (2020). *Single sign-on*. Získáno dne 15. 9. 2020: https://en.wikipedia.org/wiki/Single_sign-on.
- Zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti.
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

Část V Specifické a psychospirituální přístupy podporující zdraví

- American Psychiatric Association (APA). (2013.) *DSM-5*. Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5th ed.* Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Eliade, M. (2017). *Šamanismus a archaické techniky extáze*. Argo.
- Grof, S. (1992). *Za hranice mozku*. Praha: Gemma89.
- Grof, S. (1992). *Dobrodružství sebeobjevování*. Praha: Gemma89.
- Kunovits-Vogtová, B. (2013). *Tovil*. Praha: Maitrea.
- Nezu, CH. M., Lee, M., & Ricelli, S. (2013). Complementary and Alternative Therapies. In Nezu, A. M., Nezu, C. M., & Geller P. A. (Eds.), *Handbook of Psychology. Volume 9: Health Psychology (Second Edi)*.

Kapitola 17

- Abgrall, J. M. (2000). *Mechanismus sekt*. Praha: Karolinum.
- Amroth, G. (2006). *Exorcisté a psychiatři*. Klášterní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Barrett, D. (1998). *Sekty, kulty, alternativní náboženství*. Praha: Ivo Železný.
- Belzen, J. A. (2009). Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality. *Československá psychologie*, 53(4), 396–407.
- Bible* (1993). Praha: Česká biblická společnost.
- Český statistický úřad (2014). *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. Český statistický úřad: Praha.
- Eliade, M. (1999). *Jóga, nesmrtelnost a svoboda*. Praha: Argo.
- Exnerová, H. (2018). *Český šamanismus v rozhovorech*. Praha: Dingir.
- Fromm, E. (1994). *Umění být*. Praha: Naše vojsko.
- Fromm, E. (2003). *Psychoanalýza a náboženství*. Praha: Aurora.
- Fujda, M., & Lužný, D. (2010). *Oddaní Kršny: Hnutí Hare Kršna v kontextu sociálních věd*. Plzeň: Západočeská univerzita.
- Gearing, R., & Lizardi, D. (2009) Religion and suicide. *Journal of Religion and Health*, 48, 332–341.
- Grof, S., & Grofová Ch. (1999). *Nesnadné hledání vlastního já*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství.

- Hacklová, R., & Kebza, V. (2014). Religiozita, spiritualita a zdraví. *Československá psychologie*, 58(2), 120–140.
- Halama, P., Ondrejka, I., Ziaková, K. & Farský, I. (2010). Existenciálne a spirituálne koreláty mentálneho zdravia u bežnej populácie a psychiatrických pacientov. *Československá psychologie*. 54(1), 42–57.
- Hall, D. Meador, K., & Koenig, H. (2008). Measuring Religiousness in Health Research: Review and Critique. *Journal of Religion and Health*, 47, 134–163.
- Hamplová, D. (2008) Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity. *Sociologický časopis*, 44(4), 703–723.
- Handysides, A. (2010). *Biblické principy zdravého života*. Praha: Advent-Orion pro Církev adventistů sedmého dne.
- Harner, M. (1996). *Tajemství šamanismu*. Bratislava: Eko–konzult.
- Heriot–Maitland, Ch. (2008). Mysticism and madness: Different aspects of the same human experience? *Mental Health, Religion & Culture*, 11(3), 301–325.
- Hodge, D. (2004). Working with Hindu Clients in a Spiritually Sensitive Manner. *Social Work*, 49(1), 27–38.
- Hood, R. W., Hill, P. C., & Spilka, B. (2009). *Psychology of religion: An empirical approach*. Fourth Edition. New York: Guilford Press.
- Horyna, B. (1994). *Úvod do religionistiky*. Praha: Oikúmené.
- Hubbard, L. R. (2009). *Dianetika: Moderní věda o duševním zdraví*. Glostrup: New Era.
- Humpl, L. (2002). Svědkové Jehovovi – psychologické aspekty členství a odchodu ze skupiny. *Československá psychologie*, 46(4), 323–339.
- Jackson, L., & Coursey, R. (1988). The relation of God control and internal locus of control to intrinsic religious motivation, coping and purpose of life. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 27(3) 399–410.
- James, W. (1930). *Druhy náboženské zkušenosti*. Praha: Melantrich.
- Jirásek, I. (2015). Spiritualita a zdraví: Ideové podloží pro zkoumání empirických dat. *Československá psychologie*, 59(2), 174–186.
- Johanová, V. (2006). Psychospirituální krize. Nepublikovaná diplomová práce. Univerzita Palackého: Olomouc.
- Johnová, M. (2016). *Zážitky sdílené smrti jako transpersonální zkušenost*. Nepublikovaná diplomová práce. Univerzita Palackého: Olomouc.
- Jung, C. G. (1998). *Vzpomínky, sny, myšlenky*. Brno: Atlantis.
- Juthani, N. (2001). Psychiatric treatment of Hindus. *International Review of Psychiatry*, 13, 125–130.
- Kajanová, A. (2007). Možné analogie mezi náboženským prožitkem aplikovaného křesťanství a působením psychoterapie. *Kontakt*, 2, 270–276.

- Kisvetrová, H., & Králová, J. (2014). Základní faktory ovlivňující úzkost ze smrti. *Československá psychologie*, 58(1), 41–51.
- Kolářková, A. (2018). *Náboženský coping v náročných životních situacích*. Nepublikovaná diplomová práce. Univerzita Palackého: Olomouc.
- Kolektiv autorů (2006). *Život je svatý: Svědkové Jehovovi a darování krve*. Brno. L. Marek.
- Kropáček, L. (2011). *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad.
- Křivohlavý, J. (2000). *Pastorální péče*. Praha: Oliva.
- Kubicová, A. (2010). Výzkum copingových strategií mužů a žen na pozadí nábožensko-spirituálních postojů. *Psychologie a její kontexty*, 1(2), 121–133. Získáno 11. 12. 2015 z http://psychkont.osu.cz/fulltext/2010/Kubicova_2010_2.pdf.
- Kutnohorská, J. (2013). *Multikulturní ošetrovatelství pro praxi*. Praha: Grada.
- Levenson, H. (1973). Multidimensional locus of control in psychiatric patients. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 41(3), 397–404.
- Lindsay, G., Koene, G., Ovreeide, H. & Lang, F. (2010). *Etika pro evropské psychology*. Praha: Triton.
- Lužný, D. (1997). *Nová náboženská hnutí*. Masarykova univerzita: Brno.
- Lužný, D. (2010). Nová náboženství a sekty. *Psychiatrie pro praxi*, 11(2), 85–86.
- MacDonald, D. A., & Friedman, H., L. (2002). Assessment of humanistic, transpersonal, and spiritual constructs: State of the science. *Journal of Humanistic Psychology*, 42(4), 102–125.
- Machů, K. (2015). Dotazník Expression spirituality inventory (ESI) jako nástroj měření spirituality. *E-psychologie*, 9(3), 1–9.
- Machů, K., Pechová, O. & Dostál, D. (2015). Spiritualita a postoje ke smrti. In *Česko-slovenská psychologická konference (nejen) pro doktorandy a o doktorandech: Česko-slovenská psychologická konference (nejen) pro doktorandy a o doktorandech: Sborník odborných příspěvků 2015–02–04 Olomouc*. Olomouc: Univerzita Palackého. 197–202.
- Mendel, M. (2008). *S puškou a Koránem*. Praha: Orientální ústav AV.
- Mochťáková, A. (2016). *Náboženský coping*. Nepublikovaná bakalářská práce. Univerzita Palackého: Olomouc.
- Motl, J. (2011). Kritická analýza konceptu psychospirituální krize. *Československá psychologie*. 55(6), 546–555.
- Nešpor, K. & Csémy, L. (2006). Spiritualita v medicíně a v léčbě závislostí. *Časopis lékařů českých*, 145(9), 743–745.
- Ondok, J. P. (2005). *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton.

- Pargament, K. I., & Abu-Raiya, H. (2007). A decade of research on the psychology of religion and coping: Things we assumed and lessons we learned. *Psyke & Logos*, 28(2), 742–766.
- Pargament, K. I., Koenig, H. G., & Perez, L. M. (2000). The many methods of religious coping: development and initial validation of the RCOPE. *Journal of Clinical Psychology*, 56(4), 519–543.
- Pechová, O. (2011). *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Piedmont, R. L. (1999). Does Spirituality Represent the Sixth Factor of Personality? Spiritual transcendence and Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 67(6), 985–1013.
- Plante, T. (2007). Integrating Spirituality and Psychotherapy: Ethical Issues and Principles to Consider. *Journal of Clinical Psychology*, 63, 891–902.
- Post, B., & Wade, N. (2009). Religion and Spirituality in Psychotherapy: A Practice-Friendly Review of Research. *Journal of Clinical Psychology*, 65, 131–146.
- Putna, M. (2012). *Křesťanství a homosexualita: Pokusy o integraci*. Praha: Torst.
- Raboch, J., Hrdlička, M., Mohr, P., Pavlovský, P. & Ptáček, R. (Eds.) (2015). *DSM-5®: Diagnostický a statický manuál*. Praha: Hogrefe.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1–28.
- Ryšavý, I. (2000). Pastorální psychologie. *Československá psychologie*, 45(2), 118–125.
- Říčan, P. (2007). *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál.
- Říčan, P. (2012). K pojmu psychospirituální krize. *Československá psychologie*, 56(2), 194–196.
- Říčan, P., & Janošová, P. (2005). Its psychological operationalization via measurement of individual differences. A Czech perspective. *Studia psychologica*, 45(2), 157–165.
- Říčan, P., Lukavský, J., Janošová, P., & Štorchl, J. (2010). Spirituality of American and Czech students: a cross-culture comparison. *Studia psychologica*, 52(3), 243–251.
- Shomali, M. A. (2008). Islamic bioethics: a general scheme. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*, 1(1).
- Stríženec, M. (1997). K otázke zisťovania religiozity pomocou dotazníkov a škál. *Československá psychologie*, 41(5), 410–413.
- Stríženec, M. (2001). Psychologické aspekty spirituality. *Československá psychologie*, 45(2), 118–125.
- Stríženec, M. (2003). Škály spirituality. *Československá psychologie*, 47(6), 548–553.
- Šrajer, J. (2009). *Suicidium, sebevražda nebo mučednictví?* Praha: Triton.
- Tan, S. (2003). Integrating spiritual direction into psychotherapy: Ethical issues and guidelines. *Journal of Psychology and Theology*, 31(1), 14–23.

- Václavík, D. (2010). *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada.
- Vijayakumar, L. (2004). Altruistic suicide in India. *Archives of Suicide Research*, 8:73–80.
- Vojtíšek, Z. (2009). *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*. Brno. L. Marek.
- Wilkinson, T. (2009) *Vatikánští exorcisté: vymítání ďábla v 21. století*. Praha: Mladá fronta.
- Zemánek, M. (2010). Smrt a umírání z pohledu buddhismu. (951–1011). In Krása, O. (Ed.) (2010). *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Praha: Cesta domů.

Kapitola 18

- Acerca del Rertiro Dieta en Takiwasi*. (Nepublikovaný dokument). Tarapoto: Takiwasi.
- Argento, E., Rielle C., Gerald T., Philippe L., & Kenneth W. T. (2019). Exploring Ayahuasca-assisted Therapy for Addiction: A Qualitative Analysis of Preliminary Findings among an Indigenous Community in Canada. *Drug and Alcohol Review*, 38(7), 781–89.
- Berlowitz, I., Ghasarian, C., Walt, H., Mendive, F., Alvarado, V., & Martin-Soelch, C. (2017). Conceptions and practices of an integrative treatment for substance use disorders involving Amazonian medicine: traditional healer's perspectives. *Revista Brasileira De Psiquiatria* (Sao Paulo, Brazil: 1999), 0. Doi:10.1590/1516-4446-2016-2117.
- Berlowitz, I., Walt, H., Ghasarian, Ch., Mendive, F. & Martin-Soelch, Ch. (2019). Short-Term Treatment Effects of a Substance Use Disorder Therapy Involving Traditional Amazonian Medicine. *Journal of Psychoactive Drugs*, 51(4), 323–334.
- Beyer, S. (2009). *Singing to the plants a guide to mestizo shamanism in the upper amazon*. Nové Mexiko: University of New Mexico Press.
- Bilhimer, M. H., Schult, R. F., Higgs, K. V., Wiegand, T. J., Gorodetsky R. M. & Acquisti N. M. (2018). Acute Intoxication Following Dimethyltryptamine Ingestion. Case Reports in *Emergency Medicine*, 2018, 1–3.
- Bussmann, R. W., & Sharon, D. (2006). Traditional medicinal plant use in Northern Peru: tracking two thousand years of healing culture. *Journal Of Ethnobiology And Ethnomedicine*, 247.
- Bustos, S. (2006). The house that sings: the therapeutic use of icaros at Takiwasi. Shaman's drum: *A Journal of experiemental shamanism and spiritual healing*, 73, 33–39.

- Cervi, F., Friso, F., Saucedo, G., Biolcati, R., Torres, J., & Politi, M. (2019). La experiencia de la comunidad terapéutica „Centro Takiwasi“ en el contexto de la medicina natural e integrativa. *Medicina naturista*, 13(2), 1576–3080.
- Delgado López, J. (2008). *Plantas maestras. Guía de uso de enteógenos*. Alcorón: Infoprint. S. L.
- de Rios, & Dobkin, M. (1989). A Modern-Day Shamanistic Healer in the Peruvian Amazon: Pharmacopoeia and Trance. *Journal of Psychoactive Drugs*, 21(1), 91–99.
- Dos Santos, R. G. (2013). Safety and side effects of ayahuasca in humans – an overview focusing on developmental toxicology. *Journal Of Psychoactive Drugs*, 45(1), 68–78.
- Dos Santos, R. G., & Strassman, R. J. (2011). Ayahuasca and psychosis. *The Ethnopharmacology of Ayahuasca*. 97–99, 978-81-7895-526-1 [online]. Dostupné z <https://www.researchgate.net/publication/216385597>.
- Domínguez-Clavé, E., Soler, J., Elices, M., Pascual, J. C., Álvarez, E., de la Fuente Revenga, M., & ... Riba, J. (2016). Ayahuasca: Pharmacology, neuroscience and therapeutic potential *Brain Research Bulletin*, 126(Part 1), 89–101. Doi:10.1016/j.brainresbull.2016.03.002.
- Domínguez-Clavé, Soler E. J., Pascual J. C., Elices, M., Franquesa, A., Valle, M., Alvarez, E., & Riba, J. (2019.) Ayahuasca Improves Emotion Dysregulation in a Community Sample and in Individuals with Borderline-like Traits. *Psychopharmacology*, 236(2), 573–580.
- Germán Zuluaga, R. (1997). El chamanismo y los sistemas médicos indígenas de la amazonia Una mirada a la evolución y su papel actual frente a los problemas de salud. *Revista Takiwasi*, 5, 115–125.
- Giove, R. (1993). Acerca del „Icaro“ o Canto Shamanico. *Revista Takiwasi*, 2, 7–27.
- Giove, R. (1996). Materia, el ikaro de la „M“. *Revista Takiwasi*, 4, 7–15.
- Giove, R. (2002). *La liana de los muertos al rescate de la vida*. Tarapoto: Takiwasi.
- Giove, R. (2016). *Ritual del ayahuasca. Patrimonio cultural de la Nación*. Moyobamba: Gráfica Gárate S. A. C.
- Graña, D. L. (2009). *La „dieta“ o retiro terapéutico en la selva, en el protocolo del centro Takiwasi*. In: Congreso internacional “Medicinas tradicionales, interculturalidad y salud mental”. Tarapoto, Peru.
- Hagens, B., & Lansky, S. (2012). Personal report: Significance of community in an ayahuasca jungle dieta. *Anthropology Of Consciousness*, 23(1), 103–109. Doi:10.1111/j.1556-3537.2012.01059.x.
- Heaven, R., & Charing, H. G. (2006). *Plant spirit shamanism. Traditional techniques for healing the soul*. Vermont: Destiny Books.

- Homem, V., Claudio, A. L. (Producenti) & Zahlten, Ch., D'Aguri, R. (Režiséři). (2015). *Takiwasi house of healing* [Film]. CTAv Centro Técnico Audiovisual.
- Chai, D., Jiang, H., & Li. Q. (2016). Induced Vomiting: A Therapeutic Option. *Int J Clin Exp Med* 2016, 9(9), 17098–17105.
- Horák, M. (2013). *Dům, kde se zpívá. Rehabilitace drogově závislých tradiční domorodou medicínou peruánské Amazonie*. Brno: Mendelova univerzita.
- Horák, M. (2017). *Ayahuasca v České republice*. Brno: Mendelova univerzita.
- Hurtado-Gumucio, J. (2000). Coca leaf chewing as therapy for cocaine maintenance. *Ann Med Interne (Paris)*, 151(Suppl B), B44–B48.
- Jauregui, X., Clavo, Z. M., Jovel, E. M., & Pardo-de-Santayana, M. (2011). „Plantas con madre“: plants that teach and guide in the shamanic initiation process in the East-Central Peruvian Amazon. *Journal Of Ethnopharmacology*, 134(3), 739–752. Doi:10.1016/j.jep.2011.01.042.
- Kavenská, V. (2013). *Tradiční medicína Jižní Ameriky a její využití v psychoterapii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kavenská, V., & Simonová, H. (2014). Zkušenost s halucinogenní rostlinou ayahuasca v kontextu šamanského rituálu. *Anthropologia Integra*, 5 (1), 1–13.
- Katz, F. & Dobkin de Rios, M. (1971). Hallucinogenic music: An analysis of the role of whistling in Peruvian ayahuasca healing sessions. *Journal of American Folklore Vol. 84*(333), 320–327.
- Labate, B. C., & Cavnar, C. (2011). The expansion of the field of research on ayahuasca: some reflections about the ayahuasca track at the 2010 MAPS „Psychedelic science in the 21st century“ conference. *The international journal on drug policy*, 22(2), 174–178. Doi:10.1016/j.drugpo.2010.09.002.
- Liester, M. B., & Prickett, J. I. (2012). Hypotheses regarding the mechanisms of ayahuasca in the treatment of addictions. *Journal of psychoactive drugs*, 44(3), 200–208.
- Luna, L. E. (1986). *Vegetalismo. Shamanism among the mestizo population of the Peruvian Amazon*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Mabit, J., Campos, J., & Arce, J. (1992). Consideraciones acerca del brebaje ayahuasca y perspectivas terapéuticas. *Revista Peruana de neuro-psiquiatría*, 2, 118–131. Doi: 10.20453/rnp.v55i21281.
- Mabit, J. (2001). *The session of ayahuasca in Takiwasi: concepts, advices, and recommendations*: Nepublikovaný dokument.
- Mabit, J. (2001). Uso ritualizado de plantas psicoactivas de la Amazonia en el tratamiento de toxicómanos: 7 años de experiencias en el Centro Takiwasi. *In Addictions 2000+1*, Challenges and opportunities for a new millenium. International scientific conference of ISAM, Izrael.

- Mabit, J. (2004). Articulación de las medicinas tradicionales y occidentales: El reto de la coherencia. In *Conferencia sobre políticas y experiencias en salud e interculturalidad*, Quito, Ekvádor. Získáno 22. července 2020 z www.takiwasi.com.
- Masters, R. & Houstonová, J. (2004). *Druhy psychedelické zkušenosti*. Praha: DharmaGai a Maťa.
- Metzner, R. (2018). *Ayahuasca jako lék zkušenosti a léčení*. Olomouc: Fontána.
- Milza, A. (nedat.). *La dieta – sobre la medicina tradicional Amazonica*. Interní filmový dokument centra Takiwasi.
- Narby, J. (2006). *Kosmický had*. Praha: Rybka.
- O'Callaghan, C., Hubik, D. J., Dwyer, J., Williams, M., & Ross, M. (2020). Experience of Music Used With Psychedelic Therapy: A Rapid Review and Implications. *Journal of Music Therapy* 006.
- Orel, M., Facová, V., et al. (2009). *Člověk, jeho mozek a svět*. Praha: Grada Publishing.
- Osório, F. L., Sanches, R. F., Macedo, L. R., Santos, R. d., Maia-de-Oliveira, J. P., Wichert-Ana, L., & ... Hallak, J. E. (2015). Antidepressant effects of a single dose of ayahuasca in patients with recurrent depression: a preliminary report. *Revista Brasileira De Psiquiatria* (Sao Paulo, Brazil: 1999), 37(1), 13–20. Doi:10.1590/1516-4446-2014-1496.
- Politi, M., Friso, F., & Mabit, J. (2018). Plant based assisted therapy for the treatment of substance use disorders – part 1. The case of Takiwasi Center and other similar experiences. *Revista Cultura y Droga*, 23(26), 99–126. Doi: 10.17151/culdr.2018.23.26.7.
- Prayag, G., Mura, P., Hall, M., & Fontaine, J. (2015). Drug or Spirituality Seekers? Consuming Ayahuasca. *Annals of Tourism Research*, 52, 175–77.
- Renelli, M., Fletcher, J., Tupper, K. W., Files, N., Loizaga-Velder, A., & Lafrance, A. (2020). An Exploratory Study of Experiences with Conventional Eating Disorder Treatment and Ceremonial Ayahuasca for the Healing of Eating Disorders. *Eating and Weight Disorders – Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 25(2), 437–44.
- Rumlerová, T. (2018). *Osobní zkušenost účastníků diety – léčebné metody tradiční amazonské medicíny v centru Takiwasi*. (Magisterská diplomová práce). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Rumlerová, T., & Pechová, O. (2020). *Medicína z Amazonského pralesa a vnímané změny po třech měsících po absolvování diety (psychoterapeutické práce s rostlinami)*. *Sborník PhD. Existence: člověk a čas*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Sanz-Biset, J., Campos-de-la-Cruz, J., Epiquién-Rivera, M. A., & Cañigual, S. (2009). A first survey on the medicinal plants of the Chazuta valley (Peruvi-

- an Amazon). *Journal Of Ethnopharmacology*, 122(2), 333–362. Doi:10.1016/j.jep.2008.12.009.
- Sanz-Biset, J., & Cañigüeral, S. (2011). Plant use in the medicinal practices known as „strict diets“ in Chazuta valley (Peruvian Amazon). *Journal Of Ethnopharmacology*, 137(1), 271–288. Doi:10.1016/j.jep.2011.05.021.
- Schultes, R. E., & Hofman, A. (2000). *Rostliny bohů: magická síla psychoaktivních rostlin: s atlasem rostlin*. Praha: Volvox Globator.
- Sutcliffe, S., & Gilhus, I. (2013). *New Age spirituality: Rethinking religion*. New York: Routledge.
- de Rios, J. R. (nedat.). *Transmisión del conocimiento medico tradicional*. Získáno 20.8.2020 z www.takiwasi.com.
- Torres, J. R. (1998). Acerca de la planta maestra: vehículo de introspección. In *Memorias del segundo foro internacional sobre espiritualidad indígena* (58–62). Tarapoto.
- Torres, J. R. (2016). *Consejos para el periodo de post retiro/dieta*. Nepublikovaný dokument.
- Torres, J. R. (2016). *Sobre las plantas vomitativas en Takiwasi*. Nepublikovaný dokument.
- Tresca, G. (2018). *Exploring the Use of Amazonian Plant Diets in Europe*. (Nepublikovaná diplomová práce). University of Kent: UK.
- Tresca, G., Marcus, O., & Politi, M. (2020). Evaluating Herbal Medicine Preparation from a Traditional Perspective: Insights from an Ethnopharmaceutical Survey in the Peruvian Amazon. *Anthropology & Medicine*, 1–17.
- Trichter, S. (2010). Ayahuasca beyond the amazon the benefits and risks of a spreading tradition. *Journal Of Transpersonal Psychology*, 42(2), 131–148.
- Ventegodt, S., & Kordova, P. (2016). Contemporary strategies in Peru for medical use of hallucinogenic tea Ayahuasca containing DMT: In search of the optimal strategy for the use of medical hallucinogens. *J Altern Med Res*, 8(4), 455–470.
- WHO (2000). *General Guidelines for methodologies on research and evaluation of traditional medicine* [Electronic version]. Geneve: WHO.

Kapitola 19

- Baer, R. A. (2003). Mindfulness Training as a Clinical Intervention: A Conceptual and Empirical Review. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10(2), 125–143.

- Barabasz, A. (1982). Restricted Environmental Stimulation and The Enhancement of Hypnotizability: EEG alpha, Skin Conductance and Temperature Responses. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 30, 147–166.
- Bencko, V. et al. (2002). *Epidemiologie, výukové texty pro studenty 1. LF UK*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Benedict, R. (2019). *Kulturní vzorce*. Praha: Portál.
- Brodská, T. (2008). Tma jako nástroj sebepoznání. *Psychologie dnes*, 14(1), 36–39.
- Cooper, D., & Adams, H. (1988). Studies in REST. An Overview of REST Technology. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 5, 69–75.
- Engel, G. (1977). The Need for a New Medical Model: A Challenge for Biomedicine. *Science*, 196, 129–136.
- Fine, T. H., & Turner Jr, J. W. (1985). Rest-assisted Relaxation and Chronic Pain. *Health and Clinical Psychology*, 4, 511–518.
- Hutchinson, M. (2005). *The Book of Floating: Exploring the Private Sea*. New York: Quill.
- Jandová, D. (2009). *Balneologie*. Praha: Grada.
- Kalweit, H. (2006). *Léčba tmou*. Praha: Eminent.
- Kavková, V., Malůš, M., Taušová, J., & Válková, H. (2013). Floating – zapomenutá relaxační technika? *E-psychologie*, 7(2), 12–21.
- Kebza, V. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia.
- Kebza, V. (2012). *Psychická zátěž, stres a psychohygienu v lékařských profesích*. Praha: Grada.
- Kjellgren, A., Sundequist, U., Norlander, T., & Archer, T. (2001). Effects of Flotation – REST of Muscle Tension Pain. *Pain Research and Management*, 6, 181–189.
- Kosová, M. et al. (2014). *Logoterapie: Existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada.
- Krumlová, D. & Hrdličková, L. (2009). Tma je měkká jako matčina náruč. *Psychologie dnes*, 15 (5), 35–36.
- Kupka, M., Malůš, M., Kavková, V., & Řehan, V. (2012). Technika omezené zevní stimulace. *Československá psychologie*, 56(5), 488–499.
- Kupka, M., Malůš, M., Kavková, V. & Němčík, P. (2014). *Terapeutické a osobní růstové možnosti techniky omezené zevní stimulace: Léčebné využití terapie tmou a floatingu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kupka, M., Malůš, M., & Charvát, M. (2019). *Terapie tmou: Katamnestická studie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

- Lee, A. B., & Hewitt, J. (1987). Using Visual Imagery in a Flotation Tank to Improve Gymnastic Performance and Reduce Physical Symptoms. *International Journal of Sport Psychology*, 18, (3), 223–230.
- Lilly, J. C. (2000). *Životopis vědce*. Praha: DharmaGaia.
- Lilly, J. C. (2006). *The Deep Self: Consciousness Exploration in The Isolation Tank*. New York: Gateways Books & Tapes.
- Lukasová, E. S. (2009). *Základy logoterapie*. Bratislava: Lúč.
- Phelps, J. (2008). Dark Therapy for Bipolar Disorder Using Amber Lenses for Blue Light Blockade. *Medical Hypotheses*, 70, 224–229.
- Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (1999). *Psychoterapeutické systémy: průřez teoriemi*. Praha: Grada Publishing.
- Rosner, C. (2010). Isolation. *Canada's History*, 90(4), 28–37.
- Schulz, P., & Kaspar, C. H. (1994). Neuroendocrine and Psychological Effects of Restricted Environmental Stimulation Technique in a Flotation Tank. *Biological Psychology*, 37, 161–175.
- Soukup, V. (2004). *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum.
- Suedfeld, P. (1980). *Restricted Environmental Stimulation: Research and Clinical Applications*. New York: John Wiley and Sons.
- Suedfeld, P., & Bruno, T. (1990). Flotation Rest and Imagery in The Improvement of Athletic Performance. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 12(1), 82–94.
- Suedfeld, P., & Borrie, R. A. (1999). Health and Therapeutic Applications of Chamber and Flotation Restricted Environmental Stimulation Therapy (REST). *Psychology and Health*, 14, 545–566.
- Suedfeld, P., Rank, D. A. & Maluš, M. (2018). Spontaneous Mental Experiences in Extreme and Unusual Environments. In: K. C. R. Fox, K. Christoff. *The Oxford Handbook of Spontaneous Thought: Mind-Wandering, Creativity, and Dreaming*. New York: Oxford University Press. 553–571.
- Špičák, L. (2010). *Klinická balneologie*. Praha: Karolinum.
- Timulák, L. (2005). *Současný výzkum psychoterapie*. Praha: Triton.
- Turner, J. W., Fine, T., Ewy, G., Sershon, P., & Freundlich, T. (1989). The Presence or Absence of Light During Flotation Restricted Environmental Stimulation: Effects on Plasma Cortisol, Blood Pressure, and Mood. *Biofeedback and Self-regulation*, 14, 291–300.
- Urbiš, A. (2012). *Terapie tmou: návrat k harmonii a ke zdraví*. Frýdek-Místek: Alpress.
- Wagaman, J. D., Barabasz, A. F., & Barabasz, M. (1991). Flotation RETS and Imagery in The Improvement of Collegiate Basketball Performance. *Perceptual & Motor Skills*, 72(1), 119–122.

- Yalom, I. D. (2006). *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál.
- Zubek, J. P. (Ed). (1969). *Sensory Deprivation: Fifteen Years of Research*. New York: Appleton-Century-Crofts.

Část VI Vývojové a archetypální aspekty – kazuistiky a praktická cvičení

Kapitola 20

- Arrienová, A. (2000). *Archetypy šamanské tradice*. Praha: Portál.
- Bach, R. (1996). *Iluze*. Praha: Synergie.
- Bedrick, D. (2013). *TALKING BACK TO DR. PHIL: Alternatives to Mainstream Psychology*. Santa Fe: Belly Song Press.
- Campbell, J. (2018). *Tisíc tváří hrdiny*. Praha: Argo.
- Deutsche Gesellschaft für Transaktionsanalyse. (2016) *Zeitstruktur*. Získáno dne 17.8.2020 z <https://www.dgta.de/transaktionsanalyse/ta-kompakt/zeitstruktur/>.
- De Mello, A. (2019). *Wer bringt das Pferd zum Fliegen*. Freiburg i.B: Herder.
- Diamond, J., & Jones, L. S. (2015). *Cesta, která vzniká chůzí*. Rychnov nad Kněžnou: Ježek.
- Holmes, T. H., & Rahe, R. H. (1967). The social readjustment rating scale. *Journal of Psychosomatic Research*, 11(2), 213–218.
- Erikson, E. H. (1999). *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Holmes and Rahe stress scale*. (nedat.). In Wikipedia. Získáno 9. listopadu 2020 z https://en.wikipedia.org/wiki/Holmes_and_Rahe_stress_scale.
- Marks, S. (2020). *Fortbildungen und Vorträge über Menschenwürde und Scham*. Získáno 9. listopadu 2020 z <http://www.menschenwuerde-scham.de/>.
- Martináková, J. (nedat.). *Živá voda*. [online] [cit. 9.11.2020]. Dostupné z: <https://www.pohadky.org/index.php?co=pohadka&pohadka=397>.
- Maslow, A. H. (2017). *Náboženství, hodnoty a vrcholné zážitky*. Šlapanice: Nadační fond Holar.
- Mindell, A. (2009). *Metadovednosti: Spirituální umění terapie*. Olomouc: ANAG.

- Mindell, A. (1999). *Šamanovo tělo*. Praha: Fontána.
- Sparrer, I. (2001). *Wunder, Lösung und System* (3. vyd.). Heidelberg: Carl Auer Verlag.
- Tetralemma*. (nedat.) In Wikipedia. [online] [cit. 9.11.2020]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Tetralemma>.